НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Нєбитова Наталія Юріївна

УДК 342.951:351.741:3.072.3:351.941:343.431

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ **Н. Ю. Нєбитова**

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
Сербин Руслан Андрійович

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Нєбитова Н. Ю. Адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

У дисертації на підставі комплексного аналізу чинного законодавства, міжнародних стандартів і європейських практик у сфері протидії торгівлі людьми надано нове наукове роз'яснення особливостей адміністративно-правових засад взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями, а також сформовано пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Визначено, що торгівля людьми є глобальним явищем, що має динамічний та адаптивний характер. Це важкий злочин, що спричиняє порушення природних прав людини не обмежуючись певною локалізацією. Акцентовано, що наслідки цього суспільно-небезпечного явища завжди негативні як для особи, що була протиправно змушена до вчинення дій, так і для держави, що допустила таку експлуатацію.

Виявлено, що термін «протидія торгівлі людьми», визначений у Законі України «Про протидію людьми», не враховує всі концептуальні компоненти, що формують її зміст як різновиду діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері, зокрема йдеться про попередження, боротьбу, захист (надання допомоги) та взаємодію (співпрацю). Запропоновано апелювати цим терміном у такому розумінні: «протидія торгівлі людьми – це система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом попередження й боротьби з нею та надання допомоги й захисту постраждалим особам, яка реалізується з використанням усіх форм та видів взаємодії суб'єктів, що здійснюють такі заходи».

З’ясовано, що «взаємодія суб’єктів протидії торгівлі людьми» як елемент протидії торгівлі людьми, попри те, що сприяє захисту жертв торгівлі людьми є самодостатнім. Це погоджена, нормативно визначена спільна діяльність уповноважених суб’єктів щодо розроблення та впровадження заходів, направлених на протидію торгівлі людьми.

Сформовано систему суб’єктів протидії торгівлі людьми в Україні як сукупності таких, що: зобов’язані протидіяти вказаному явищу (Президент України, Кабінет Міністрів України та його міністерства, Верховна Рада України, Генеральна прокуратура України, Національна поліція та інші правоохоронні органи, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, закордонні дипломатичні установи України; заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; органи місцевого самоврядування); в окремих випадках можуть за їх згодою залучатися до реалізації заходів протидії (підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни). Запропоновано внести зміни та доповнення до частини 1 статті 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», виклавши її у такій редакції: «Суб’єктами, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми є: 1) Президент України; 2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; 3) Кабінет Міністрів України; 4) центральні органи виконавчої влади; 5) правоохоронні органи та органи системи правосуддя; 6) місцеві органи виконавчої влади; 7) закордонні дипломатичні установи України; 8) заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 9) громадські інституції.

Доведено, що Національна поліція є одним з основних суб’єктів протидії торгівлі людьми на якого покладено широкий обсяг повноважень у цій сфері. Це орган, що самостійно або взаємодіючи з іншими суб’єктами системи протидії торгівлі людьми реалізовує усі законодавчо визначені різновиди заходів задля подолання цього негативного явища.

З’ясовано, що наразі відсутнім є уніфікований спеціалізований нормативно-правовий акт, який має визначати організаційний та практико-реалізаційний механізм взаємодії органів Національної поліції України з іншими суб’єктами у сфері протидії торгівлі людьми. Це попри те, що принцип взаємодії при здійсненні правоохоронної діяльності органами поліції визнається як один з основних.

Узагальнено, що категорійно-понятєва визначеність правового концепту «взаємодія органів Національної поліції України з іншими суб’єктами у сфері протидії торгівлі людьми» може бути представлена так: це процес свідомого впливу таких суб’єктів (індивідуальних чи колективних) один на одного задля досягнення нормативно закріплених спільно визнаних цілей з метою забезпечення інтегрованого підходу до подолання цього суспільно-небезпечного явища.

Доведена необхідність розроблення та затвердження нормативно-правового акту загального характеру під назвою: «Положення про взаємодію органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями», що визначатиме правові основи, загальну мету, принципи, завдання, повноваження сторін взаємодіючих відносин, характер партнерства та його обсяг. На його підставі мають розроблятись більш деталізовані акти (порядки, інструкції), що визначатимуть конкретних партнерів (сторін) взаємодії, цільові групи (дітей, жінок, іноземців тощо) та заходи спільно-скоординованої діяльності. Одним із таких має бути законодавчий акт, що репрезентуватиме адміністративно-правовий механізм протидії торгівлі людьми в умовах наявності загроз національній безпеці.

Визначено, що взаємодія всіх суб’єктів при проведенні спільних заходів у сфері протидії торгівлі людьми повинна бути сумісно-спрацьованою, де сумісність орієнтується на емоційну сферу сторін і створює умови для ефективної взаємодії, а спрацьованість – це практична реалізація сумісності, що націлена на результат.

Узагальнено, що суб'єкти досліджуваних взаємодіючих відносин після з'ясування підстав, правових основ та формування цілей спільно-скоординованої діяльності у сфері протидії торгівлі людьми обирають той вид та напрям її реалізації, що є доцільним та ефективним у конкретному контексті.

Визначено, що на сучасному етапі нормотворення існує лише декілька нормативно-правових актів (порядків), які регламентують адміністративні процедури у сфері протидії торгівлі людьми та врегульовують питання взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями, однак всі вони стосуються лише процедури щодо надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми. Запропоновано оптимізувати положення Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року № 783 шляхом зміни його назви на: «Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми щодо надання допомоги та захисту постраждалим», а також його пункт 4 викласти у такій редакції: «Суб'єкт, якому в результаті його діяльності стало відомо про постраждалу особу, інформує особу про можливість отримання допомоги, види такої допомоги, умови та порядок їх надання не залежно від того чи буде вона співпрацювати з поліцією, за згодою такої особи або її законного представника направляє постраждалу особу до відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації за місцем перебування особи (далі – відповідальний підрозділ)». Таким чином відбудеться об'єднання норм пункту 4 та 8 Порядку, а інформацію про допомогу особа буде отримувати в будь-якому разі, не залежно від її бажання співпрацювати с державними органами.

Доведено, що адміністративна процедура взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми фактично є відсутньою. Застосовними є положення

загальних порядків формування комунікативної співпраці органів Національної поліції з громадськістю.

З'ясовано, що для кращого розуміння специфіки торгівлі людьми та потреб жертв торгівлі людьми в окремих країнах створенні спеціальні підрозділи поліцейських (Шотландія, Польща, Франція). При цьому в Шотландії та Франції поліція є основним органом, який є відповідальним за протидію торгівлі людьми, на відміну від США, де основним таким органам є Міністерство охорони здоров'я та соціальної політики. Це свідчить про те, що Україна використала досвід США при обранні основного державного координатора у сфері протидії торгівлі людьми, що є хибним, адже Національна поліція України є більш відповідною вимогам національного координатора, оскільки здійснює усі різновиди реалізації заходів протидії торгівлі людьми.

Визначено за доцільне адаптувати Україною такий позитивний досвід зарубіжних країн у досліджуваній сфері як: 1) розроблення чітких оперативних процедур щодо розгляду справ про торгівлю людьми, створення стандартизованих протоколів співпраці між різними правоохоронними органами (США); 2) посилення національних механізмів міжгалузевої співпраці та координації між правоохоронними органами та судовою системою (Франція); 3) створення інформаційних механізмів державного та соціального рівнів повідомлення про торгівлю людьми членів громади (Франція, Шотландія); 4) виділення необхідного фінансування на розслідування злочинів, переслідування торгівців людьми та надання допомоги жертвам (у тоу числі витрати на подорожі жертв торгівлі людьми та інших свідків з країни походження до країни призначення задля їхньої можливості надання свідчень у суді) (США); 5) співпраця щодо обміну інформацією між поліцією, візовими органами, імміграційними, прикордонними та портовими структурами, а також спецслужбами з метою виявлення мереж торгівлі людьми та боротьби з ними (на прикладі співпраці

між країнами призначення та країнами походження, співпраця в межах ЄС, а також між ЄС та державами, що не входять до ЄС).

Узагальнено, що без аналізу рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми не можливо розробити ефективні заходи щодо її подолання. З метою удосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми, запропоновано розробити Стратегію взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в України та План заходів її реалізації, що передбачатимуть такі перспективні напрямки як: а) інституційно-правовий – розробка та прийняття Концепції підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми, що визначатиме конкретну групу у складі Національної поліції, яка буде відповідати за вказаний напрямок; б) інформаційний – створення спільного кол-центру та он-лайн платформи з активним чатом де можна поставити запитання та отримати відповідь від усіх зацікавлених суб'єктів протидії торгівлі людьми; в) просвітницький – створення електронного курсу для суб'єктів протидії торгівлі людьми з питань ідентифікації жертв торгівлі людьми та методичних рекомендацій для тренерів; г) аналітичний – проведення постійного моніторингу ефективності запланованих та проведених програм та заходів; ґ) координаційний – визначити Департамент комунікації Міністерства внутрішніх справ України координатором в розробленні спільних нормативно-правових актів у сфері підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми.

Виявлено, що наразі актуальною є проблема відсутності концепцій взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями, які надають консультативну допомогу та підтримку жертвам торгівлі людьми. Запропоновано використовувати ресурси неурядових організацій під час планування і проведення оперативно-розшукових заходів у сфері боротьби з торгівлею людьми.

Доведена необхідність реформування чинного адміністративного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми. Запропоновано передбачити: по-перше, що особа щодо якої є інформація, що вона може бути потенційною жертвою торгівлі людьми повинна бути поінформована про свої права та характер і можливість допомоги; по-друге, порядок про взаємодію повинен включати процедурні дії щодо комунікації між органами Національної поліції та неурядовими організаціями; по-третє, слід передбачити період на відновлення, що надасть жертві торгівлі людьми час на прийняття обґрунтованого рішення про співпрацю з правоохоронними органами; з міркувань безпеки адреси притулків слід тримати в таємниці; по-четверте, під час розслідування необхідно забезпечувати захист також представника неурядової організації, якому стала відома інформація про торгівлю людьми і якому загрожує небезпека.

Констатовано, що назрілою є потреба у прийнятті відомчих актів Міністерства внутрішніх справ України, Департаменту боротьби зі злочинами, пов’язаними з торгівлею людьми Національної поліції України, які б регламентувати особливості взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. Також необхідно підготувати методичні рекомендації щодо проведення занять з громадськими помічниками інспекторів поліції, розробити механізм залучення до правоохоронної діяльності осіб, які не є членами громадських формувань.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, взаємодія, громадські інституції, захист, Національна поліція, органи влади, протидія, торгівля людьми.

SUMMARY

Niebytova, N. Yu. Administrative and Legal Framework for Interaction between the National Police of Ukraine and State and Public Institutions in the field of Combating Human Trafficking. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081–Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

The thesis, relying on a comprehensive study of the legislation in force, international standards and European practices in the field of combating human trafficking, provides a new scientific explanation of the administrative and legal framework for the interaction of the National Police of Ukraine with state and public institutions, as well as formulates proposals and recommendations for improving current legislation in this field.

It is established that human trafficking is a global phenomenon that is dynamic and adaptive. It is a serious crime that entails violations of natural human rights without being limited to a particular localisation. It is emphasised that the consequences of this socially dangerous phenomenon are always negative both for the person who was unlawfully forced to commit actions and for the State which allowed such exploitation.

It is found that the term "combating human trafficking", as defined in the Law of Ukraine "On Combating Human Trafficking", does not take into account all the conceptual components which form its content as a type of activity of authorised actors in this field, in particular, it refers to prevention, fighting, protection (assistance) and interaction (cooperation). It is proposed to use this term as follows: "combating human trafficking is a system of measures aimed at overcoming human trafficking by preventing and combating it and providing assistance and protection to victims, which is implemented using all forms and types of interaction between the actors taking such measures".

It is revealed that "interaction of actors of combating human trafficking" as an element of combating human trafficking, despite the fact that it contributes to the protection of victims of human trafficking, is self-sufficient. This is an agreed, joint activity, defined by law, of authorised actors to develop and implement measures aimed at combating human trafficking.

A system of actors in combating human trafficking in Ukraine has been formed as a set of those who: are responsible for combatting this phenomenon (the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine and its ministries, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Prosecutor General's Office of Ukraine, the National Police and other law enforcement bodies, central executive authorities, local executive authorities, foreign diplomatic missions of Ukraine; institutions for assistance to victims of human trafficking; local self-government bodies); in some cases, with their consent, may engage in the implementation of countermeasures (enterprises, institutions, organisations, regardless of ownership, public organisations and individuals). It is proposed to amend and supplement the Law of Ukraine "On Combating Human Trafficking," Article 5, part 1, in the following wording: "The actors that carry out measures in the field of combating human trafficking are: 1) the President of Ukraine; 2) the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights; 3) the Cabinet of Ministers of Ukraine; 4) central executive authorities; 5) law enforcement and justice authorities; 6) local executive authorities; 7) foreign diplomatic missions of Ukraine; 8) institutions for assisting victims of human trafficking; 9) public institutions.”

It is proved that the National Police is one of the main actors in the fight against human trafficking, which is vested with a wide range of powers in this field. It is a body which, independently or in cooperation with other actors of the system of combating human trafficking, implements all legally defined types of measures to overcome this negative phenomenon.

It is established that currently no unified specialised legal regulation which shall determine the organisational and practical implementation mechanism for interaction between the National Police of Ukraine and other actors in the field of

combating human trafficking. This is despite the fact that the principle of interaction in performing law enforcement activities by the police is recognised as one of the main ones.

The author summarises that the categorical and conceptual definition of the legal concept "interaction of the National Police of Ukraine with other actors in the field of combating human trafficking" can be presented as follows: it is a process of conscious influence of such actors (individual or collective) on each other in order to achieve the jointly recognised goals, prescribed by law, with a purpose of ensuring an integrated approach to overcoming this socially dangerous phenomenon.

It is proved that it is necessary to develop and approve a general legal regulation entitled: "Regulations on cooperation of the national police of Ukraine with state and public institutions", which will define the legal framework, general purpose, principles, tasks, powers of the parties to the interacting relations, the nature of the partnership and its scope. On its basis, more detailed regulations (procedures, instructions) should be developed to identify specific partners of (parties to) cooperation, target groups (children, women, foreigners, etc.) and measures of jointly coordinated activities. One of these regulations should be a legal regulation that will represent the administrative and legal mechanism for combating human trafficking in the face of threats to national security.

It is determined that the interaction of all actors in joint activities in the field of combating human trafficking should be compatible and effective, where compatibility focuses on the emotional sphere of the parties and facilitates an enabling environment for effective interaction, and efficiency is the practical implementation of compatibility aimed at the result.

It is summarised that the actors of the interacting relations being studied, after clarifying the grounds, legal basis and formulation of the objectives of jointly coordinated activities in the field of combating human trafficking, choose the type and direction of its implementation which is appropriate and effective in a particular context.

It is determined that at the current stage of rulemaking, only a few legal regulations (procedures) govern administrative procedures in the field of combating human trafficking and the interaction of the National Police with state and public institutions, but all of them relate only to the procedure for assistance and protection provided to victims of human trafficking. It is proposed to optimise the provisions of the Procedure for interaction of actors implementing measures in the field of combating human trafficking, approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 783 of August 22, 2012, by changing its name to: "The Procedure for interaction of actors implementing measures in the field of combating human trafficking to provide assistance and protection to victims", and its paragraph 4 should be amended to read as follows: “The actor that has become aware of the victim as a result of its activities shall inform the person about the possibility of receiving assistance, types of such assistance, conditions and procedure for their provision, regardless of whether the person cooperates with the police, and with the consent of such person or his/her legal representative shall direct the victim to the relevant structural unit of the local state administration at the person's place of residence (hereinafter referred to as the responsible unit)." Therefore, the provisions of paragraphs 4 and 8 of the Procedure will be combined, and the person will receive information about assistance in any case, regardless of his or her desire to cooperate with the state authorities.

It is proved that the administrative procedure for interaction between the National Police of Ukraine and public institutions in the field of combating human trafficking is virtually non-existent. The provisions of the general procedures for the formation of communication cooperation between the National Police and the public are applicable.

It is revealed that in order to better understand the specifics of human trafficking and the needs of victims of human trafficking, special police units have been created in some countries (Scotland, Poland, France). Moreover, in Scotland and France, the police are the main body responsible for combating human trafficking, unlike in the United States, where the Ministry of Health and Social

Policy is the main body. This suggests that Ukraine has used the experience of the United States when selecting the main state coordinator for combating human trafficking, which is incorrect, as the National Police of Ukraine is more suitable for the role of national coordinator, as it carries out all types of anti-trafficking measures.

It is considered expedient for Ukraine to adapt the following positive experience of foreign countries in the field of research: 1) development of clear operational procedures for handling cases of human trafficking, creation of standardised protocols for cooperation between various law enforcement agencies (USA); 2) strengthening national mechanisms for inter-sectoral cooperation and coordination between law enforcement agencies and the judiciary (France); 3) establishment of information mechanisms at the state and social levels to report trafficking to community members (France, Scotland); 4) the necessary funding to investigate crimes, prosecute traffickers and provide assistance to victims (this may include expenses such as travel from the country of origin to the country of destination for victims and other witnesses to testify in court) (USA); 5) cooperation on information exchange between police, visa authorities, immigration, border and port authorities, as well as intelligence agencies to identify and combat human trafficking networks (for example, cooperation between destination and origin countries, cooperation within the EU, as well as between the EU and non-EU countries).

Therefore, without analysing the level of public awareness of the causes and consequences of human trafficking, it is impossible to develop effective measures to overcome it. With a view to improving the activities of the National Police of Ukraine with regard to raising public awareness of the causes and consequences of human trafficking, the author proposes to develop a Strategy for cooperation of the National Police with state and public institutions in the field of combating human trafficking in Ukraine and an Action plan for its implementation, which will include such promising areas as: a) institutional and legal sector – development and adoption of the Concept of raising public awareness of the causes and

consequences of human trafficking, which will define a specific group within the National Police that will be responsible for this field; b) information sector – creation of a joint call centre and an online platform with an active chat where you can ask questions and get answers from all parties concerned in combating human trafficking*;* c) educational sector –an e-course for anti-trafficking actors on the identification of human trafficking victims and methodological recommendations for trainers; d) analytical sector – to continuous monitoring of the effectiveness of planned and implemented programs and activities; e) coordination sector – to designate the Department of Communication of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as the coordinator in the development of joint regulations in the field of raising public awareness of the causes and consequences of human trafficking.

It is proved that the problem of the lack of concepts of interaction between law enforcement agencies and public institutions providing advisory services and support to victims of human trafficking is currently relevant. It is proposed to use the resources of non-governmental organisations in planning and conducting operational and investigative activities in the field of combating human trafficking.

The author proves the need to reform the current administrative legislation in the field of combating human trafficking. It is proposed to provide for that: firstly, a person who has information that he or she may be a potential victim of human trafficking should be informed of his or her rights and the nature and possibility of assistance; secondly, the procedure for interaction should include procedural actions for communication between the National Police and non-governmental organisations; third, a recovery period should be provided to give the victim of trafficking time to make an informed decision about cooperating with law enforcement; for security reasons, the addresses of shelters should be kept secret; fourth, during the investigation, the representative of a non-governmental organisation who has become aware of information about trafficking and is in danger should also be protected.

It is stated that it is essential to adopt departmental regulations of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the Department for Combating Crimes

Related to Trafficking in Human Beings of the National Police of Ukraine which would regulate the specifics of interaction between law enforcement agencies and public institutions in the field of combating human trafficking. Moreover, it is essential to prepare methodological recommendations for conducting classes with public assistants of police inspectors, and to develop a mechanism for involving persons who are not members of public organisations in law enforcement activities.

Keywords: administrative and legal framework, interaction, public institutions, protection, National Police, authorities, combatting, human trafficking.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Нєбитова Н. Ю. Взаємодія та співпраця органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у протидії торгівлі людьми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10 (296). С. 138–141. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/24.pdf

2. Нєбитова Н. Ю. Взаємодія органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11 (297). С. 134–137. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/23.pdf

3. Нєбитова Н. Ю. Види та напрями взаємодії органів національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2021. Вип. 2. Т. 2. С. 148–155. http://www.nvppp.in.ua/vip/2021/2-2/26.pdf

4. Нєбитова Н. Ю. Нормативно-правове забезпечення взаємодії громадських інституцій з правоохоронними органами у протидії торгівлі людьми в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2022. Вип. 4. С. 127–131. http://nvppp.in.ua/vip/2022/4/21.pdf

5. Нєбитова Н. Ю. Адміністративно-правові інструменти взаємодії органів Національної поліції України з державними інституціями у сфері

протидії торгівлі людьми. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 5. С. 132–139. http://apnl.dnu.in.ua/5_2022/20.pdf

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Нєбитова Н. Ю. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 1–2 листопада 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 65–67.

2. Нєбитова Н. Ю. Мовна структура наукової мови. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 45–47.

3. Нєбитова Н.Ю. Принципи взаємодії органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6–7 березня 2020 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2020. С. 77–80.

4. Нєбитова Н. Ю. Поняття взаємодії та її значення у протидії торгівлі людьми. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

5. Нєбитова Н. Ю. Міжнародно-правові інструменти співпраці у сфері протидії торгівлі людьми. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 39–41.

ЗМІСТ

ВСТУП 19

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ 29

1.1. Місце органів Національної поліції України в системі суб'єктів протидії торгівлі людьми 29

1.2. Поняття, завдання та принципи взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми 50

1.3. Правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми та місце серед них норм адміністративного законодавства 71

Висновки до Розділу 1 91

РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ 99

2.1. Види та напрями взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми 99

2.2. Адміністративно-правові інструменти взаємодії органів Національної поліції з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми 112

2.3. Адміністративні процедури взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми 129

Висновки до Розділу 2 141

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА

ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ 147

3.1. Зарубіжний досвід діяльності органів поліції у сфері протидії торгівлі людьми та можливості його впровадження в Україні 147

3.2. Перспективні напрями вдосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми 163

3.3. Розвиток адміністративно-правового законодавства в частині взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми 175

Висновки до Розділу 3 187

ВИСНОВКИ 193

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 199

ДОДАТКИ 236

ВСТУП

Обгрунтування вибору теми дослідження. Торгівля людьми є глобальним явищем, що має динамічний та адаптивний характер. Це важкий злочин, що спричиняє порушення природних прав людини не обмежуючись певною локалізацією. Наслідки цього суспільно-небезпечного явища завжди негативні як для особи, що була протиправно змушена до вчинення дій, так і для держави, що допустила таку експлуатацію.

При цьому складність протидії торгівлі людьми обумовлена багатьма чинниками, у тому числі об'єктивними факторами її виникнення. Наприклад, у країнах походження – це бідність або нерівні статеві стосунки; у країнах призначення – попит на дешеву робочу силу або репресивна міграційна політика; у країнах транзиту – відсутність безпечних або законних можливостей міграції.

Так у вересні 2022 року Міжнародна організація праці та Walk Free Foundation у партнерстві з Міжнародною організацією з міграції опублікували звіт «Глобальні оцінки сучасного рабства». За оцінками цього звіту, у 2021 році приблизно 27,6 мільйона людей були на примусових роботах. З них «17,3 мільйона піддавались експлуатації в приватному секторі; 6,3 мільйона – у примусовій комерційній сексуальній експлуатації; 3,9 мільйона – у примусовій праці, встановленій державою»[1]. На жаль, але Україна сьогодні вважається однією з основних європейських країн, громадяни якої є жертвами різного роду експлуатацій, що виникли на тлі торгівлі людьми. При цьому усього за 2012 – 2020 роки офіційний статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, отримали 975 осіб. Серед них: жінки – 368 осіб; чоловіки – 519; діти – 88 (56 дівчат та 32 хлопчики)[2]. Станом на кінець 2021 року такий статус встановлено 47 громадянам (з яких

[1] About Human Trafficking. *U.S. Department of States*, 2022. URL: https://www.state.gov/humantrafficking-about-human-trafficking/

[2] Торгівля людьми – одне із найганебніших явищ сучасного світу. *Музиківська сільська територіальна громада. Херсонська область*, 2021. URL: https://muzykivskaotg.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi--odne-iz-naganebnishih-yavisch-suchasnogo-svitu--2021-07-07

11 жінок, 36 чоловіків та 1 дитина[3]), а за 2022 рік – 35 громадянам (з яких 11 жінок, 23 чоловіків та 1 дитина)[4]. Однак реальні показники щодо кількості таких осіб в рази більші. Зокрема за повідомленнями Національної поліції з початку 2022 року в Україні зафіксували 77 випадків торгівлі людьми[5], а за аналогічний період 2021 року – 130 випадків[6]. Неоднозначним є також той факт, що в ЗМІ з'явилась інформація про 100 тисяч потерпілих українців від торгівлі людьми станом на кінець 2022 року. Під час брифінгу в Медіацентрі Україна-Укрінформ на тему «Протидія торгівлі людьми в умовах війни: захист українців в ЄС та ситуація з примусово переміщеними в рф громадянами» ця інформація була спростована з уточненням, що всього зафіксовано 50 повідомлень про злочини, пов'язані з торгівлею людьми, і лише за шістьма такими фактами відкриті кримінальні провадження[7]. Попри складнощі, зумовлені цією ситуацією, усі зацікавлені суб'єкти намагаються оптимізувати свої зусилля задля забезпечення спільно-скоординованої реалізації заходів протидії торгівлі людьми. Національна поліція України, взаємодіючи з державними та громадськими інституціями, здійснює чи не найбільший внесок до цього процесу. Однак в цілому така діяльність все ще не відповідає мінімальним стандартам у кількох ключових сферах, а саме: 1) повільно розглядаються справи в наслідок хронічного недоукомплектування судів; 2) в більшості випадків виносяться умовні вироки, в результаті чого більшість засуджених за торгівлю людьми уникають позбавлення волі; 3) наявний мораторій на проведення перевірок стримує розслідування правоохоронних органів у справах про торгівлю робочою силою; 4) невідповідність офіційної статистики реальній ситуації,

[3] Мінсоцполітики затверджено уніфіковану форму ведення обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми. *Міністерство соціальної політики України: офіційний сайт*, 2021. URL: https://www.msp.gov.ua/news/21048.html

[4] Кількість осіб, яким Нацсоцслужбою встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми станом на 01.12.2022. *Національна соціальна сервісна служба України*: *офіційний сайт*, 2022. URL: https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/protudiya-torgivli-lydmi/ptl-stat-12-2022.pdf

[5] 30 липня – Всесвітній день боротьби з торгівлею людьми. Національна поліція України. *Telegram*, 2022. URL: https://t.me/UA_National_Police/6011

[6] За перше півріччя 2021 року до суду скеровано майже 100 кримінальних проваджень за фактом торгівлі людьми – Катерина Павліченко. *Портал МВС*, 2021. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/za-perse-pivriccya-2021-roku-do-sudu-skerovano-maize-100-kriminalnix-provadzen-za-faktom-torgivli-lyudmi-katerina-pavlicenko

[7] Протидія торгівлі людьми в умовах війни: захист українців в ЄС та ситуація з примусово переміщеними в рф громадянами. *Укрінформ*, 2022. URL: http://surl.li/etlfb

про що свідчать документи міжнародних організацій, які виявляють набагато більше жертв, проти тих, що отримали офіційний статус.

Зазначене репрезентує факт неадекватності прикладених зусиль офіційної влади щодо ідентифікації жертв торгівлі людьми та стійку відсутність довіри до здатності відповідних органів захищати постраждалих. Тому, зрозуміло, що актуалізація піднятого питання є високою не тільки для органів і установ державного сектору, а й для громадських інституцій в Україні, які сьогодні займають визначальне місце серед неурядових організацій, що працюють у цій сфері.

Різні аспекти взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні висвітлювали у своїх роботах такі автори як: Н. Бровко, В. Дубініна, О. Дячук, О. Ємець, Г. Жуковська, В. Іващенко, В. Куц, О. Кушнір, В. Ліпкан, А. Орлеан, С. Павленко, А. Флонюк та багато інших.

Наприклад, В. Олефір досліджував адміністративно-правове регулювання протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми (Київ, 2004), О. Кушнір – адміністративно-правові та організаційні засади взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми (Запоріжжя, 2012), Ю. Нагачевська – протидію оперативними підрозділами боротьби з торгівлею людьми Міністерства внутрішніх справ України торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації (Львів, 2012), А. Пунда – механізми державного управління у сфері протидії торгівлі людьми (Київ, 2015), Г. Жуковська – взаємовідносини органів влади та громадськості у протидії торгівлі людьми (Київ, 2017).

Загальнотеоретичну основу цього дослідження становлять також праці таких науковців як: В. Авер'янов, О. Безпалова, О. Бандурка, О. Гулак, О. Джужа, О. Дрозд, М. Калатур, В. Колпаков, Т. Коломоєць, О. Кузьменко, В. Курило, К. Левченко, В. Олефір, Р. Сербин, Л. Сорока, М. Співак, С. Стеценко, О. Стрельченко та деяких інших провідних вчених-адміністративістів.

Отже, відсутність своєчасних комплексних монографічних досліджень щодо виявлення, опису та удосконалення адміністративно-правових засад взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні, наявність у цій сфері значних законодавчих та практико-реалізаційних прогалин, що впливають на рівень адміністративно-правового захисту та підтримки жертв торгівлі людьми в Україні, сукупно обґрунтовують необхідність розгляду обраної для аналізу тематики дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р, Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 831-р, Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11).

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 24 вересня 2019 р. (протокол № 20).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу чинного законодавства, міжнародних стандартів і європейських практик у сфері протидії торгівлі людьми розв'язати наукове завдання стосовно визначення адміністративно-правових засад взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями, сформувати пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети в дисертації потрібно вирішити такі *завдання*:

– визначити місце органів Національної поліції України в системі суб'єктів протидії торгівлі людьми;

– сформувати поняття, визначити завдання та принципи взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми;

– схарактеризувати правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми та визначити місце серед них норм адміністративного законодавства;

– виокремити види та напрями взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми;

– визначити перелік адміністративно-правових інструментів взаємодії органів Національної поліції України з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми;

– розкрити сутність адміністративних процедур взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми;

– здійснити порівняльно-правове дослідження щодо діяльності органів поліції у сфері протидії торгівлі людьми у зарубіжних країнах та визначити позитивний досвід для його адаптування в Україні;

– сформувати напрямки та конкретні ініціативи щодо удосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми;

– виявити шляхи розвитку адміністративно-правового законодавства в частині взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері протидії торгівлі людьми в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання фактів та явищ юридичної дійсності, зокрема: *методи аналізу та синтезу* стали основою при дослідженні складових певних термінологічних конструкцій з подальшим їх об'єднанням у ціле (розділи 1–3). *Діалектичний* та *ідеалістичний* методи стали основою для розкриття філософських засад щодо взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми (підрозділ 1.2.). Спеціально-юридичні методи (*формально-догматичний* та *тлумачення юридичних норм*) використано під час аналізу міжнародних стандартів, норм чинного вітчизняного законодавства та практики діяльності державних органів, поліції та громадських інституцій (розділи 1–3). *Статистичний* метод застосовано для зіставлення результатів дослідження та офіційної статистики, опрацювання емпіричних даних (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної правової статистики за 2012–2022 роки, матеріали судової та поліцейської практик, а також звіти та рекомендації міжнародних організацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень у межах адміністративної науки, що послідовно розкриває адміністративно-правові засади та теоретико-правові підходи щодо розуміння сутності взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні як однієї із важливих компонентів інтегрованої системи заходів подолання вказаного глобального суспільно-небезпечного явища. За результатами проведеного

аналізу сформульовано наукові положення і висновки, запропоновані особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– сформовано категорійно-понятєву визначеність правового концепту «взаємодія органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми» як процесу свідомого впливу таких суб'єктів (індивідуальних чи колективних) один на одного задля досягнення нормативно закріплених спільно визнаних цілей з метою забезпечення інтегрованого підходу до подолання цього суспільно-небезпечного явища;

– запропоновано розроблення та затвердження нормативно-правового акту загального характеру під назвою: «Положення про взаємодію органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями», що визначатиме правові основи, загальну мету, принципи, завдання, повноваження сторін взаємодіючих відносин, характер партнерства та його обсяг і на підставі якого мають розроблятись більш деталізовані акти (порядки, інструкції), що визначатимуть конкретних партнерів (сторін) взаємодії, цільові групи (дітей, жінок, іноземців тощо) та заходи спільно-скоординованої діяльності у тому числі щодо протидії торгівлі людьми як за звичайних умов, так і під час дії правового режиму воєнного стану;

удосконалено:

– категорійно-понятєве та сутнісно-змістове наповнення термінів «попередження/запобігання», «боротьба», «захист», «взаємодія», що стало основою для формування висновку про їхню самостійність як елементів комплексної інтегрованої системи протидії торгівлі людьми в Україні;

– розуміння терміну «адміністративно-правові інструменти взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми в Україні» як визначену адміністративно-правовими нормами сукупність засобів і способів практичного втілення повноважень таких суб'єктів, направлених на реалізацію спільних дій з метою протидії торгівлі людьми;

– визначення адміністративної процедури взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями як: «спільно-стандартизованих послідовних дій, які направлені на протидію та недопущення у майбутньому торгівлі людьми» з уточненням про відсутність законодавчо закріплення поетапності реалізації таких дій, що є негативним фактором побудови взаємовідносин між державою та суспільством загалом;

отримали подальшого розвитку:

– класифікаційні чинники розподілу видів та напрямів взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми з уточненням, що для кожного з таких характерним є дотримання принципу сумісної спрацьованості, де сумісність орієнтується на емоційну сферу сторін і створює умови для ефективної взаємодії, а спрацьованість – це практична реалізація сумісності, що націлена на результат;

– результати порівняльно-правового аналізу зарубіжного досвіду діяльності органів поліції у сфері протидії торгівлі людьми, що свідчить про можливість за аналогією досвіду Шотландії та Франції визначити Національну поліцію України національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми;

– авторські пропозиції щодо підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми в України, реалізація яких передбачає розроблення та прийняття Стратегії взаємодії органів Національної поліції із державними і громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в України та Плану заходів її реалізації, що передбачатимуть такі перспективні напрямки як: 1) інституційно-правовий; 2) інформаційний; 3) просвітницький; 4) аналітичний; 5) координаційний.

– сформовані ініціативи щодо реформування чинного адміністративного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема стосовно того, що: по-перше, особа щодо якої є інформація, що вона може бути потенційною жертвою торгівлі людьми повинна бути поінформована

про свої права та характер і можливість допомоги; по-друге, порядок про взаємодію повинен включати процедурні дії щодо спілкування між органами Національної поліції та неурядовими організаціями; по-третє, слід передбачити період на відновлення, що надасть жертві торгівлі людьми час на прийняття обґрунтованого рішення про співпрацю з правоохоронними органами; з міркувань безпеки адреси притулків слід тримати в таємниці; по-четверте, під час розслідування необхідно забезпечувати захист також представника неурядової організації, якому стала відома інформація про торгівлю людьми і якому загрожує небезпека.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані у дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового вивчення проблем організації взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні (акт Національної академії внутрішніх справ від 14 лютого 2023 року);

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми адміністративного права» (акт Національної академії внутрішніх справ від 17 лютого 2023 року).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки оприлюднені на п’яти міжнародних науково-практичних конференціях: «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 1–2 листопада 2019 року), «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 14–15 лютого 2020 року), «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпро, 6–7 березня 2020 року), «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 року), «Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 25–26 січня 2023 року).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у десяти наукових публікаціях, серед яких п’ять статей – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук та п’ять тез доповідей, які оприлюднено на п’яти міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить список використаних джерел із 275 найменувань на 37 сторінках.Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, основний текст – 180 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

1.1. Місце органів Національної поліції України в системі суб'єктів протидії торгівлі людьми

Будь-яка наукова праця має своїм початком з'ясування основного термінологічного апарату досліджуваної сфери. Обрана до аналізу проблематика насичена такими категоріями як: «протидія», «запобігання», «профілактика», «превенція», «захист», «боротьба», «взаємодія», однак не завжди стосовно них є одностайне визначення.

Розпочнемо з того, що у Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «протидіяти» означає спрямувати дію проти кого-чого-небудь, діяти всупереч комусь, чомусь [14, с. 992].

Зокрема вчений А. Приходько у своєму дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правове забезпечення запобіганні та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції» аналізував нормативно-правові акти на предмет законодавчого апелювання терміном «протидія», з'ясувавши таке: 1) це система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення негативного явища, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків, та притягнення до відповідальності правопорушників (наприклад, домашнього насильства, насильства за ознакою статі) [158;159]; 2) це діяльність, спрямована на запобігання

(попередження) або ускладнення реалізації протиправної діяльності (наприклад, комп'ютерним атакам) [203]. У результаті аналізу вчений надав авторську дефініцію досліджуваного терміну у такому вигляді: «протидія проявам корупції – це діяльність антикорупційних та правоохоронних органів, спрямована на виявлення корупційних правопорушень, їх належне розслідування, притягнення до відповідальності правопорушників, а також захист осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій» [119, с. 75].

Рамковий Закон України «Про протидію торгівлі людьми» у першій статті дає таке визначення категорії «протидія торгівлі людьми» – система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми [176].

Отже, вказаний закон врахував основні концептуальні компоненти протидії торгівлі людьми: попередження, боротьбу та захист (надання допомоги) [128]. Втім такий його компонент як взаємодія – відсутній. Хоча у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, яку Україна ратифікувала, попередження і співробітництво (взаємодія) вказані як два основних компоненти протидії торгівлі людьми [129]. Таким чином, вважаємо, що законодавчий термін «протидія торгівлі людьми», визначений у Законі України «Про протидію людьми», має трактуватись так:

«протидія торгівлі людьми – це система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом попередження й боротьби з нею та надання допомоги й захисту постраждалим особам, яка реалізується з використанням усіх форм та видів взаємодії суб'єктів, що здійснюють такі заходи».

Таким чином, компонентами (видами) протидії торгівлі людьми є: попередження, боротьба, захист (надання допомоги) та взаємодія (співпраця).

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» для подолання вказаного суспільно-небезпечного явища, визначає попередження як один із шляхів її протидії, вказуючи при цьому, що попередження торгівлі людьми – система заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до торгівлі людьми [176]. Дійсно, попередження злочинності і скорочення вразливості – це ефективні методи протидії торгівлі людьми [223, с. 39]. Однак досі не є зрозумілим чи «попередження» відрізняється від «запобігання», або ж ці два елементи входять у систему профілактичних (превентивних) заходів.

Здійснюючи пошук відповіді на це запитання, слід вказати, що термін «запобігання» узагальнено в актах законодавства використовується: 1) для зменшення кількості та шкідливості [160] якогось явища (наприклад, запобігання забрудненню довкілля); 2) як система заходів, спрямованих на усунення правових, соціальних та інших причин виникнення певного явища, запобігання їм і виникненню негативних суспільних наслідків (наприклад, безпритульності) [161]; 3) як підготовка та реалізація комплексу правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу (наприклад, надзвичайних ситуацій) [162]; 4) система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків конкретного негативного явища, формування нетерпимого ставлення до нього (наприклад, домашнього насильства; насильства за ознакою статі) [158;159]; 5) всі вимоги або заходи для уникнення або обмеження негативних явищ (наприклад, небезпеки на підприємстві) [163]; 6) це діяльність публічної адміністрації, а також громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, спрямована на виявлення, вивчення,

обмеження або усунення явищ (наприклад, що породжують корупційні правопорушення або сприяють їхньому поширенню) [120, с. 66].

Зарубіжні вчені також не мають одностайної думки щодо визначення вказаних термінів. Так одні «попередження злочинів» визначають як «передбачення, визнання та оцінка ризику злочинності та ініціювання заходів щодо її усунення або зменшення» [236], інші вказують, що це «пропаганда тих поглядів, діяльності та поведінки, які створюють та підтримують безпеку та життєздатність громади, де злочинність та правопорушення не можуть процвітати» [238]. Або ж: «запобігання злочинності – це будь-яка ініціатива чи політика, яка зменшує, уникає або усуває віктимізацію злочинів і включає державні та неурядові ініціативи щодо зменшення страху перед злочинністю, а також зменшення впливу злочинності на жертв» [242].

Таким чином, попри певні варіації щодо законодавчого визначення терміну «запобігання» та наукової дискусії щодо його поняттєвого аспекту їхня спільність полягає у тому, що це певна діяльність (заходи), яка вчиняється уповноваженими на те суб’єктами та здійснюється із спеціальною метою – усунення причин і умов, щодо якогось негативного явища і недопущення його існування у майбутньому. Щодо терміну «попередження», уточнимо, що в основному під ним розуміють: запобігання вияву чого-небудь небажаного або застереження проти чого-небудь [115], а рамковий Закон України «Про протидію торгівля людьми» прямо вказує на аналогічні ознаки, які притаманні й терміну «запобігання».

Окремо уточнимо, що термін «протидія» використовується у міжнародних документах, зокрема у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (далі – Протокол) у статті 9 [129]. Однак визначення цього терміна у Протоколі не надається, вказується лише про заходи, які необхідно застосовувати державам-учасницям для попередження торгівлі людьми. І хоча попередження визнано як одним із

найважливіших факторів у боротьбі з торгівлею людьми, мало ясності щодо того, що таке «комплексні профілактичні заходи». Наприклад, навіть не всі держави-учасниці, які прийняли законодавчі рамки щодо протидії торгівлі людьми, дали легітимне визначення категорії «попередження».

Дослідження заходів протидії торгівлі людьми серед держав-членів Організації з безпеки та співробітництва в Європі [255] вказує на високий рівень важливості, що надається подальшим зусиллям у галузі профілактики, але також виявляє різноманітність поглядів на природу самої профілактики.

Аналіз нормативно-правових актів держав-членів дав змогу згрупувати профілактичні заходи з протидії торгівлі людьми у три групи.

У першу групу входять заходи, що направлені на обізнаність та освіту громадськості, через інформування останніх, включаючи осіб, які потенційно ризикують стати жертвами торгівлі людьми. До другої – заходи зі збору даних та досліджень, що дозволяють зрозуміти масштаб і характер торгівлі людьми. Третя група передбачає розробку соціальних та економічних заходів, що відображають необхідність створення альтернатив для тих, хто потенційно ризикує стати жертвами торгівлі людьми.

Усі три групи необхідні для розвитку всебічної профілактичної діяльності і всі вони описані в Плані дій ОБСЄ щодо протидії торгівлі людьми [255]. Попри виявлені потреби, а також чітку нормативну базу, наше дослідження також свідчить, що найбільш часто впроваджуються заходи, що належать до першої групи. Безумовно, деякі програми профілактики, що відповідають другій та третій групі, виконуються міжнародними організаціями, групами громадянського суспільства та державними установами, але вони не є більшістю.

Отже, не вдаючись до дискусії у цій роботі терміни «попередження» і «запобігання» будуть використовуватись як рівнозначні.

Наступний термін, який необхідно дослідити – «боротьба». У загальному розумінні під «боротьбою» розуміють «активне противенство, зіткнення між протилежними соціальними групами, станами, протилежними

напрямами, течіями в суспільстві і т. ін.» або «діяльність, що має на меті подолати або знищити кого-, що-небудь» [9].

У Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», термін «боротьба» не розкривається, визначається лише її мета: «встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація; усунення причин і умов існування організованої злочинності» [164]. Тобто, у цьому контексті законодавець до мети боротьби відносить також мету, яка притаманна для попередження та запобігання злочинності – усунення умов існування організованої злочинності.

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» під боротьбою розуміють «діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності» [169]. З вказаного визначення видно, що запобігання і попередження тероризму є структурними елементами боротьби, а не окремими видами протидії вказаному явищу.

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» боротьбу з торгівлею людьми визначає невід'ємною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі із злочинністю і розкривається через заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб – торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів [176].

Отже, враховуючи, що існують певні законодавчі неточності і протиріччя щодо визначення терміну «боротьба із торгівлею людьми», вважаємо за необхідне уточнити визначення вказаної дефініції: це активна діяльність уповноважених на те правоохоронних органів, яка направлена на ліквідацію та викорінення торгівлі людьми, що складається із сукупності організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів.

Наступний концептуальний елемент протидії торгівлі людьми – це захист (надання допомоги) жертвам вказаного явища. Загалом захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми – система заходів з відновлення їх прав [176].

Захист осіб (надання допомоги) у Законі України «Про протидію торгівля людьми» визнається одним із основних напрямів державної політики у вказаній сфері, який повинен реалізовуватися шляхом «удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми» [176]. Ми вважаємо, що включення «взаємодії суб'єктів» у заходи з захисту постраждалих осіб не є обґрунтованим, адже взаємодія є окремим елементом протидії торгівлі людьми, який хоча і сприяє їхньому захисту, але є самодостатнім елементом і який необхідно розглядати окремо від заходів захисту.

Слід вказати, що особи, що стали жертвами торгівлі людьми мають право на забезпечення особистої безпеки, поваги, а також на безоплатне одержання: 1) інформації щодо своїх прав та можливостей, викладеної мовою, якою володіє така особа; 2) медичної, психологічної, правової та іншої допомоги незалежно від місця проживання; 3) тимчасового розміщення у закладах допомоги для осіб, які постраждали від торгівлі людьми; 4) безоплатне отримання послуг перекладача; 6) тимчасове перебування в Україні в порядку, встановленому законодавством [176]. Тобто удосконалення саме вказаних заходів і послуг є організаційно-правовою основою з захисту та надання допомоги постраждалим особам.

Взаємодія – останній елемент, що входить у систему протидії торгівлі людьми і який, на відміну від трьох інших, в Законі «Про протидію торгівлі людьми» не визначений. У вказаному законі йде мова про Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми та визначаються основні його засади: 1) взаємне інформування з дотриманням принципу конфіденційності про злочини торгівлі людьми,

передумови та причини торгівлі людьми, методи, що використовують торгівці людьми, необхідну допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми; 2) спільна розробка програм, планів протидії торгівлі людьми; 3) спільна організація заходів з протидії торгівлі людьми; 4) обмін передовим досвідом діяльності у сфері протидії торгівлі людьми [176].

Якщо проаналізувати чинні вітчизняні нормативно-правові акти, у 773 документах цей термін входить в їхню назву [107]. Тому вважаємо за необхідне дати визначення категорії «взаємодія суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми», закріпивши його у статті 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» поряд із іншими елементами протидії, у такому вигляді:

«взаємодія суб'єктів протидії торгівлі людьми – погоджена, нормативно визначена спільна діяльність уповноважених суб'єктів щодо розроблення та впровадження заходів, направлених на протидію торгівлі людьми».

Отже, попередження, боротьба, захист та взаємодія є важливими елементами, що входять у систему протидії торгівлі людьми, кожен з яких вимагає різної динаміки у плануванні політики та програм. У них беруть участь різні суб'єкти, включаючи самих осіб з групи ризику, громадянське суспільство, державні установи та правоохоронні органи. Жоден з підходів не зменшує реальності того, що, крім злочину, торгівля людьми є ще й порушенням прав людини. Зосередження на вразливості насправді посилить правозахисний компонент будь-якої політики протидії торгівлі людьми. Дійсно, два різні підходи доповнюють один одного, як показало вивчення різних визначень попередження та запобігання злочинам. Тому, чітке законодавче визначення усіх компонентів протидії торгівлі людьми сприятиме вдосконаленню політики протидії вказаному суспільно-небезпечному явищу, оскільки вони передбачають широке включення суб'єктів, розширення прав і можливостей окремих осіб та зменшення факторів ризику стати жертвами торгівлі людьми.

Досліджуючи систему суб'єктів протидії торгівлі людьми, уточнимо, що до неї входять державні і правоохоронні органи, громадські інституції та міжнародні структури.

Однак, відповідно до статті 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» до складу суб'єктів, які здійснюють заходи у вказаній сфері входять: 1) Президент України; 2) Кабінет Міністрів України; 3) центральні органи виконавчої влади; 4) місцеві органи виконавчої влади; 5) закордонні дипломатичні установи України; 6) заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми. Крім того, у здійсненні заходів, спрямованих на попередження протидії торгівлі людьми, беруть участь органи місцевого самоврядування, а також, за згодою, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни [176].

Тож, коротко проаналізуємо кожного із зазначених в цьому законі суб'єктів.

1. Президент України здійснює свої повноваження на підставі Конституції та інших нормативно-правових актів. Що стосується сфери запобігання і протидії торгівлі людьми, необхідно визначити наступні його повноваження: визначає центральний орган виконавчої влади, який є національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми [176]. Так своїм указом від 05 серпня 2020 року №306/2020 «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» [166], Президент України визначив Міністерство соціальної політики України національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми.

2. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, закордонних дипломатичних установ України, закладів допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, а також визначає: процедуру встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; порядок утворення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми.

Також затверджує: Державну цільову програму у сфері протидії торгівлі людьми та здійснює контроль за її реалізацією; Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми та контролює його реалізацію; форму опитувальника щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми та довідки про встановлення їй статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; форму довідки, що підтверджує факт звернення іноземця чи особи без громадянства за встановленням статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми на території України; положення про заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми та встановлює порядок виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми [176].

3. Центральні органи виконавчої влади відповідно до визначених у встановленому порядку повноважень у сфері протидії торгівлі людьми здійснюють: формування та реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми; розробку проєкту Державної цільової програми протидії торгівлі людьми та забезпечують її реалізацію; розробку проєкту Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми та забезпечують його реалізацію; моніторинг діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; підготовку та оприлюднення у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку щорічної доповіді про стан реалізації заходів у сфері протидії торгівлі людьми тощо. При цьому їхній перелік, повноваження та порядок діяльності визначаються згідно з Конституцією України та Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» [176].

Окрім того, що основним національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми [166] є Мінсоцполітики, воно також є основним державним замовником Державної цільової програми у сфері протидії торгівлі людьми (далі – Програми). У цій Програмі розкриваються конкретні суб'єкти та їх зобов'язання у сфері протидії торгівлі людьми. Як приклад, у проєкті Програми на період до 2025 року окрім Мінсоцполітики до складу

центральних органів виконавчої влади, що забезпечують протидію торгівлю людьми, входять: Адміністрація Державної прикордонної служби України, Державна служба з питань праці, Державна служба фінансового моніторингу України, Державна міграційна служба України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство культури та інформаційної політики України [134].

Як бачимо, Закон України «Про протидію торгівлі людьми» не деталізує перелік таких суб'єктів, лиш визначає загальні їхні повноваження, які деталізуються у Програмі.

4. Місцеві органи виконавчої влади: забезпечують проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми; організують проведення інформаційних кампаній, у тому числі з використанням засобів масової інформації; забезпечують створення і підтримку «гарячих ліній», пунктів консультування та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів з питань попередження торгівлі людьми; співпрацюють з об'єднаннями громадян з питань попередження торгівлі людьми; відповідно до визначеної Кабінетом Міністрів України процедури беруть участь у роботі щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; забезпечують впровадження та функціонування Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; реалізують заходи, що сприяють викоріненню передумов торгівлі людьми, зокрема щодо попередження насильства в сім'ї та дискримінації за ознакою статі; вживають заходів для підвищення рівня обізнаності серед батьків та осіб, які їх замінюють, щодо протидії торгівлі дітьми та осіб, які постійно контактують з дітьми у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, оздоровлення та відпочинку, судовій та правоохоронній сферах [176].

Зокрема розпорядженнями обласних та Київської міської державної адміністрації створені та діють обласні (а також районні та міські) координаційні ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, попередження насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми. У кожному районі та області проводяться планові засідання з розгляду вищезазначених питань. На засіданнях відповідних рад розглядаються питання щодо поліпшення роботи в сфері протидії торгівлі людьми, проводиться аналіз та оцінка її ефективного впровадження, проблемні питання та шляхи їх вирішення тощо [15].

5. Закордонні дипломатичні та консульські установи України організовують і здійснюють повернення громадян України, які постраждали від торгівлі людьми на батьківщину. У разі необхідності вказані установи забезпечують громадян України відповідними документами для повернення в Україну, надають необхідну консультаційну і правову допомогу та вживають необхідних заходів щодо їх повернення в Україну, якщо в них відсутні кошти для повернення в Україну дипломатичні представництва та консульські установи України сприяють поверненню їх в Україну [176]. Тобто, закордонні представництва та консульські установи України наділені лише повноваженнями щодо захисту (допомоги) постраждалим від торгівлі людьми.

6. З метою забезпечення реалізації прав, передбачених Законом України «Про протидію торгівлі людьми», особи, які постраждали від торгівлі людьми, можуть бути направлені до одного з діючої мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), або можуть влаштовуватися до центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та притулків для дітей з метою надання психологічної допомоги та забезпечення реабілітації у порядку, встановленому законодавством [176].

Правоохоронні органи та органи системи правосуддя не визначені в Законі України «Про протидію торгівлі людьми» як окремі суб'єкти, що

уповноваженні на здійснення відповідних заходів. Проте у Програмі до 2020 року та у проєкті Програми до 2025 року окремі з них визначені як одні з її виконавців або співвиконавців, наприклад: Національна поліція, Національна школа суддів, Державна судова адміністрація України, Офіс Генерального прокурора.

Громадські інституції (національні або міжнародні) також прямо невизначені у Законі України «Про протидію торгівлі людьми» як суб'єкти протидії. Законом передбачено лиш те, зокрема у частині 2 статті 5, що за їхньою згодою при здійсненні заходів, спрямованих на попередження торгівлі людьми можуть брати участь підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни. Таким чином, законодавець з усіх інших видів протидії торгівлі людьми, окрім як участь у попередженні, громадські інституції виключив. На нашу думку, це не припустимо, оскільки на всіх етапах організації і наданні послуг жертвам торгівлі людьми, саме громадські інституції часто опиняються на передовій як і у боротьбі з вказаним явищем. Окрім того, зазвичай громадські інституції задовольняють негайні та нагальні потреби жертв торгівлі людьми, виступають їх адвокатами, допомагають їм зрозуміти національні закони та норми, визначають ресурси, які вони можуть мати за законом, надати їм притулок та допомогу й тісно співпрацювати з державними органами.

Більшість неурядових організацій взяли на себе роботу з жертвами торгівлі людьми на додаток до своїх інших зобов'язань. У багатьох державах між неурядовими організаціями та різними державними установами були встановлені тісні зв'язки, як правило, це приносило чудові результати. Так, наприклад, в деяких випадках представники неурядових організацій можуть супроводжувати поліцію під час рейдів до закладів, в яких може розміщуватися центр торгівлі людьми або до закладів, в яких можуть знаходитись жертви торгівлі людьми. Це допомагає правоохоронним органам, адже жертви скоріше дають свідчення проти тих, хто їх

експлуатував саме цивільним (представникам неурядових організацій), аніж співробітникам правоохоронних органів.

Таким чином, вважаємо, що на законодавчому рівні необхідно правоохоронні органи та органи системи правосуддя, а також громадські інституції включити у систему суб'єктів протидії торгівлі людьми та визначити їх повноваження у цій сфері.

Тим більше, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2007 р. № 1087 з метою координації здійснення заходів з питань протидії торгівлі людьми був утворений консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми. До його складу входять Міністр соціальної політики – голова Ради, заступник Міністра соціальної політики – заступник голови Ради, народні депутати України (за згодою), заступник Міністра охорони здоров'я, заступник Міністра освіти і науки, заступник Міністра молоді та спорту, заступник Міністра оборони з питань європейської інтеграції, заступник Міністра інфраструктури, заступник Міністра юстиції, заступник Міністра фінансів, заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі, заступник Міністра внутрішніх справ, заступник Міністра закордонних справ, заступник Міністра аграрної політики та продовольства, заступник Міністра культури, заступник Голови Служки безпеки України (за згодою), заступник Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, заступник Голови Державної служби статистики України, заступник Голови Державної служби України з надзвичайних ситуацій, заступник Голови Державної прикордонної служби України, заступник Голови Національної поліції, заступник Голови Державної міграційної служби України, Голова Державної служби зайнятості (Центрального апарату), Голова Державної служби України з питань праці, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (за згодою), Урядовий уповноважений з питань ґендерної політики (за згодою), заступник Генерального прокурора (за згодою), віце-президент

Національної академії наук (за згодою), віце-президент Академії педагогічних наук (за згодою). Крім того, до складу вказаного консультативного органу можуть залучати провідних вчених, фахівців, представників підприємств, установ, громадських організацій та фондів, у тому числі міжнародних [168].

Суб'єкт який також не був включений у законодавчу систему суб'єктів протидії торгівлі людьми – це Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Оскільки торгівля людьми є глобальним явищем яке серйозно порушує права людини, не зрозумілою є позиція законодавця, який не включив у систему протидії торгівлі людьми суб'єкта, який здійснює захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України [169].

Так, наприклад, у рамках щорічної акції «16 днів проти насильства» у 2019 році Уповноваженим було проведено низку навчальних семінарів, тренінгів, лекцій метою яких було привернення уваги громадськості до актуальних для українського суспільства проблем подолання насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми та жорстокого поводження з дітьми, ґендерного насильства та забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [213].

Окремо зазначимо, що у процесі реалізації «Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1118-р, Міністерство внутрішніх справ України реформовано в орган управління в системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики в таких сферах: забезпечення охорони прав людини і основних свобод, інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; підтримання публічної безпеки і порядку; надання поліцейських і адміністративних послуг; захист державного кордону та охорони суверенних прав України; організації цивільного захисту, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідація їх наслідків; міграції і громадянства [23; 192].

Позбавившись статусу «міністерства міліції», Міністерство внутрішніх справ України стало багатопрофільним цивільним відомством європейського типу, що координує діяльність органів, які реалізують державну політику у сфері внутрішніх справ. Тим самим були розмежовані задачі політичного управління і професійної діяльності у сфері внутрішніх справ України [192].

Що стосується Національної поліції, якщо звернутися до положень Програми на період до 2020 року, то з 42 запланованих заходів в 19 з них Національна поліція визнана співвиконавцем визначених заходів. Це абсолютна більшість заходів, в яких один орган є виконавцем поряд із іншими органами і структурами. Наприклад, якщо брати заходи, де виконавцем названо Мінсоцполітики (основний замовник Програми), воно виконує на один захід менше ніж Національна поліція. У Програмі на період до 2025 року ситуація майже аналогічна.

Крім того, є такий вид протидії торгівлі людьми, як боротьба, де Національна поліція є єдиним суб'єктом, який наділений повноваженнями у вказаній сфері. Нагадаємо, що стаття 11 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» вказує, що боротьба з торгівлею людьми є невід'ємною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі із злочинністю, які, зокрема, здійснюють заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб-торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів [176].

Відповідно, Національна поліція та її органи вживають організаційні та практичні заходи, спрямовані на боротьбу зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. Провідна роль у цьому напрямі належить Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. Вказаний департамент є структурним підрозділом апарату центрального органу управління поліції, який функціонує у складі кримінальної поліції та

відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, запобігання вчиненню, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, правопорушень у сфері суспільної моралі, а також працевлаштування за кордоном [111].

Головним завданням і пріоритетом роботи цього Департаменту є попередження та протидії злочинам у сфері торгівлі людьми і нелегальної міграції, виявлення та припинення діяльності злочинних угруповань, зокрема і транснаціонального характеру, що діють у сфері торгівлі людьми, та попередження злочинів зазначеної спрямованості [13; 156].

Таким чином, вище зазначене свідчить про те, що Національна поліція є одним із основних суб'єктів протидії торгівлі людьми на якого покладено широкий обсяг повноважень щодо подолання вказаного суспільно-небезпечного явища.

Окремо зазначимо, що аналіз міжнародних нормативно-правових актів, політик та керівних принципів [241] протидії торгівлі людьми репрезентує, що зарубіжна система суб'єктів протидії торгівлі людьми є ширшою порівняно із вітчизняною системою. Так, наприклад, у вказану систему входять: поліція; імміграційні органи; судова влада; прокуратура; прикордонні, митні та податкові органи; медичні установи; соціальні служби; інспекції з охорони праці; організації робітників; організації роботодавців; профспілки; профільні міністерства; конкретні державні установи з питань боротьби з торгівлею людьми; посольства та консульства; неурядові організації; міжнародні організації; церкви та релігійні організації.

Таким чином, на сучасному етапі відповідно до законодавства України у систему суб'єктів, що протидіють торгівлі людьми входять: суб'єкти, які зобов'язані протидіяти вказаному явищу (Президент України, Кабінет Міністрів України та його міністерства, Верховна Рада України, Генеральна прокуратура України, Національна поліція та інші правоохоронні органи, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади,

закордонні дипломатичні установи України; заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; органи місцевого самоврядування) і суб'єкти, які в окремих випадках можуть за їх згодою залучатися до реалізації заходів протидії (підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни).

Наразі вказані суб'єкти системи протидії торгівлі людьми у своїй діяльності мають як позитивні зміни, так і стикаються із перепонами об'єктивного і суб'єктивного характеру.

До позитивних змін, наприклад, можна віднести врахування у діяльності правоохоронних органів освітньо-навчальну складову. Так, уряд спільно з міжнародними фінансовими інституціями та партнерами із громадського сектору продовжив навчання суддів, прокурорів, працівників правоохоронних органів та інших посадових осіб. Генеральна прокуратура та Національна поліція додали боротьбу з торгівлею людьми до своїх навчальних програм професійної освіти, а Державна прикордонна служба запропонувала новий онлайн-курс дистанційного навчання для своїх співробітників. Чиновники також активно беруть участь у міжнародних навчальних форумах та форумах з протидії торгівлі людьми [266].

Щодо негативних чинників, незважаючи на загальне покращення у сфері протидії торгівлі людьми, на місцевому рівні відбувається певне стримування направлених зусиль, що зумовлене структурними реформами та кадровими змінами. Крім зазначеного, інституційні реформи за останні п'ять років – на додаток до парламентських та президентських виборів у 2019 році – призвели до великих кадрових змін в багатьох державних установах, особливо в рядах Національної поліції та органах системи правосуддя. Процес реорганізації судів змінив деякі юрисдикції судів, що є ризиком більш тривалого судового процесу для справ, які були перенаправлені до нових судових установ. Продовжується переатестація та реструктуризація поліцейських підрозділів, що з одного боку сприяло зменшенню кількості

офіцерів, яких підозрюють у корупції, а з іншого – мали місце і не виправдані звинувачення і звільнення.

Окрім того, злочини, пов’язані з торгівлею людьми, важко розкривати з тих самих причин, що їх важко розслідувати. Через характер злочину, суддям при винесенні рішення необхідно покладатися на докази, зібрані за кордоном. Крім того, завжди існує можливість впливу та залякування щодо жертв і свідків, а також корупція серед державних службовців та необхідність залучення перекладачів. Усе це впливає на те, що обвинувачення по такій категорії справ виносяться вкрай рідко.

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) у межах аналізу термінологічного апарату досліджуваної сфери виявлено, що:

– термін «протидія торгівлі людьми», визначений у Законі України «Про протидію людьми», не враховує всі концептуальні компоненти, що формують її зміст як різновиду діяльності уповноважених суб’єктів у цій сфері, зокрема йдеться про попередження, боротьбу, захист (надання допомоги) та взаємодію (співпрацю). Доцільно апелювати цим терміном у такому розумінні: «протидія торгівлі людьми – це система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом попередження й боротьби з нею та надання допомоги й захисту постраждалим особам, яка реалізується з використанням усіх форм та видів взаємодії суб’єктів, що здійснюють такі заходи»;

– чинне законодавство та наукова доктрина мають різні варіації понятєвого аспекту терміну «запобігання», однак їхня спільність полягає у тому, що це певна діяльність (заходи), яка вчиняється уповноваженими на те суб’єктами та здійснюється із спеціальною метою – усунення причин і умов, щодо якогось негативного явища і недопущення його існування у майбутньому. Своєю чергою, термін «попередження», як правило, розкривається через запобіжну діяльність, а рамковий Закон України «Про протидію торгівля людьми» прямо вказує на аналогічні ознаки, які

притаманні й терміну «запобігання». Доцільно вважати, що ці два елементи входять у систему профілактичних (превентивних) заходів. Аналіз нормативно-правових актів держав-членів ОБСЄ свідчить, що такі заходи можуть бути класифіковані на три групи. Першу групу формують заходи, що направлені на обізнаність та освіту громадськості, через інформування останніх, включаючи осіб, які потенційно ризикують стати жертвами торгівлі людьми. До другої групи входять заходи зі збору даних та досліджень, що дозволяють зрозуміти масштаб і характер торгівлі людьми. Третя група передбачає розробку соціальних та економічних заходів, що відображають необхідність створення альтернатив для тих, хто потенційно ризикує стати жертвами торгівлі людьми;

– існують певні законодавчі неточності і протиріччя щодо визначення терміну «боротьба із торгівлею людьми». Доцільно вважати, що це активна діяльність уповноважених на те правоохоронних органів, яка направлена на ліквідацію та викорінення торгівлі людьми, що складається із сукупності організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів;

– «захист (надання допомоги) жертвам торгівлі людьми» є комплексом допоміжних та відновлюваних заходів, спрямованих на гарантування постраждалим особам безпеки та поновлення їхніх порушених прав;

– «взаємодія суб’єктів протидії торгівлі людьми» як елемент протидії торгівлі людьми, попри те, що сприяє захисту жертв торгівлі людьми є самодостатнім. Це погоджена, нормативно визначена спільна діяльність уповноважених суб’єктів щодо розроблення та впровадження заходів, направлених на протидію торгівлі людьми;

2) до системи суб’єктів, що здійснюють заходи протидії торгівлі людьми входять: суб’єкти, які зобов’язані протидіяти вказаному явищу (Президент України, Кабінет Міністрів України та його міністерства, Верховна Рада України, Генеральна прокуратура України, Національна поліція та інші правоохоронні органи, центральні органи виконавчої влади,

місцеві органи виконавчої влади, закордонні дипломатичні установи України; заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; органи місцевого самоврядування) і суб'єкти, які в окремих випадках можуть за їх згодою залучатися до реалізації заходів протидії (підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни). Доцільно внести зміни та доповнення до частини 1 статті 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», виклавши її у такій редакції: «Суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми є: 1) Президент України; 2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; 3) Кабінет Міністрів України; 4) центральні органи виконавчої влади; 5) правоохоронні органи та органи системи правосуддя; 6) місцеві органи виконавчої влади; 7) закордонні дипломатичні установи України; 8) заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 9) громадські інституції;

3) Національна поліція є одним із основних суб'єктів протидії торгівлі людьми на якого покладено широкий обсяг повноважень у цій сфері. Це орган, що самостійно або взаємодіючи з іншими суб'єктами системи протидії торгівлі людьми реалізовує усі законодавчо визначені різновиди заходів задля подолання цього негативного явища.

Отже, попередження, боротьба, захист та взаємодія є важливими елементами що входять у систему протидії торгівлі людьми, кожен з яких вимагає різної динаміки у плануванні політики та програм, в яких беруть участь різні суб'єкти, включаючи самих осіб з групи ризику, громадянське суспільство, державні установи, правоохоронні органи та органи системи правосуддя. У цій системі Національна поліція відіграє ключову роль. Тому чітке законодавче визначення системи суб'єктів та їх повноважень щодо різних видів протидії торгівлі людьми (шляхом включення до цієї системи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правоохоронних та органів системи правосуддя, громадських інституцій) сприятиме ефективній

реалізації адміністративно-правової політики протидії цьому суспільно-небезпечному явищу.

1.2. Поняття, завдання та принципи взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми

Як зазначено попередньо, взаємодія є одним із компонентів (видів) протидії торгівлі людьми, а органи Національної поліції України – ключовими суб'єктами, що входять у систему вказаної протидії.

Новелою прийнятого Закону України «Про Національну поліцію» є визначення на державному рівні необхідності встановлення виключно партнерських засад взаємодії поліції і населення. Важливість інституту партнерства зумовлена насамперед тими функціями, які поліція виконує у суспільному житті, їх значущістю, а також тим, що поліцейська діяльність здійснюється в реальному соціальному просторі у безпосередньому контакті з громадянами. Щодня поліцейський вирішує складні професійні завдання, розв'язує непрості ситуації та конфлікти й не має права помилятися. Адже Закон визначає Національну поліцію як «орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку» [157]. За таких умов, виправдовуючи соціальне призначення поліції як сервісної служби, персонал поліції першочергово має орієнтуватися на реалізацію стратегії Community Policing – «партнерство заради спокою» (стратегії, апробованої в країнах англосаксонської правової системи), а також виявленні інноваційних форм діяльності поліції щодо формування безпечного суспільного простору [232]. Фактично, діяльність Національної поліції здійснюється в тісній співпраці з населенням, територіальними громадами і інститутами громадянського суспільства на засадах партнерства і спрямована

на вирішення їхніх потреб. Вочевидь, оптимізація роботи національної поліції України, що ґрунтується на плідній співпраці з населенням, є актуальною проблемою. Узагальнену основоположну ідею партнерства поліції з населенням можна визначити таким чином: «усвідомлення поліцією необхідності урахування думки і побажань громадськості при визначенні та оцінці своєї роботи, співпраця з населенням з метою виявлення і вирішення місцевих проблем, і яка має бути зорієнтована на превенцію правопорушень» [121, с. 602]. Іншими словами, населення має сприйматися як партнер поліції і повноправний учасник діяльності з покращання роботи поліції. Ефективність діяльності органів поліції, рівень професійної компетентності поліцейських впливають на громадську думку про роботу поліції загалом. Адже у законі прописано, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [4; 7].

Оскільки торгівля людьми є комплексним явищем, для його ефективної протидії необхідною умовою є залучення різних структур. У Програмі на період до 2020 року одним із способів розв’язання існуючих проблем у цій сфері визначено «удосконалення процедури взаємодії правоохоронних органів з іншими державними органами влади в частині протидії торгівлі людьми» [167]. Своєю чергою у Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року (далі – Концепції Програми на період до 2025 року) акцентовано на відсутності належного рівня взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, що унеможливлює застосування ними різних підходів до розв’язання проблеми торгівлі людьми. Також визначено за необхідне посилити взаємодію і співпрацю суб’єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема соціальних служб і правоохоронних органів, з питань протидії торгівлі людьми [135]. Оскільки Національна поліція України є одним із основних правоохоронних органів, що здійснюють протидію зазначеному суспільно-небезпечному явищу, у своїй діяльності вона використовує усі можливі шляхи та способи для його

викорінення. Одним із таких способів є взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями [112]. Тому необхідно проаналізувати наявну нормативно-правову базу та існуючі теоретичні положення щодо того, яким чином така взаємодія відбувається у сфері протидії торгівлі людьми та на підставі яких принципів.

Зокрема аналіз чинних вітчизняних нормативно-правових актів у сфері протидії торгівлі людьми свідчить, що спеціалізованого акта, який би визначав порядок взаємодії органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у зазначеній сфері немає. Хоча принцип взаємодії при здійсненні правоохоронної діяльності органами поліції визнається як один із основних.

Наприклад, серед основних завдань служби дільничних офіцерів поліції [155] зазначається, що їх діяльність ґрунтується на принципі взаємодії, в першу чергу з населенням (громадянами, громадськими організаціями, утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку, установами, підприємствами різних форм власності), а також з органами державної влади та місцевого самоврядування. Взаємодія ґрунтується на засадах партнерства, має на меті співпрацю між усіма суб'єктами.

Отже, перед тим як визначити основні характерні ознаки взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми необхідно визначити основні терміни, що використовуються, а саме «взаємодія» і «співпраця».

Перший термін походить від словосполучення «взаємна дія», що означає процес безпосереднього чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного. Такий вплив породжує їх взаємні зумовленість і зв'язок [212]. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає наступне визначення: «взаємодія – це взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь, взаємний вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху» [14].

Тобто основними ознаками «взаємної дії» виступають – вплив, погодженість (зв'язок), зміна стану. Причому зазначені ознаки є характерними при трактуванні науковцями із різних галузей таких, як філософії [215], психології [216], права [60], державного управління [44] тощо.

Уточнимо, що вплив – це дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета [17]. В нашому випадку, при взаємодії вплив повинен бути взаємним, тобто усі учасники впливають один на одного.

Взаємодія є основою та умовою встановлення найрізноманітніших зв'язків між об'єктами, включаючи причинно-наслідкові. Вона є основою будь-якої системи, що завжди передбачає зв'язок (у формі взаємодії) її елементів, компонентів. Відповідно системність як представленість взаємодії об'єктів у всіх її зв'язках та відносинах є також характеристикою взаємодії. Виходячи з того, що взаємодія – це процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, який породжує їхні взаємообумовленість та зв'язок [61, с. 51], активність характеризує обидві сторони взаємодії, які мають якість суб'єктності [220, с. 21].

Крім того, під взаємодією в соціальній філософії та психології, а також теорії менеджменту розуміється не лише вплив людей один на одного, а й безпосередня організація їх спільних дій, що дає змогу групі реалізувати спільну для її членів діяльність. Взаємодія людини з людиною в суспільстві – це також взаємодія їх внутрішніх світів: обмін думками, ідеями, образами, вплив на цілі та потреби, дія на оцінки іншого індивіда, його емоційний стан [212].

Таким чином, відбувається зміна стану, адже взаємодія як суспільне явище характеризується тим, що шляхом реалізації впливу вносить певну організованість та системність у спільну діяльність, а суб'єкти такої діяльності повинні бути обізнаними, свідомими та толерантними до потреб кожного з її учасників.

Щодо легального визначення терміну «взаємодія», він використовується у трьох нормативно-правових актах. У наказі Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29 серпня 2011 року № 627 «Про затвердження Порядку дій посадових осіб органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України щодо установлення режиму в пунктах пропуску через державний кордон, здійснення контролю за його додержанням, а також організації і забезпечення взаємодії та координації контрольних органів і служб, що здійснюють різні види контролю або беруть участь у забезпеченні режиму в пунктах пропуску через державний кордон» [151] визначається, що взаємодія – це спосіб забезпечення прикордонного контролю, який полягає у спільній діяльності контрольних органів і служб, спрямованій на здійснення пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів та вантажів у межах їх компетенції.

У двох інших наказах Міністерства внутрішніх справ України (від 02 лютого 2016 року № 74 «Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України» [152] та від 20 липня 2016 року № 692 «Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони органів державної влади військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України» [177]) взаємодія визначається, як узгоджені за метою, завданням, місцем, часом та способом виконання завдань дії військових частин і підрозділів для досягнення мети.

Тобто, відповідно до легального визначення, взаємодія характеризується співпрацею та наявністю узгодженої мети. Отже, необхідно проаналізувати зазначені характерні ознаки.

Термін «співпраця» також утворилась шляхом поєднання двох слів і походить від словосполучення «спільна праця» – спільна з ким-небудь

діяльність [14, с. 1171]. В свою чергу «спільний» – це той, що належить усім чи багатьом, призначений для колективного користування, який виконується або досягається всіма у суспільстві (групі) [14, с. 1172].

Взаємодія та співпраця складаються з низки послідовних дій, які об'єднуються досягненням спільними та визначеними до їх початку цілями. Ціль може бути визначена одна (спільна) або їх може бути декілька. Головне – досягнення домовленості між суб'єктами щодо них до початку вчинення дій.

Уточнимо, що ступінь досягнення поставлених цілей при здійсненні взаємодії називають ефективністю. Чим більше ступінь мети, що досягається, тим більше ефективність. Мета діяльності органів Національної поліції в різних сферах, в більшості випадків, визначаються в нормативно-правових актах. Наприклад, у Програмі на період до 2020 року, її метою є «запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють такі злочини або сприяють їх вчиненню, а також захист прав осіб, постраждалих від торгівлі людьми, особливо дітей, та надання їм допомоги» [167]. Майже аналогічно сформовано мету Програми на період до 2025 року – «удосконалення механізму запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, а також забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги» [135]. Така мета є відповідною меті, що визначена для органів Національної поліції Законом України «Про протидію людьми», де у статті 11 зазначено, що «боротьба з торгівлею людьми є невіддільною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі зі злочинністю, які, зокрема, здійснюють заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб-торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів» [176].

Отже, перед органами Національної поліції, виходячи з наявних можливостей, стоять наступні цілі у сфері протидії торгівлі людьми: зниження рівня злочинності, а у перспективі досягти вищої мети – це неухильне виконання законів усіма суб'єктами і як наслідок – припинення існування такого суспільно-небезпечного явища як торгівля людьми. Тому на кожному етапі взаємодії вища мета визначається з урахуванням конкретних обставин. Неухильне ж виконання законів усіма суб'єктами, в такому випадку, може розглядатися як вища перспективна мета.

Поряд із взаємодією та співпрацею часто використовують термін, який характеризує також спільну, узгоджену діяльність для досягнення обумовлених цілей. Ідеться про співробітництво. У психології, співробітництво, поряд із суперництвом є видом взаємодії. Де воно передбачає такі дії, які сприяють організації спільної діяльності, забезпечують її успішність, узгодженість, ефективність. Цей вид взаємодії позначають також поняттями «кооперація», «згода», «пристосування», «асоціація» [216].

Зазначимо, що Л. Шморгун, співробітництво визначає як етап процесу взаємодії людей у групі (організації), що поступово розвивається, дедалі більшою мірою набуває втілення в ефективному вирішенні проблеми поєднання взаємних зусиль працівників та має назву продуктивної спільної діяльності. Автор виокремлює три форми, або моделі, організації спільної діяльності: кожний учасник виконує свою частину загальної роботи незалежно від іншого; спільне завдання виконується послідовно кожним учасником; відбувається одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими (характерна в умовах командної організації праці та розвитку горизонтальних зв'язків), реальне існування якої залежить від умов діяльності, її цілей та змісту [212].

Відповідно термін «взаємодія» за Л. Шморгун, має ширше значення у порівнянні з терміном«співробітництво», яке є елементом (етапом) процесу взаємодії між людьми. Ми погоджуємося із зазначеною позицію автора,

оскільки вважаємо, що взаємодія складається із певних послідовних та узгоджених дій (етапів), що мають як проміжні цілі, так і загальну мету. Адже для того, щоб розпочався процес взаємодії необхідно виникнення низки умов: спочатку виникає потреба у взаємодії, потім мотив і на останок у всіх учасників (суб'єктів) взаємодії повинен бути інтерес у спільній діяльності. Отже, за наявності цих трьох умов, сторони можуть переходити до наступного етапу – співробітництва.

Окремо зазначимо, що термін «співробітництво» використовується у міжнародному праві, як акт спільної роботи з іншими людьми чи організаціями щодо створення чи досягнення чогось [230].

Уточнимо, що у Законі України «Про транскордонне співробітництво» визначається, що транскордонне співробітництво – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [153]. Своєю чергою, у Законі України «Про співробітництво територіальних громад» термін співробітництво визначається як відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень [154].

Необхідно відмітити, що у вказаних законах, спільні дії при співробітництві мають одну характерну ознаку – вони повинні здійснюватися в межах визначених законом повноважень (компетенцій). Враховуючи, що при співробітництві щонайменше однією зі сторін виступає орган, наділений владними повноваженнями, можемо стверджувати, що Національна поліція

може діяти лише в межах, передбачених законодавством, тобто її дії обмежуються визначеними повноваженнями чи компетенцією.

Враховуючи значення взаємодії органів Національної поліції України із іншими суб'єктами та для більш ефективної протидії торгівлі людьми, на нашу думку, необхідно нормативно визначити механізм організації її взаємодії з органами влади та з громадськими інституціями під час реалізації заходів із протидії торгівлі людьми.

Окремо зазначимо, що порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми вже затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року № 783 [147]. Однак його положення більшою мірою визначають процедуру здійснення ними заходів щодо надання допомоги та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми, хоч і міститься вказівка на те, що «цей Порядок визначає механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми».

Також уточиномо, що на кінець 2022 року вітчизняна нормативна база значно розширилась актами законодавства, що визначають механізми електронної інформаційної взаємодії між органами влади для здійснення ними повноважень, визначених законодавством. Як приклад, Порядок електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, затверджений наказом Бюро економічної безпеки України та Міністерства внутрішніх справ від 22 листопада 2022 року № 342/760 визначає механізм електронної інформаційної взаємодії між Бюро економічної безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України, Державною міграційною службою України, Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій іменуючи їх суб'єктами інформаційних відносин, що мають дотримуватись встановленого регламенту автоматизованого обміну інформацією [148].

Окрім того, 15 листопада 2022 року наказом Міністерства внутрішніх справ України № 740 затверджено Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму. Він визначає механізм організації такої взаємодії в умовах виникнення порушень публічної безпеки і порядку, прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави з метою запобігання протиправній діяльності в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах та припинення такої діяльності. Передбачено, що така взаємодія здійснюється шляхом забезпечення координації дій, видання актів організаційно-розпорядчого характеру та рекомендацій із питань забезпечення взаємодії [149]. Аналіз зазначеного нормативно-правового акту дає можливість визначити, що цей Порядок дійсно стосується організаційних аспектів забезпечення спільно-скоординованої діяльності взаємодіючих суб'єктів.

На нашу думку, має бути розроблений уніфікований нормативно-правовий акт, що забезпечуватиме комплексний підхід до подолання явища торгівлі людьми.

Отже, можемо визначити, що взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми – це процес свідомого впливу таких суб'єктів (індивідуальних чи колективних) один на одного задля досягнення нормативно закріплених спільно визнаних цілей з метою забезпечення інтегрованого підходу до подолання цього суспільно-небезпечного явища.

Визначаючи завдання та принципи взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми, першочергово зазначимо, що вони мають бути нормативно закріпленими. Однак як свідчить попередньо висвітлений матеріал – спеціалізованого порядку чи відповідного положення наразі не розроблено та не введено в дію.

Звернення до положень Програми на період до 2020 року [176] дає змогу прийти до наступних висновків: Національна поліція України є одним із ключових суб'єктів протидії торгівлі людьми, основними завданнями якого визначено: удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми; запобігання торгівлі людьми, її первинна профілактика; боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, кримінальне розслідування та переслідування; захист та допомога постраждалим від торгівлі людьми; здійснення моніторингу у сфері протидії торгівлі людьми; міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми. Своєю чергою, у проєкті Програми на період до 2025 року зазначено, що Національна поліція України має брати участь у: посиленні інституційної спроможності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії торгівлі людьми; координації політики та зміцнення співпраці суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; міжнародному співробітництві; запобіганні торгівлі людьми, її первинній профілактиці; боротьбі зі злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми; захисті та допомозі постраждалим від торгівлі людьми; впровадженні системи збору даних та обміну інформацією у сфері протидії торгівлі людьми [29].

Зазначені завдання корелюються з Планом дій ОБСЄ по боротьбі зі торгівлею людьми, що забезпечує правову основу для діяльності ОБСЄ на підтримку зусиль країн-учасниць ОБСЄ щодо протидії торгівлі людьми. Він містить основні рекомендації щодо дій на національному рівні, відомі як «3 Ps», до яких відносяться:

– профілактика, включаючи підвищення обізнаності та усунення першопричин;

– переслідування, включаючи розслідування та співпрацю з міжнародними правоохоронними органами;

– захист прав жертв, включаючи допомогу та компенсацію [231].

Беручи за основу вищенаведене та використовуючи загально-наукові методи наукових пошуків спробуємо виокремити завдання, що стоять перед поліцейськими при здійсненні ними взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми. Враховуючи, що рамковий закон визначає, що протидія торгівлі людьми складається із трьох форм: попередження, боротьба та захист (надання допомоги), вважаємо, що завдання необхідно виокремлювати виходячи із цих форм.

Відповідно такими завданнями щодо попередження торгівлі людьми є: підвищення ролі превентивної діяльності у сфері протидії злочинності і упровадження відповідних локальних програм у рамках єдиної політики, сформованої Міністерством внутрішніх справ України (інформувати суспільство про існуючу проблему – торгівлю людьми; поширювати інформацію про: механізми протидії торгівлі людьми, про організації та соціальні проєкти, що працюють у сфері запобіганні торгівлі людьми, про легальні джерела закордонного працевлаштування; сприяння формування толерантного ставлення до потерпілих осіб; висвітлювати питання виконання/невиконання органами Національної поліції України взятих зобов'язань у протидії торгівлі людьми та ін. [198]).

Завданнями щодо боротьби із торгівлею людьми є – розроблення і впровадження єдиної електронної системи роботи з даними і матеріалами досудових розслідувань у партнерстві з органами прокуратури і судами (e-Case management system) для забезпечення безперервності та підзвітності проведення досудового розслідування [193]; виявлення осіб, причетних до злочинів торгівлі людьми, притягнення їх до відповідальності; виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми, в тому числі серед мігрантів та представників національних меншин [29]; розвиток відносин взаємодії між Державною міграційною службою України та Державною прикордонною службою України з питань протидії транскордонній злочинності, торгівлі людьми враховуючи нові виклики, що виникли внаслідок збройного конфлікту на сході України та повномасштабного вторгнення Росії проти

України; розміщення в засобах масової інформації повідомлень стосовно фактів досудових розслідувань у кримінальному провадженні, пов'язаних з торгівлею людьми; включення слідчих, прокурорів, суддів, працівників правоохоронних органів, підрозділів Державної міграційної служби України, Державної прикордонної служби України та адвокатів до програм підвищення кваліфікації стосовно особливостей здійснення кримінального провадження щодо торгівлі людьми, зокрема неповнолітніми особами, та кримінального переслідування нових форм торгівлі людьми, зокрема, з використанням інформаційних технологій; проведення навчання для фахівців обласних, районних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, які можуть контактувати з особами, постраждалими від торгівлі людьми, щодо ідентифікації та механізму взаємодії суб'єктів, які проводять заходи у сфері протидії торгівлі людьми [134].

Своєю чергою, завдання щодо допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, та їх захисту об'єктивовані у вищезгаданому Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми [147], адже він репрезентує Національний механізм взаємодії суб'єктів у цій сфері.

Також Закон України «Про протидію торгівлі людьми» через основи функціонування цього механізму визначив основні засади взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у цій сфері, а саме через взаємне інформування з дотриманням принципу конфіденційності про: вчиненні злочини у сфері торгівлі людьми; передумови та причини торгівлі людьми; методи, що використовують торгівці людьми; необхідну допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми; спільну розробку програм, планів протидії торгівлі людьми; спільну організацію заходів з протидії торгівлі людьми; обмін передовим досвідом діяльності у сфері протидії торгівлі людьми [176].

Отже, під завданнями щодо взаємодії органів Національної поліції України з державними органами та громадськими інституціями у сфері

протидії торгівлі людьми слід розуміти наперед визначений та домовлений із іншими сторонами взаємодіючих відносин перелік дій і доручень щодо попередження та боротьби з цим суспільно-небезпечним явищем, а також щодо надання захисту (допомоги) постраждалим на визначених законодавством принципах, обсягах повноважень та способах взаємодії.

Окремо уточнимо, що основні принципи протидії торгівлі людьми визначенні у статті 3 Закону України «Про протидію торгівлі людьми». До таких віднесено:

1) забезпечення прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на повагу до гідності, особисте життя, правову допомогу, відшкодування матеріальної та моральної шкоди у встановленому законом порядку;

2) поваги і неупередженого ставлення до осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

3) конфіденційності інформації про осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

4) добровільності отримання допомоги особами, які постраждали від торгівлі людьми, та їх недискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

5) взаємодії органів виконавчої влади між собою, з відповідними органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та з громадськими і міжнародними організаціями [176].

Тобто, згідно з основними принципами протидії торгівлі людьми, діяльність Національної поліції повинна здійснюватися на засадах партнерства в тісній співпраці з іншими правоохоронними й державними органами, з населенням, територіальними громадами та громадськими об’єднаннями і бути спрямована на подолання цього явища.

У міжнародних нормативно-правових актах, які регулюють питання протидії торгівлі людьми, використовують такі поняття як: «основні

принципи», «керівні принципи» або «керівні положення» та «мінімальні стандарти». Міжнародне законодавство в області прав людини встановлює універсальні стандарти стосовно усіх осіб, хоча і не виключає, що забезпечення гарантій прав людини можуть і повинні відповідати місцевим умовам і визначатися з урахуванням місцевого контексту. Однак при цьому, вони не повинні заперечувати щодо універсальної природи застосування цих прав до всіх людей, включаючи осіб, які стали жертвами торгівлі людьми.

Принципи та керівні положення щодо питання про протидію торгівлі людьми на перше місце ставлять дотримання прав і свобод постраждалих. Важливість такого підходу до питання торгівлі людьми підтверджується міжнародним співтовариством [274] і міжнародними організаціями з прав людини. В якості концептуального фундаменту з означеного питання, є підхід, який нормативно спирається на міжнародні стандарти з прав людини і операційно спрямовується на просування і захист прав жертв торгівлі людьми. Такий підхід вимагає аналізу порушення прав людини на протязі всього циклу протидії торгівлі людьми, а також аналізу зобов'язань держав в рамках міжнародного законодавства з прав людини.

Отже, міжнародні стандарти і принципи зобов'язують країни приймати свої національні норми у сфері протидії торгівлі людьми ставлячи на перше місце права людини, а вже діяльність правоохоронних органів та інших зацікавлених сторін розглядають, як відповідні заходи в рамках кримінального переслідування, однак з врахуванням основоположних принципів у сфері захисту прав людини і громадянина.

Щодо співробітництва та взаємодії, у доповіді Верховного комісара ООН з прав людини М. Робінсон під назвою «Рекомендовані принципи та керівні положення щодо питання про права людини і торгівлі людьми» [30] вказується: «важливо домагатися того, щоб міжнародна мобільність правопорушників не дозволяла їм ховатися від правосуддя в інших країнах і щоб держави могли ефективно співпрацювати в передачі необхідних для успішного кримінального переслідування доказів та інформації з однієї

країни в іншу. Для цього слід використовувати законодавство, політику і практику екстрадиції, взаємну правову допомогу та обмін оперативною інформацією, які є інструментами міжнародного співробітництва в цілях боротьби з безкарністю правопорушників і забезпечення правосуддя для жертв торгівлі» [182].

Таким чином, потенціал міжнародного права виступати в якості керівного і спрямовуючого фактора прямих позитивних змін повинен використовуватися національними державами при побудові системи принципів протидії торгівлі людьми.

Також уточнимо, що на державному рівні поняття соціального партнерства вперше було визначено як принцип взаємодії влади та громадян. Так, до 2012 року діяла схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 року № 1035-р Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства, яка закріплювала основні принципи взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, серед яких: взаємовідповідальність, забезпечення рівних можливостей, відкритість та прозорість, наявність ефективного механізму налагодження комунікацій з громадськістю, невтручання у діяльність суб'єктів, ефективність процесу взаємодії, наявність роз'яснювальної роботи та ін. Проте першим і водночас ґрунтовним принципом було визначено соціальне партнерство, під яким розумілось налагодження конструктивної взаємодії органів виконавчої влади, зазначених інститутів і суб'єктів господарювання для вирішення питань державного управління і суспільного життя [50]. Однак зазначені положення мали виключно декларативний характер та не були втілені достатньою мірою у практичну діяльність [74]. Надалі ці вихідні положення відобразились у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки [86], потім – на 2021-2026 роки [133] та першочергових заходах щодо їхньої реалізації.

На нашу думку, до основних принципів взаємодії органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми можна віднести наступні: пріоритет прав людини та її інтересів; рівність; самостійність; незалежність; доброчесність і конфіденційність; професіоналізм; взаємна довіра; оперативність. Зрозуміло, що це не є вичерпним переліком, однак це ті керівні положення, без дотримання яких неможливо досягти спільних ефективних результатів у сфері протидії торгівлі людьми.

Так ключовим принципом взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми виступає пріоритет основоположних прав та свобод людини. Тобто усі заходи повинні будуватися з урахуванням вказаного принципу і тільки на підставі нього. Про це неодноразово вказували різні міжнародні та європейські нормативно-правові акти.

Принцип рівності сторін, гарантує, що всі сторони є рівними партнерами. Це означає, що до однойменних суб'єктів не можуть застосовуватися будь-які розрізнення, винятки, обмеження чи переваги з огляду на певні їхні властивості. Юридичне його розуміння, на думку науковців, зокрема Р. Лівшица, передбачає рівність у правах, у процедурах, стартових можливостях, правилах гри, на відміну від економічної рівності, що вимагає рівності на фініші [118].

Втім важливо визнати різні ролі та відповідальність учасників, що беруть участь у рамках співпраці. Співпраця не означає єдиної згоди з усіх питань, що виникають. Отже, суть принципу самостійності виявляється у більшій прозорості та взаєморозумінні відповідних ролей у цьому процесі: включає можливість розходження в думках щодо певних питань; у прийнятті рішення щодо використання форм, методів, сил і засобів; гнучкість, яка дозволяє, наприклад, неурядовим організаціям слідувати своїм основним принципам або статутним правилам.

Принцип незалежності, що окреслює спільні дії, дозволяє партнерам зберегти свою незалежність, не дозволяючи втручатися в діяльність іншої

сторони. Наприклад, в преамбулі Меморандуму між Міністерством внутрішніх справ, Генеральною прокуратурою та Міжнародним центром захисту та сприяння прав жінок «La Strada» Республіки Молдови визначається, що: «налагодження співпраці не дає жодній зі Сторін право втручатися без обґрунтування в діяльність іншої Сторони, за винятком випадків, суворо передбачених цим Меморандумом» [241].

Одним з основних принципів якого повинні дотримуватися суб'єкти протидії торгівлі людьми – конфіденційність. Тобто повинні бути створенні протоколи конфіденційності та процедури обміну інформацією. Крім того, консультанти неурядових організацій потребують захисту щодо обов'язку передавати конфіденційну інформацію проти волі своїх клієнтів. Тому доцільно в протоколах конфіденційності прописати регламент і визначити, якщо існує небезпека стосовно іншої жертви, організація, що надає послуги, не повинна розголошувати інформацію без згоди жертви або якщо існують обставини, коли розголошення інформації не відповідало б найкращим інтересам жертви. Також, необхідно враховувати той факт, що правоохоронні органи також пов'язані професійною таємницею.

Професіоналізм при здійсненні взаємодії Національної поліції України з іншими суб'єктами протидії торгівлі людьми проявляється в умінні застосовувати різні гнучкі, еластичні, що відповідають ситуації та конкретним обставинам, методи, засоби, прийоми діяльності. Професіоналізм будь-якого виду діяльності виявляється в тому, що професія стає способом життя людини, її головною життєвою потребою [195, с. 269]. Наприклад, в Законі України «Про державну службу» принцип професіоналізму означає компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону [146]. Тобто, принцип професіоналізму пов'язаний із компетентністю та постійним підвищенням її рівня.

Принцип взаємної довіри також відіграє провідну роль у формуванні довготривалої та плідної взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми. Наприклад, співпраця між правоохоронними органами та неурядовими організаціями, які надають послуги жертвам торгівлі людьми можуть зіткнутися з проблемою збалансування будь-яких конкуруючих пріоритетів у виборі методів та форм. Адже, як правило, неурядові організації орієнтовані на допомогу потерпілим, а правоохоронні органи – на переслідування. Ці різні пріоритети/завдання іноді можуть загрожувати безперебійному розгляду справ і створити дилему чи призвести до недовіри. Ці ризики можуть бути зменшеним шляхом формалізації співпраці. Наприклад, у своєму Меморандумі про взаємодію KOOFRA [222] включили норми, які визначають, що жертвам торгівлі людьми повинні надаватися нейтральні консультації (без впливу) для прийняття ними обґрунтованого рішення про свідчення або не свідчення правоохоронним органам.

Оперативність полягає у своєчасному виконанні поставлених перед суб'єктами взаємодії завдань як розкриття злочинів у сфері протидії торгівлі людьми, так і надання захисту постраждалим.

Розроблений перелік принципів взаємодії органів Національної поліції України з іншими зацікавленими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми можна використовувати як контрольний, звіряючись з яким буде змога аналізувати закони, стратегії та заходи впливу у зазначеній сфері.

Таким чином, під основними принципами взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми слід вбачати керівні основоположні ідеї, які засновані на міжнародних принципах у сфері прав людини, що покликані стати надійною опорою при розробці, реалізації та оцінці спільних правозахисних заходів у сфері протидії торгівлі людьми.

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) наразі відсутнім є уніфікований спеціалізований нормативно-правовий акт, який має визначати організаційний та практико-реалізаційний

механізм взаємодії органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми. Це попри те, що принцип взаємодії при здійсненні правоохоронної діяльності органами поліції визнається як один із основних;

2) взаємодія як суспільне явище характеризується тим, що шляхом цілеспрямованого впливу вносить певну організованість та системність у спільну діяльність, а суб'єкти такої діяльності повинні бути обізнаними, свідомими та толерантними до потреб кожного із її учасників;

3) взаємодія характеризується співпрацею та наявністю узгодженої мети, практико-реалізаційний аспект яких передбачає низку послідовних дій, які об'єднуються досягненням спільними та визначеними до їх початку цілями. Ціль може бути визначена одна (спільна) або їх може бути декілька. Головне – досягнення домовленості між суб'єктами щодо них до початку вчинення дій;

4) задля того, щоб розпочався процес взаємодії необхідним є виникнення низки умов: потреба у взаємодії – мотив – інтерес у спільній діяльності. Отже, за наявності цих трьох умов, сторони можуть переходити до наступного етапу – співробітництва;

5) під завданнями щодо взаємодії органів Національної поліції України з державними органами та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми слід розуміти наперед визначений та домовлений із іншими сторонами взаємодіючих відносин перелік дій і доручень щодо попередження та боротьби з цим суспільно-небезпечним явищем, а також щодо надання захисту (допомоги) постраждалим на визначених законодавством принципах, обсягах повноважень та способах взаємодії;

6) міжнародні стандарти і принципи зобов'язують країни приймати свої національні норми у сфері протидії торгівлі людьми ставлячи на перше місце права людини, а вже діяльність правоохоронних органів та інших зацікавлених сторін розглядають як відповідні заходи в рамках

кримінального переслідування, однак з врахуванням основоположних принципів у сфері захисту прав людини і громадянина;

7) потенціал міжнародного права виступає в якості керівного і спрямовуючого фактора прямих позитивних змін, що повинен використовуватися національними державами при побудові системи принципів протидії торгівлі людьми;

8) під основними принципами взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми слід вбачати керівні основоположні ідеї, які засновані на міжнародних принципах у сфері прав людини, що покликані стати надійною опорою при розробці, реалізації та оцінці спільних правозахисних заходів у сфері протидії торгівлі людьми.

Отже, категорійно-поняттєва визначеність правового концепту «взаємодія органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми» може бути представлена так: це процес свідомого впливу таких суб'єктів (індивідуальних чи колективних) один на одного задля досягнення нормативно закріплених спільно визнаних цілей з метою забезпечення інтегрованого підходу до подолання цього суспільно-небезпечного явища.

Основними принципами такої взаємодії можна вважати наступні: пріоритет прав людини та її інтересів; рівність; самостійність; незалежність; доброчесність і конфіденційність; професіоналізм; взаємна довіра; оперативність. Цей перелік не є вичерпним, однак саме ці керівні положення слід вважати такими без дотримання яких неможливо досягти спільних ефективних результатів у сфері протидії торгівлі людьми.

1.3. Правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми та місце серед них норм адміністративного законодавства

Правові засади взаємодії органів Національної поліції України з іншими зацікавленими сторонами базуються як на міжнародних, так і національних нормативно-правових актах та політиках.

Враховуючи, що різні форми торгівлі людьми здійснюються через кордони і не можуть бути вирішені без спільних міжнародних зусиль та міжнародного співробітництва, міжнародна співпраця є основною умовою успіху будь-якої реакції на торгівлю людьми. Тому, зрозуміло, що в першочергово необхідно аналізувати міжнародні правові засади взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми, а вже потім – наявні національні механізми, що сприяють цій співпраці.

1. Систему міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють питання взаємодії та співпраці у сфері протидії торгівлі людьми складають кілька конвенцій та регіональних актів Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Вони утворюють міжнародну правову базу, в рамках якої держави повинні визначати власні закони для ефективного вирішення проблеми торгівлі людьми. Ці документи також встановлюють правову основу для держав, які бажають співпрацювати між собою в різних аспектах боротьби із торгівлею людьми. Основні з них: Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ратифікована Законом України від 4 лютого 2004 року № 1433-IV та протоколи до неї: проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, ратифікований Законом України від 4 лютого 2004 року № 1433-IV; про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, ратифікований Законом України від 4 лютого 2004 року № 1433-IV; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, ратифікована Законом України від 21 вересня 2010 року № 2530-VI [194].

Конвенція про організовану злочинність та Протокол про протидію торгівлі людьми встановлюють мінімальні міжнародні стандарти. Держави-учасниці зобов'язані дотримуватися цього порогу, але також можуть вживати більш жорстких заходів. Наприклад, злочини, які пов'язані з торгівлею людьми, повинні бути визначені у національному законодавстві таким чином, щоб охоплювати всі форми протиправної поведінки, що включені до визначення, що міститься у підпункті (a) статті 3 Протоколу про торгівлю людьми, але це може також охоплювати і додаткові заходи.

Ці міжнародні документи дозволяють державам комплексно вирішувати проблему торгівлі людьми. Це важливо, оскільки торгівля людьми здебільшого є лише частиною транснаціональної злочинності. Злочинні угруповання, як правило, беруть участь в інших незаконних діях, таких як: незаконна міграція, контрабанда наркотиків, зброї чи інших заборонених товарів, корупція або відмивання грошей.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності є відповіддю міжнародного співтовариства на необхідність глобального підходу для досягнення її мети – сприяти співпраці щодо запобігання та ефективної боротьби з транснаціональною організованою злочинністю (стаття 1). Вона спрямована на збільшення кількості держав, які вживають ефективних заходів проти транснаціональної організованої злочинності, а також на формування та зміцнення міжнародного співробітництва. Вказані міжнародні нормативно-правові акти враховують відмінності та особливості різноманітних правових традицій та культур, водночас сприяють спільній мові та допомагають усунути деякі існуючі бар'єри для ефективної транснаціональної співпраці.

Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, має три основні цілі: запобігання торгівлі людьми та боротьба з нею; захист та підтримка жертв торгівлі людьми; та сприяння співпраці між державами-учасницями (стаття 2 Протоколу) [129]. У свою

чергу Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, спрямований на запобігання та боротьбу з контрабандою мігрантів, а також на сприяння співпраці між державами-учасницями, одночасно захищаючи права мігрантів-контрабандистів (стаття 2 Протоколу) [124].

Окрім встановлення конкретних вимог щодо екстрадиції, взаємної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у протидії організованій злочинності, Конвенція та два протоколи встановлюють стандарти як матеріального, так і процесуального права, щоб допомогти державам-учасницям узгодити своє законодавство та усунути розбіжності, які можуть перешкоджати швидкому та ефективному міжнародному співробітництву.

Зазначимо, що наступні міжнародні нормативно-правові акти прямо не стосуються взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми, але мають значення щодо захисту основоположних прав вразливої категорії людей, а саме дітей і жінок. Ідеться про такі як: Конвенція про права дитини (1989 рік) [51]; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини продаж дітей, дитяча проституція та дитяча порнографія (2000 рік) [214]; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації Жінки (1979 рік) (частина 1, стаття 6, стосується торгівлі жінками та експлуатації жінок (проституція)) [52].

Ряд необов’язкових міжнародних стандартів, що стосуються протидії торгівлі людьми, також є актуальними, зокрема: Рекомендовані принципи та керівні принципи з прав людини та торгівлі людьми Верховного комісара ООН з питань прав людини (2002 рік) [180]; Резолюція 57/176 Генеральної Асамблеї від 18 грудня 2002 року «Торгівля жінками та дівчатами» [199].

Тако ж є низка інших правових інструментів проти торгівлі людьми або рабства. Зокрема: Конвенція ООН про рабство 1926 року; Протокол про внесення змін до Конвенції про рабство, підписаний у Женеві 25 вересня 1926 року [130]; Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлю та інституції та практики, подібні рабству від 7 вересня 1956 року [28]; Конвенція Міжнародної організації праці про примусову чи обов’язкову

працю № 29 від 28 червня 1930 року [52]; Конвенція Міжнародної організації праці про скасування примусової праці № 105 від 25 червня 1957 року [54]; Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальний вік для прийняття на роботу № 138 від 26 червня 1973 року [55]; Конвенція Міжнародної організації праці про заборону та негайні дії щодо ліквідація найгірших форм дитячої праці № 182 від 17 червня 1999 року [56].

Ретроспективні правові інструменти, що стосуються заборони рабства або торгівлі людьми, і пов'язані із сексуальною експлуатацією є зокрема такими: Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабинями, підписана в Парижі 18 травня 1904 року [67]; Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабинями, підписана в Парижі 4 травня 1910 року [68]; Протокол про внесення змін до Міжнародної конвенції про боротьбу з торгівлею білими рабинями, підписаної в Парижі 18 травня 1904 року, та Міжнародної конвенції про боротьбу з торгівлею білими рабинями, підписаної в Парижі 4 травня 1910 року; Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабинями, підписана в Парижі 18 травня 1904 року із змінами, внесеними Протоколом, підписаним на озері Успіх, Нью-Йорк, 4 травня 1949 року; Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабинями, підписана в Парижі 4 травня 1910 року зі змінами, внесеними Протоколом, підписаним в Лейк Успіш, штат Нью-Йорк, 4 травня 1949 року; Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми, укладена в Женеві 30 вересня 1921 року [69]; Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками повнолітнього віку, укладена в Женеві 11 жовтня 1933 року [70]; Протокол, підписаний в Лейк Успіш, штат Нью-Йорк, 12 листопада 1947 року «Про внесення змін до Конвенції про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми», укладеної в Женеві 30 вересня 1921 року, та Конвенції про боротьбу з торгівлею жінками, укладений у Женеві 11 жовтня 1933 року; Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми, укладена в Женеві 30 вересня 1921 року із змінами, внесеними Протоколом, підписаним в Лейк Успіш, штат Нью-Йорк, 12 листопада 1947

року; Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацію проституції інших осіб від 21 березня 1950 року.

Більшість міжнародних документів, що мають відношення до протидії торгівлі людьми, підкреслюють необхідність співпраці правоохоронних органів та громадських інституцій. Наприклад, Протокол ООН щодо запобігання, протидію та покарання торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, доповнюючи Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, закликає держави-учасниці розробити програми, політику та заходи для боротьби та запобігання торгівлі людьми та для захисту жертв такої торгівлі (стаття 9) [251]. Для дотримання цих програм, політики та заходів держави-учасниці повинні співпрацювати з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями та інститутами громадянського суспільства. Крім того, держави-учасниці повинні розглядати можливість співпраці з неурядовими організаціями для забезпечення фізичного, психологічного та соціального відновлення жертв торгівлі людьми (стаття 6) [251].

Ці положення підкреслюють роль неурядових організацій. Окрім того, їхня незалежність допомагає побудувати ефективну співпрацю між жертвами торгівлі людьми та правоохоронними органами.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо продажу дітей, дитячу проституцію та дитячу порнографію [254] аналогічно підкреслює, що необхідно сприяти міжнародному співробітництву та координації між національними органами влади, національними та міжнародними неурядовими організаціями та міжнародними організаціями.

Конвенція Міжнародної організації праці «Про найгірші форми дитячої праці (№ 182, 1999 рік) [271] вимагає проведення консультацій органів влади з іншими суб’єктами, що займаються розробкою та реалізацією програм, такими як неурядові організації або компетентні громадські групи (стаття 6) [261]. Також, Конвенція зазначеної організації «Про інспекцію праці» (№ 81, 1947 рік) у статті 5 вказує не те, що «слід сприяти ефективній співпраці між

інспекційними службами та іншими державними службами та державними чи приватними установами, які займаються подібною діяльністю» [234].

Таким чином, міжнародні нормативно-правові акти, які ратифіковані Верховною Радою України є частиною національного законодавства та встановлюють стандарти, як для матеріального, так і для процесуального права, щоб допомогти державам-учасницям узгодити своє законодавство й усунути розбіжності, які можуть перешкоджати швидкому та ефективному міжнародному співробітництву у сфері протидії торгівлі людьми.

Відповідно, ефективні відповіді на проблему торгівлі людьми вимагають спільних, міждержавних, довгострокових, скоординованих, стратегічних та добре спланованих дій. Планування дій повинно базуватися на обґрунтованій оцінці проблеми та існуючої спроможності реагувати на неї. Це повинно бути підтримано готовністю національних держав та їх агентств, які беруть участь у співпраці з іншими представниками міжнародного рівня.

Наприклад, План дій по боротьбі з торгівлею людьми ОБСЄ визнає, що комплексний підхід до торгівлі людьми вимагає зосередження уваги на притягненні до відповідальності винних у цьому злочині та на проведенні ефективних заходів щодо його запобігання, зберігаючи при цьому гуманітарний та співчутливий підхід у наданні допомоги жертвам. План дій має на меті надати державам-учасницям механізм подальших дій, який також сприятиме координації між окремими державами-учасницями як у структурах ОБСЄ, так і з іншими міжнародними організаціями. План дій застосовує багатовимірний підхід до протидії торгівлі людьми, який розглядає проблему комплексно, охоплюючи захист жертв, запобігання торгівлі людьми та притягнення до відповідальності тих, хто сприяє злочину. У ньому містяться рекомендації щодо того, як держави-учасниці та відповідні установи, органи та польові операції ОБСЄ можуть найкраще співпрацювати із політичними, економічними, правовими, правоохоронними, освітніми та іншими аспектами проблеми [256].

Останнім за часом створення комплексним документом, покликаним протидіяти торгівлі людьми, на сьогодні є Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми 2005 року [235]. Конвенція базується на визнанні принципу, згідно з яким торгівля людьми є порушенням прав людини і посяганням на гідність і цілісність людської особистості. Вона є всеосяжним договором, який спрямований на запобігання торгівлі, захист прав людини, які є жертвами торгівлі людьми та сприяння міжнародному співробітництву в боротьбі з торгівлею людьми [58].

На регіональному рівні Конвенція Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми (2005 рік) розглядає важливість співпраці з неурядовими організаціями та закликає держави-учасниці залучати їх до заходів щодо запобігання торгівлі людьми (стаття 5) й наголошує на співпраці з неурядовими організаціями щодо допомоги жертвам торгівлі людьми у їх фізичному, психологічному та соціальному відновленні (стаття 12) та під час кримінального провадження (стаття 27). Крім того, Конвенція чітко зазначає, що держави-учасниці повинні заохочувати державні органи та державних службовців до співпраці з неурядовими організаціями (стаття 35) й рекомендує скласти Меморандуми про взаєморозуміння між національними органами влади та неурядовими організаціями для забезпечення захисту та допомоги жертвам торгівлі людьми [235].

Існують й інші європейські інституційно-правові засади взаємодії та співпраці правоохоронних органів різних країн у сфері протидії злочинності у різних її формах. До таких, наприклад, відноситься Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959 рік), а також Другий додатковий протокол до неї (2001 рік), якими передбачено можливість проведення слухання справ у режимі телефонної чи відеоконференції, якщо певній особі неможливо чи небажано з’являтися на території держави, що подала звернення. Окрім того, вказаними документами регламентовані процедури: подання запитів на одержання інформації про банківські рахунки та банківські операції; надання взаємної правової допомоги

адміністративним органам влади; обміну інформацією щодо розслідувань або судочинства без отримання відповідного попереднього запиту. Додатково передбачена можливість для підрозділів поліції, у разі потреби, під час спостереження за особою при перетині кордону однієї країни, продовжити таке спостереження на території іншої країни (стаття 17 Додаткового протоколу), а також встановленні повноваження окремих підрозділів у складі об'єднаних слідчих груп; способи перехоплення телекомунікаційних повідомлень та використання їх у доказуванні суб'єктами транскордонної співпраці (у разі наявності/відсутності у країн технічного устаткування) тощо (стаття 20 Додаткового протоколу) [186].

Отже, можна зробити висновок, що укладання Україною міжнародних та європейських конвенцій додає додаткові можливості вітчизняним правоохоронним органам для боротьби з торгівлею людьми. Проте, Україна досі залишається країною, громадяни якої стають жертвами різних видів експлуатації.

2. Багато країн світу прийняли на підставі міжнародних конвенцій власне національне законодавство у сфері взаємодії щодо протидії торгівлі людьми. Наприклад: Азербайджан прийняв Закон про боротьбу з торгівлею людьми (2005 рік); Аргентина – Закон про попередження і криміналізацію торгівлі людьми і допомоги жертвам торгівлі людьми (2008 рік); Бахрейн – Закон про попередження торгівлі людьми (2007 рік); Білорусь – Декрет президента «Про деякі заходи щодо протидії торгівлі людьми» (2005 рік); Грузія – Закон про боротьбу з торгівлею людьми (2006 рік); Італія – Закон про заходи щодо боротьби з торгівлею людьми (2003 рік); Кіпр – Закон про боротьбу з торгівлею людьми і сексуальною експлуатацією дітей (2000 рік); Об'єднані Арабські Емірати – Закон про боротьбу з торгівлею людьми (2006 рік); Сполучені Штати Америки – Закон про захист жертв торгівлі людьми і насильства (2000 рік) та ін. [10].

Також зазначимо, що з метою створення ефективних механізмів протидії торгівлі людьми у 2004 році в Астані було підписано Рішення про

Концепцію співробітництва держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у протидії незаконній міграції [183].

В Україні рамковий Закон «Про протидію торгівлі людьми» був прийнятий лише у 2012 році, до його прийняття в основному застосовувалися норми законів, які стосувались протидії злочинності в інших її формах, таких як, наприклад Закони України: «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [164], «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [170] тощо.

Щодо інших нормативно-правових актів у сфері протидії торгівлі людьми, до прийняття рамкового закону існували ряд підзаконних актів, наприклад, до кінця 2005 року одним з основних програмних документів, спрямованих на комплексну протидію торгівлі людьми, була Комплексна програма протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2002 року № 766. На її виконання, постановою Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 року № 987 було затверджене та продовжує діяти «Типове положення про центр реабілітації для осіб, які постраждали від торгівлі людьми». Крім того, Постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2002 року № 1961 з метою координації здійснення заходів з питань протидії торгівлі людьми утворена Міжвідомча координаційна рада з питань протидії торгівлі людьми [171], яка Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2007 року № 1087 була переформатована у консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми [168].

Після закінчення вище зазначеної програми, прийняття нової програми відбулось майже через рік – у 2006 році. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2006 року № 188-р було схвалено лише «Концепцію Державної програми протидії торгівлі людьми на 2006-2010 роки» [172]. Означену концепцію було реалізовано у програму лише у наступному році.

Постановою Кабінету Міністрів України № 410 від 7 березня 2007 року було затверджено «Державну програму протидії торгівлі людьми на період до 2010 року» [173]. На сьогодні діє «Державна соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2020 року», яка була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 111 [167]. Однак розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 800-р схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року [135], а також на сайті Міністерства соціальної політики України презентовано проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року» обговорення якого має відбуватись з 4 січня 2022 року по 18 січня 2022 року [134].

Таким чином, можна констатувати, що на законодавчому рівні проблема протидії торгівлі людьми в Україні стала актуальною лише після 2012 року, тобто з моменту прийняття спеціалізованого нормативно-правового акту – Закону України «Про протидію людьми», хоча як свідчить порівняльно-правовий аналіз – в багатьох країнах світу питаннями протидії вказаному суспільно-небезпечному явищу приділялась увага значно раніше.

3. Наступна група нормативно-правових актів, що покликані врегулювати взаємодію суб'єктів протидії торгівлі людьми – це міждержавні нормативно-правові акти. Адже, з огляду на складність проблеми торгівлі людьми, малоймовірно, що будь-який реальний успіх коли-небудь буде досягнутий на національному рівні без певної міжвідомчої співпраці. Отже, розробка національного плану дій потребує окреслення деяких взаємоузгоджених цілей, пріоритетів та завдань, які потрібно досягти, визначити ресурси та відповідальність кожного відомства, який буде брати участь у реалізації вказаного плану.

Існує ряд позитивних прикладів регіональних, національних та місцевих комплексних стратегій та планів дій щодо боротьби з торгівлею

людьми. Ці стратегії базуються на систематичних зусиллях з оцінки сутності проблеми та спроможності різних існуючих систем відповісти на неї.

Наприклад, функції з підготовки доповідей і моніторингу також покладаються на міжвідомчі цільові групи по боротьбі з торгівлею людьми. Багато з цих спеціальних цільових груп проводять дослідження і готують доповіді з питань про стан справ у сфері протидії торгівлі людьми і про прийнятих урядом заходів по боротьбі з цим явищем. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки у 2003 році Законом про захист жертв торгівлі людьми завдання з моніторингу та підготовки доповідей були покладені на Міністерство юстиції як одного з членів цільової групи по боротьбі зі злочинністю. Відповідно до припису Конгресу, в доповідь повинна бути включена інформація про те, що робиться федеральними відомствами в метою виконання положень Закону про захист жертв торгівлі людьми [10].

Прикладами взаємодії між правоохоронними органами різних країн у сфері протидії торгівлі людьми є укладання Меморандумів про співпрацю, серед прийнятих можна навести наступні: Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь та Міністерством внутрішніх справ Турецької Республіки «Про співробітництво в галузі боротьби з торгівлею людьми та нелегальною міграцією» (Мінськ, 28 липня 2004 року) [252] та Меморандум про взаєморозуміння між урядом Королівства Таїланд та урядом Лаоської Народно-Демократичної Республіки «Про співпрацю у боротьбі з торгівлею людьми, особливо жінками та дітьми» (Бангкок, 13 липня 2005 року) [253].

Існують аналогічні меморандуми і в Україні. Так, наприклад, Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді та Агентством США з міжнародного розвитку про співробітництво в реалізації проєктів з подолання торгівлі людьми в Україні та захисту вразливих дітей [75].

7 червня 2018 року заступник Міністра соціальної політики України Н. Федорович та Координатор діяльності з протидії транснаціональним загрозам

Секретаріату ОБСЄ Р. Остраускайте підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо реалізації проєкту «Тренінг з питань протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції в Україні». Метою зазначеного проєкту є посилення співпраці посадових осіб місцевих державних адміністрацій, відповідальних за проведення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми та правоохоронними органами; підвищення навичок та потенціалу українських правоохоронних та імміграційних органів з метою активного виявлення та ідентифікації жертв злочинів у справах, пов'язаних з торгівлею людьми та нелегальною міграцією, а також проведення ефективного розслідування таких справ [72].

Окрім того, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Л. Денісова підписала Меморандум про співпрацю з координатором проєктів ОБСЄ в Україні послом Г. Вілладсеном. Л. Денисова підкреслила, що Україна готова посилити співпрацю з координатором проєктів ОБСЄ за наступними пріоритетними напрямами: сприяння соціальному діалогу, верховенство права та права людини. Крім того вона вказала, що нещодавно розроблений та презентований за сприяння Г. Вілладсена навчальний курс для інспекторів праці з питань протидії торгівлі людьми – це допомога держслужбовцям у реалізації політики з цього питання [83].

Окрім цих документів у 2018 році був укладений Меморандум про взаєморозуміння щодо співпраці між Міністерством соціальної політики України та ОБСЄ щодо реалізації проєкту «Тренінг з питань протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції в Україні» та тренінгу «Опитування жертв торгівлі людьми». Зазначенні проєкти реалізовувалися Відділом у стратегічних справах поліції Департаменту транснаціональних загроз ОБСЄ спільно з ІНТЕРПОЛом для представників Верховного суду України, Генеральної прокуратури України, Національної поліції України, Державної міграційної служби України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з питань праці, Координаційного центру надання правової допомоги, органів соціального захисту населення [184].

Окремо відзначимо, що 19 жовтня 2022 року набрав чинності для України Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації, який покликаний врегулювати процедури захисту інформації, обмін якою здійснюється між Сторонами задля виконання укладеної між ними Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво (задля боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами тяжких злочинів, до переліку яких входить торгівля людьми) [78; 204].

Таким чином, міждержавні нормативно-правові акти, такі як меморандуми про співпрацю та взаєморозуміння допомагають на рівні різних національних міністерств, відомств та уповноважених органів налагодити ефективну співпрацю й реалізовувати різні міжнародні проєкти, які покликані припинити торгівлю людьми на всіх контентах.

4. З огляду на зазначене логічно, що наступна група нормативно-правових актів, що підлягає аналізу – це міжнародні міжвідомчі угоди та договори про співпрацю.

Уточнимо, що 5 грудня 2016 року Міністерство внутрішніх справ України представило нову Візію з питань боротьби з торгівлею людьми, в основі якої – зміцнення співпраці між суб'єктами протидії торгівлі людьми та посилення зусиль Національної поліції щодо виявлення, переслідування та засудження осіб, причетних до торгівлі людьми. Зокрема 14 грудня 2016 року підписано угоду про стратегічне співробітництво між Україною та Європолом. Ця угода значно розширює формат співпраці, в тому числі щодо обміну оперативною інформацією по кримінальних справах. Це також дозволяє українським правоохоронцям брати участь у спільних заходах з метою вивчення більш широкого кола злочинів та встановлення місця знаходження осіб, причетних до вчинення злочинів, а також долучатися до розробки аналітичних звітів та створення спільних слідчих груп з державами ЄС. 2017 рік також став плідним і для проєктів у сфері захисту прав людини. Міністерство внутрішніх справ України запровадило комплексну ґендерну

політику, переглянуло підходи до боротьби із торгівлею людьми, домашнім та ґендерно-обумовленим насильством, а також заклало фундамент структурної трансформації системи захисту дітей [126].

Загалом про стан міжнародного співробітництва підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами зарубіжних країн свідчать, звітно-статистичні дані Головного слідчого управління Національної поліції. Наприклад, протягом 2017 року Головним слідчим управлінням організовано виконання слідчими підрозділами Національної поліції України 395 запитів (доручень, клопотань) про міжнародну правову допомогу що на 212, або на 116 % більше, ніж у 2016 році. Відповідно, у зазначений період залишок невиконаних доручень збільшився. На початок 2017 року залишок складав 90 запитів, а на початок 2018 року – 193, що на 103 або на 114 % більше показника початку 2017 року (184 – запити, що надійшли у 2017 році, 8 – у 2016 р., 1 – у 2015 р.). Зміст питань, що підлягали з'ясуванню, зумовлював необхідність Головним слідчим управлінням Національної поліції України скеровувати запити до різних відомств, зокрема до Державної міграційної служби України (44), Міністерства юстиції України (22), Державної прикордонної служби України (14). Найбільше запитів про надання міжнародної правової допомоги у 2017 році надійшло з Республіки Білорусь – 111 (у 2016 році – 135), Російської Федерації – 62 (25), з Казахстану – 20 (у 2015 році – 16), з Федеративної Республіки Німеччина та Чеської Республіки по 20 (12 та 16 відповідно у 2016 році) [186, с. 49].

Прикладом створення правової основи для взаємодії з правоохоронними органами інших країн можна назвати: Меморандум між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Чорногорії про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю від 13 червня 2013 року. В ньому сторони «будучи занепокоєними зростанням торгівлею людьми, з метою ефективної протидії вказаному суспільно-небезпечному явищу, мають намір спільно боротися з торгівлею людьми, координуючи свою діяльність, дотримуючись міжнародних зобов'язань»

[77]. Або ж 5 квітня 2021 року Національна поліція України та Міністерство внутрішніх справ Держави Катар, прагнучи зміцнити існуючі дружні відносини між державами досягли порозуміння щодо зміцнення двостороннього співробітництва між ними в запобіганні, виявленні, припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень. З-поміж іншого сторони відповідно до законодавства своїх держав зголосились здійснювати співробітництво в запобіганні та боротьбі з торгівлею людьми та незаконним переправленням осіб через державний кордон [79].

Також, відзначимо про розроблені програми, які спрямовані на залучення бізнесу та публічних осіб до проведення спільних публічних кампаній з профілактики та боротьби із злочинами, пов’язаними із торгівлею людьми. Завдяки цим досягненням та посиленій міжвідомчій взаємодії за результатами щорічного звіту Державного департаменту США «Про торгівлю людьми 2020» [266], Україна вийшла з групи країн, в яких процвітає торгівля людьми.

5. Що стосується правових основ взаємодії Національної поліції України з іншими вітчизняними державними чи громадськими інституціями, вона здійснюється на підставі міжнародних нормативно-правових актів, які ратифіковані Верховною Радою України та чинного національного законодавства. Крім вище зазначених законів України на сьогодні існує лише декілька вітчизняних нормативно-правових актів, які регулюють порядок взаємодії між такими суб’єктами. Окрім згадуваних нами попередньо як-то Порядок взаємодії суб’єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми чи новоприйнятих Порядків електронної інформаційної взаємодії, нині чинними також є: «Порядок надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон» [144], затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2013 року № 280; «Інструкція зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» [175], затверджена наказом Міністерства соціальної політики

України та Міністерства внутрішніх справ України від 11 січня 2016 року № 4/5.

Також, для реагування на сучасні загрози у сфері протидії торгівлі людьми між Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією України та компанією «Київстар телеком» підписано Меморандум про співпрацю, у рамках якого впроваджується спільна соціальна послуга «Пошук дітей». Це інформаційна розсилка від Київстар, мета якої – допомогти Національній поліції України у розшуку зниклих дітей. На запит Національної поліції Київстар надсилає SMS-повідомлення своїм абонентам, які могли бути свідками зникнення і можуть повідомити правоохоронним органам інформацію, що могла б допомогти відшукати дитину [82]. Крім того, представники Національної поліції входять до складу міжвідомчої робочої групи та Міжвідомчої координаційної ради з протидії торгівлі людьми, що діють на центральному рівні, та до міжвідомчих координаційних рад, які діють на місцевому рівні (в усіх областях та районах) [15].

Таким чином, правовими основами взаємодії Національної поліції України з іншими вітчизняними державними чи громадськими інституціями є затверджені порядки такої взаємодії та численні меморандуми про співпрацю та взаєморозуміння.

6. Також, на нашу думку необхідно проаналізувати правові засади взаємодії різних вітчизняних суб’єктів у сфері протидії торгівлі людьми на місцевому рівні, тобто локальні нормативно-правові акти про співпрацю.

Так, наприклад, Громадська організація «Всеукраїнське об’єднання протидії торгівлі людьми» та Координаційний центр з надання правової допомоги підписали Меморандум про співпрацю від 29 жовтня 2019 року [205]; Полтавська обласна державна адміністрація, Полтавська обласна рада та Благодійна організація «Світло надії» підписали Меморандум про співпрацю та взаємодію щодо спільної діяльності з протидії торгівлі людьми. Співпраця реалізується по 4-х основних напрямках: посилення координації всіх відповідних структур на рівні області, районів міст; широке навчання

всіх державних спеціалістів (як ідентифікувати та яким чином надавати допомогу постраждалим від торгівлі людьми); широкомасштабна інформаційна кампанія та безпосередньо надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми. Основна мета – доведення до нуля кількість випадків потрапляння мешканців області в тенета торговців людьми. Окрім того, кожна жертва, яка вже постраждала, має отримати необхідну кваліфіковану допомогу [100]. Київським міським центром зайнятості та Громадською спілкою «А 21 Україна» 5 серпня 2020 року було підписано Меморандум про взаємовигідне та довгострокове співробітництво, спрямоване на підвищення рівня обізнаності населення щодо проблеми торгівлі людьми, поширення важливої інформації про цю проблему та небезпеку, яку вона становить [76].

Таким чином, аналіз вітчизняного та зарубіжного правового забезпечення розвитку взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми дозволив увесь масив нормативно-правових актів у вказаній сфері класифікувати на групи: 1) загальні міжнародні нормативно-правові акти; 2) загальні національні нормативно-правові акти; 3) міждержавні нормативно-правові акти про співпрацю; 4) міжнародні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю; 5) національні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю; 6) локальні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю.

Не зупиняючись на численних проблемах, які наразі існують при взаємодії Національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми необхідно відзначити роль та місце серед них норм адміністративного законодавства. Адже саме адміністративно-правовими нормами встановлюються адміністративні права та обов'язки усіх суб'єктів протидії, визначаються їх повноваження при здійсненні взаємодії, створюються формалізовані стандарти та правила такої співпраці.

Необхідно визначити переваги у прийняті та реалізації адміністративно-правових норм щодо формалізованої співпраці у сфері протидії торгівлі людьми:

– розвиток єдиного розуміння цілей, політики та ролі різних сторін;

– розширення обсягу знань та обмін інформацією;

– узгодження принципів (процедур, правил) співпраці, які дозволяють уникнути непорозумінь;

– формування певного рівня взаємної довіри шляхом регулярної співпраці;

– надання можливості правоохоронним органам та іншим державним та громадським інституціям швидше реагувати на різні виклики;

– покращення захисту та підтримки жертв торгівлі людьми: вже доведено, що жертви торгівлі людьми за посередництва представників неурядових організацій, швидше за все, будуть співпрацювати з правоохоронними органами.

Чітке визначення адміністративних прав і обов'язків, а також адміністративних процедур, яких повинні дотримуватися партнери, є невід'ємною частиною адміністративно-правового акту про співпрацю. Вони повинні бути чітко сформульовані, висвітлюючи певні «ключові» принципи, і формулювання яких залежить від різних факторів, таких як характер партнерства та обсяг.

Тому, на нашу думку, необхідним є розроблення та затвердження «рамкового» Положення про взаємодію між Національною поліцією України та державними і громадськими інституціями, яке буде загально-правовою основою співпраці та передбачатиме норми, обов'язкові для всіх сторін взаємодіючих відносин. У ньому окрім видів і напрямів співпраці мають бути визначені основні адміністративно-правові засади такої взаємодії. На підставі вказаного положення мають розроблятись усі інші положення про взаємодію між такими суб'єктами.

На останок, слід відзначити, що під час війни особливо актуальним є наявність адміністративно-правового механізму протидії торгівлі людьми в умовах наявності загроз національній безпеці, основу якого мають формувати акти адміністративного законодавства. Здійснений аналіз свідчить про їхню відсутність, адже в сучасних реаліях міжнародні, міждержавні,

державні і окремі громадські інституції мають змогу лише інформувати громадськість про небезпеку, здійснюючи спільні просвітницькі кампанії (наприклад, у 2022 році ЄС спільно з Міжнародною організацією з міграції, Міністерством соціальної політики України запустили всеукраїнську комунікаційну кампанію, присвячену безпеці внутрішньо переміщених осіб, щоб привернути увагу людей до ймовірних ризиків, пов'язаних з переїздом з охоплених війною регіонів, пояснити основні правила безпеки під час пошуку житла, транспорту, роботи [40]), діючи в рамках раніше обумовлених договірних відносин.

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) аналіз вітчизняного та зарубіжного правового забезпечення розвитку взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми дозволив увесь масив нормативно-правових актів у вказаній сфері класифікувати на групи, зокрема: а) загальні міжнародні нормативно-правові акти; б) загальні національні нормативно-правові акти; в) міждержавні нормативно-правові акти про співпрацю; г) міжнародні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю; ґ) національні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю; д) локальні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю;

2) міжнародні нормативно-правові акти закладають основу та встановлюють стандарти як для матеріального, так і для процесуального права, щоб допомогти державам-учасницям узгодити своє законодавство та усунути розбіжності, які можуть перешкоджати швидкому та ефективному міжнародному співробітництву у сфері протидії торгівлі людьми. Крім вказаного, вони спрямовані на збільшення кількості держав, які вживають ефективних заходів проти транснаціональної організованої злочинності, а також формують та зміцнюють міжнародне співробітництво. Міжнародні нормативно-правові акти враховують відмінності та особливості різноманітних правових традицій та культур, водночас сприяють спільній мові та допомагають усунути деякі існуючі бар'єри для ефективної транснаціональної співпраці;

3) приєднання України до ряду міжнародних та європейських конвенцій дає вітчизняним правоохоронним органам додаткові можливості у сфері протидії торгівлі людьми;

4) міждержавні та міжвідомчі нормативно-правові акти, такі як меморандуми про співпрацю та взаєморозуміння, допомагають на рівні різних національних міністерств, відомств та уповноважених органів налагодити ефективну співпрацю та реалізовувати різні міжнародні проєкти, які покликані подолати явище торгівлі людьми на всіх контентах;

5) прийняття адміністративно-правових норм призвело до реформування відомчої системи взаємодії щодо протидії торгівлі людьми, а саме відбулися зміни щодо: інституційної структури органів, що залученні до протидії торгівлі людьми, більш значного залучення у цей процес представників громадського суспільства та національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми;

6) необхідним є розроблення та затвердження нормативно-правового акту загального характеру під назвою: «Положення про взаємодію органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями», що визначатиме правові основи, загальну мету, принципи, завдання, повноваження сторін взаємодіючих відносин, характер партнерства та його обсяг. На його підставі мають розроблятись більш деталізовані акти (порядки, інструкції), що визначатимуть конкретних партнерів (сторін) взаємодії, цільові групи (дітей, жінок, іноземців тощо) та заходи спільно-скоординованої діяльності. Одним із таких має бути законодавчий акт, що репрезентуватиме адміністративно-правовий механізм протидії торгівлі людьми в умовах наявності загроз національній безпеці.

Отже, вирішення проблем у сфері протидії торгівлі людьми ґрунтується на спільних, міждержавних, довгострокових, скоординованих, стратегічних та належно спланованих діях, які обов’язково мають базуватися на обґрунтованій оцінці конкретної проблеми та існуючої спроможності реагувати на неї. При цьому чітке національне визначення в

адміністративних нормах адміністративних прав і обов'язків, а також адміністративних процедур, яких повинні дотримуватися суб'єкти взаємодіючих відносин, є невід'ємною частиною актів про співпрацю. Прийняття та реалізація таких норм щодо забезпечення формалізованої співпраці у сфері протидії торгівлі людьми має такі позитивні результати як: 1) розвиток єдиного розуміння цілей, політики та ролі різних сторін; 2) розширення обсягу знань та обмін інформацією; 3) узгодження принципів (процедур, правил) співпраці, які дозволяють уникнути непорозумінь; 4) формування певного рівня взаємної довіри шляхом регулярної співпраці; 5) надання можливості правоохоронним органам та іншим державним та громадським інституціям швидше реагувати на різні виклики; 6) покращення захисту та підтримки жертв торгівлі людьми. При цьому актуалізація наявності таких норм посилена умовами воєнного часу, адже попри сучасні виклики суб'єкти взаємодіючих відносин змушені діяти в рамках раніше обумовлених договірних засад.

Висновки до Розділу 1

1. Виявлено, що термін «протидія торгівлі людьми», визначений у Законі України «Про протидію людьми, не враховує всі концептуальні компоненти, що формують її зміст як різновиду діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері, зокрема йдеться про попередження, боротьбу, захист (надання допомоги) та взаємодію (співпрацю). Запропоновано апелювати цим терміном у такому розумінні: «протидія торгівлі людьми – це система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом попередження й боротьби з нею та надання допомоги й захисту постраждалим особам, яка реалізується з використанням усіх форм та видів взаємодії суб'єктів, що здійснюють такі заходи».

2. З’ясовано, що чинне законодавство та наукова доктрина мають різні варіації понятєвого аспекту терміну «запобігання», однак їхня спільність полягає у тому, що це певна діяльність (заходи), яка вчиняється уповноваженими на те суб’єктами та здійснюється із спеціальною метою – усунення причин і умов, щодо якогось негативного явища і недопущення його існування у майбутньому. Своєю чергою, термін «попередження», як правило, розкривається через запобіжну діяльність, а рамковий Закон України «Про протидію торгівля людьми» прямо вказує на аналогічні ознаки, які притаманні й терміну «запобігання». Запропоновано вважати, що ці два елементи входять у систему профілактичних (превентивних) заходів. Аналіз нормативно-правових актів держав-членів ОБСЄ свідчить, що такі заходи можуть бути класифіковані на три групи. Першу групу формують заходи, що направлені на обізнаність та освіту громадськості, через інформування останніх, включаючи осіб, які потенційно ризикують стати жертвами торгівлі людьми. До другої групи входять заходи зі збору даних та досліджень, що дозволяють зрозуміти масштаб і характер торгівлі людьми. Третя група передбачає розробку соціальних та економічних заходів, що відображають необхідність створення альтернатив для тих, хто потенційно ризикує стати жертвами торгівлі людьми.

3. Виявлено, що існують певні законодавчі неточності і протиріччя щодо визначення терміну «боротьба із торгівлею людьми». Запропоновано вважати, що це активна діяльність уповноважених на те правоохоронних органів, яка направлена на ліквідацію та викорінення торгівлі людьми, що складається із сукупності організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів.

4. Визначено, що «захист (надання допомоги) жертвам торгівлі людьми» є комплексом допоміжних та відновлюваних заходів, спрямованих на гарантування постраждалим особам безпеки та поновлення їхніх порушених прав.

5. З’ясовано, що «взаємодія суб’єктів протидії торгівлі людьми» як елемент протидії торгівлі людьми, попри те, що сприяє захисту жертв торгівлі людьми є самодостатнім. Це погоджена, нормативно визначена спільна діяльність уповноважених суб’єктів щодо розроблення та впровадження заходів, направлених на протидію торгівлі людьми.

6. Визначено, що до системи суб’єктів, що здійснюють заходи протидії торгівлі людьми входять: суб’єкти, які зобов’язані протидіяти вказаному явищу (Президент України, Кабінет Міністрів України та його міністерства, Верховна Рада України, Генеральна прокуратура України, Національна поліція та інші правоохоронні органи, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, закордонні дипломатичні установи України; заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; органи місцевого самоврядування) і суб’єкти, які в окремих випадках можуть за їх згодою залучатися до реалізації заходів протидії (підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни). Запропоновано внести зміни та доповнення до частини 1 статті 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», виклавши її у такій редакції: «Суб’єктами, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми є: 1) Президент України; 2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; 3) Кабінет Міністрів України; 4) центральні органи виконавчої влади; 5) правоохоронні органи та органи системи правосуддя; 6) місцеві органи виконавчої влади; 7) закордонні дипломатичні установи України; 8) заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 9) громадські інституції.

7. Доведено, що Національна поліція є одним із основних суб’єктів протидії торгівлі людьми на якого покладено широкий обсяг повноважень у цій сфері. Це орган, що самостійно або взаємодіючи з іншими суб’єктами системи протидії торгівлі людьми реалізовує усі законодавчо визначені різновиди заходів задля подолання цього негативного явища.

8. Узагальнено, що попередження, боротьба, захист та взаємодія є важливими елементами що входять у систему протидії торгівлі людьми, кожен з яких вимагає різної динаміки у плануванні політики та програм, в яких беруть участь різні суб'єкти, включаючи самих осіб з групи ризику, громадянське суспільство, державні установи, правоохоронні органи та органи системи правосуддя. Акцентовано, що у цій системі Національна поліція відіграє ключову роль. Тому чітке законодавче визначення системи суб'єктів та їх повноважень щодо різних видів протидії торгівлі людьми (шляхом включення до цієї системи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правоохоронних та органів системи правосуддя, громадських інституцій) сприятиме ефективній реалізації адміністративно-правової політики протидії цьому суспільно-небезпечному явищу.

9. З'ясовано, що наразі відсутнім є уніфікований спеціалізований нормативно-правовий акт, який має визначати організаційний та практико-реалізаційний механізм взаємодії органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми. Це попри те, що принцип взаємодії при здійсненні правоохоронної діяльності органами поліції визнається як один із основних.

10. Визначено, що взаємодія як суспільне явище характеризується тим, що шляхом цілеспрямованого впливу вносить певну організованість та системність у спільну діяльність, а суб'єкти такої діяльності повинні бути обізнаними, свідомими та толерантними до потреб кожного із її учасників.

11. Уточнено, що взаємодія характеризується співпрацею та наявністю узгодженої мети практико-реалізаційний аспект яких передбачає низку послідовних дій, які об'єднуються досягненням спільними та визначеними до їх початку цілями. Ціль може бути визначена одна (спільна) або їх може бути декілька. Головне – досягнення домовленості між суб'єктами щодо них до початку вчинення дій.

12. Виявлено, що задля того, щоб розпочався процес взаємодії необхідним є виникнення низки умов: потреба у взаємодії – мотив – інтерес у

спільній діяльності. За наявності цих трьох умов, сторони можуть переходити до наступного етапу – співробітництва.

13. Під завданнями взаємодії органів Національної поліції України з державними органами та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми, запропоновано розуміти наперед визначений та домовлений із іншими сторонами взаємодіючих відносин перелік дій і доручень щодо попередження та боротьби з цим суспільно-небезпечним явищем, а також щодо надання захисту (допомоги) постраждалим на визначених законодавством принципах, обсягах повноважень та способах взаємодії.

14. З'ясовано, що міжнародні стандарти і принципи зобов'язують країни приймати свої національні норми у сфері протидії торгівлі людьми ставлячи на перше місце права людини, а вже діяльність правоохоронних органів та інших зацікавлених сторін розглядають як відповідні заходи в рамках кримінального переслідування, однак з врахуванням основоположних принципів у сфері захисту прав людини і громадянина.

15. Доведено, що потенціал міжнародного права виступає в якості керівного і спрямовуючого фактора прямих позитивних змін, що повинен використовуватися національними державами при побудові системи принципів протидії торгівлі людьми.

16. Під основними принципами взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми, запропоновано вбачати керівні основоположні ідеї, які засновані на міжнародних принципах у сфері прав людини, що покликані стати надійною опорою при розробці, реалізації та оцінці спільних правозахисних заходів у сфері протидії торгівлі людьми.

17. Узагальнено, що категорійно-понятєва визначеність правового концепту «взаємодія органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми» може бути представлена так: це процес свідомого впливу таких суб'єктів (індивідуальних чи колективних) один на одного задля досягнення нормативно закріплених спільно визнаних

цілей з метою забезпечення інтегрованого підходу до подолання цього суспільно-небезпечного явища. Основними принципами такої взаємодії запропоновано вважати наступні: пріоритет прав людини та її інтересів; рівність; самостійність; незалежність; доброчесність і конфіденційність; професіоналізм; взаємна довіра; оперативність. Цей перелік не є вичерпним, однак саме ці керівні положення слід вважати такими без дотримання яких неможливо досягти спільних ефективних результатів у сфері протидії торгівлі людьми.

18. Аналіз вітчизняного та зарубіжного правового забезпечення розвитку взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми дозволив увесь масив нормативно-правових актів у вказаній сфері класифікувати на групи, зокрема: а) загальні міжнародні нормативно-правові акти; б) загальні національні нормативно-правові акти; в) міждержавні нормативно-правові акти про співпрацю; г) міжнародні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю; ґ) національні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю; д) локальні міжвідомчі нормативно-правові акти про співпрацю.

19. Визначено, що міжнародні нормативно-правові акти закладають основу та встановлюють стандарти як для матеріального, так і для процесуального права, щоб допомогти державам-учасницям узгодити своє законодавство та усунути розбіжності, які можуть перешкоджати швидкому та ефективному міжнародному співробітництву у сфері протидії торгівлі людьми. Крім вказаного, вони спрямовані на збільшення кількості держав, які вживають ефективних заходів проти транснаціональної організованої злочинності, а також формують та зміцнюють міжнародне співробітництво. Уточнено, що міжнародні нормативно-правові акти враховують відмінності та особливості різноманітних правових традицій та культур, водночас сприяють спільній мові та допомагають усунути деякі існуючі бар'єри для ефективної транснаціональної співпраці.

20. Відзначено, що приєднання України до ряду міжнародних та європейських конвенцій дає вітчизняним правоохоронним органам додаткові можливості у сфері протидії торгівлі людьми.

21. Визначено, що міждержавні та міжвідомчі нормативно-правові акти, такі як меморандуми про співпрацю та взаєморозуміння, допомагають на рівні різних національних міністерств, відомств та уповноважених органів налагодити ефективну співпрацю та реалізовувати різні міжнародні проєкти, які покликані подолати явище торгівлі людьми на всіх контентах.

22. З'ясовано, що прийняття адміністративно-правових норм призвело до реформування відомчої системи взаємодії щодо протидії торгівлі людьми, а саме відбулися зміни щодо: інституційної структури органів, що залученні до протидії торгівлі людьми, більш значного залучення у цей процес представників громадського суспільства та національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми.

23. Доведено, що необхідним є розроблення та затвердження нормативно-правового акту загального характеру під назвою: «Положення про взаємодію органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями», що визначатиме правові основи, загальну мету, принципи, завдання, повноваження сторін взаємодіючих відносин, характер партнерства та його обсяг. На його підставі мають розроблятись більш деталізовані акти (порядки, інструкції), що визначатимуть конкретних партнерів (сторін) взаємодії, цільові групи (дітей, жінок, іноземців тощо) та заходи спільно-скоординованої діяльності. Одним із таких має бути законодавчий акт, що репрезентуватиме адміністративно-правовий механізм протидії торгівлі людьми в умовах наявності загроз національній безпеці.

24. Узагальнено, що вирішення проблем у сфері протидії торгівлі людьми ґрунтується на спільних, міждержавних, довгострокових, скоординованих, стратегічних та належно спланованих діях, які обов'язково мають базуватися на обґрунтованій оцінці конкретної проблеми та існуючої спроможності реагувати на неї. При цьому чітке національне визначення в

адміністративних нормах адміністративних прав і обов’язків, а також адміністративних процедур, яких повинні дотримуватися суб’єкти взаємодіючих відносин, є невід’ємною частиною актів про співпрацю. Прийняття та реалізація таких норм щодо забезпечення формалізованої співпраці у сфері протидії торгівлі людьми має такі позитивні результати як: 1) розвиток єдиного розуміння цілей, політики та ролі різних сторін; 2) розширення обсягу знань та обмін інформацією; 3) узгодження принципів (процедур, правил) співпраці, які дозволяють уникнути непорозумінь; 4) формування певного рівня взаємної довіри шляхом регулярної співпраці; 5) надання можливості правоохоронним органам та іншим державним та громадським інституціям швидше реагувати на різні виклики; 6) покращення захисту та підтримки жертв торгівлі людьми. При цьому актуалізація наявності таких норм посилена умовами воєнного часу, адже попри сучасні виклики суб’єкти взаємодіючих відносин змушені діяти в рамках раніше обумовлених договірних засад.

РОЗДІЛ 2
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

2.1. Види та напрями взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми

Першочергово вважаємо за необхідне задля виокремлення видів і напрямів взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами протидії торгівлі людьми звернутися до робіт авторів, які загалом досліджували сутність цього явища та здійснили класифікаційний розподіл її видів.

Уточнимо, що для аналізу результатів спілкування психологи рекомендують виділяти найбільш прості види взаємодії, які потім можуть бути використані як одиниці спостереження. Найбільш відома спроба такого роду належить Р. Бейлзу, який об'єднав спостережувані зразки взаємодії в цілісну систему. Вчений виходив з того, що будь-яка взаємодія може бути описано за допомогою чотирьох областей, які фіксують його прояви у сфері позитивних емоцій, негативних емоцій, постановки проблем і їхнього вирішення. У кожній з цих областей вченим виділялися три типи поведінки. Наприклад, як зазначається в книзі Е. І. Рогова «Психологія спілкування» [103], в першій області Р. Бейлз відзначав солідарність, зняття напруги, вираження згоди [106].

Як бачимо, дана система фіксує лише форму взаємодії, оскільки в ній немає змістовних моментів взаємодії. Однак попри окремі недоліки даної системи, багато психологів слідом за Р. Бейлз стали виділяти у взаємодії дії сторін і ставлення до них з боку учасників, тобто їхні емоції і почуття. Для ефективної взаємодії використовуються також поняття сумісності і

спрацьованості членів групи. Сумісність – це, перш за все, оптимальне поєднання властивостей учасників взаємодії, можливість групи в даному складі взаємодіяти безконфліктно і узгоджено, що створює умови для ефективної спільної діяльності. Спрацьованість – це узгодженість в роботі між учасниками спільної діяльності. Як сумісність, так і спрацьованість служать для позначення об'єктивного відповідності властивостей взаємодіючих людей по відношенню до цілей їхньої взаємодії. Для спрацьованості провідним є поведінковий компонент: висока результативність взаємодії, задоволеність насамперед успішністю спільної роботи і, як наслідок, відносинами з партнерами, низькі емоційно-енергетичні витрати [106].

Таким чином, сумісність орієнтується на емоційну сферу сторін і створює умови для ефективної взаємодії, спрацьованість – це практична реалізація сумісності, що націлена на результат.

Нагадаємо, що протидія торгівлі людьми – це система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом попередження й боротьби з нею та надання допомоги й захисту постраждалим особам, яка реалізується з використанням усіх форм та видів взаємодії суб'єктів, що здійснюють такі заходи.

Зокрема окремі іноземні автори, наприклад, як Д. Джанетта та П. Лачман характеризують взаємодію поліції і громадськості через таку особливу форму, як партнерство, за допомогою якої, на їхню думку, відбувається гармонізація усього суспільства, забезпечується громадський порядок та громадська безпека [74; 246]. Вітчизняні науковці, взявши за основу вказану форму, партнерство визначають через його види: економічне, правове та організаційне [206].

Не вдаючись у дискусію стосовно форм взаємодії, відзначимо, що для ефективності взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми також має значення ціннісно-орієнтаційна єдність учасників спільної діяльності. Даний параметр можна розглядати як спільність мети та збіг особистісних й соціально-

значущих намірів. Це означає, що група виступає не тільки як внутрішньо ефективна спільність, здатна генерувати кооперативні відносини, але і як група, найкращим чином виконує покладені на неї соціально-значущі завдання [106]. У цьому випадку викорінення такого суспільно-небезпечного явища, як торгівля людьми і тих наслідків, що вказане явище спричиняє.

Крім вказаного, деякі автори для кращого аналізу взаємодії суб'єктів протидії, здійснили класифікаційний поділ в залежності від характеру взаємодії і виокремили декілька її видів, кожний з яких має свої особливості. Зокрема, Д. Заброда здійснив класифікацію взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією за: 1) метою; 2) характером зв'язків; 3) способом вирішення завдань; 4) кількістю учасників; 5) часом і тривалістю спільних дій; 6) напрямами; 7) відношенням до системи або підсистеми органів, що здійснюють боротьбу з корупцією; 8) ступенем конспірації або конфіденційності; 9) організаційно-правовою формою; 10) підставами виникнення; 11) спрямованістю функціонування [38].

Взявши за основу вказану класифікацію, пристосувавши її до вимог цього дослідження, проаналізуємо види взаємодії Національної поліції України з іншими суб'єктами протидії торгівлі людьми.

За метою взаємодія у сфері протидії торгівлі людьми може бути інформаційно-технічною, правоохоронною або правозахисною. Інформаційно-технічна взаємодія, наприклад, відбувається шляхом обміну інформацією, досвідом, аналітичними та концептуальними матеріалами стосовно методів та нових форм вчинення злочинів й щодо інших питань, пов'язаних з боротьбою зі злочинністю [77]. Правоохоронна взаємодія здійснюється між правоохоронними органами в рамках кримінального провадження, а правозахисна, наприклад, під час надання захисту жертвам торгівлі людьми.

За характером зв'язків між суб'єктами, що вступають у взаємодію, їхня спільна діяльність може бути прямою або опосередкованою. Пряма взаємодія передбачає встановлення безпосередніх зв'язків між взаємодіючими

суб'єктами та узгодження один з одним взаємозалежних дій в процесі виконання ними спільних задач. Своєю чергою, опосередкована не передбачає встановлення прямих контактів між взаємодіючими суб'єктами. При такій різновидності взаємодії діяльність суб'єктів здійснюється автономно і може бути не пов'язана з виконанням загального для них управлінського рішення, хоча виконання певних дій одним із цих елементів здійснює вплив на результати вирішення тих чи інших задач рештою. Прикладом такої взаємодії є прийняття спільних рішень керівниками органів, що зобов'язані вести боротьбу із торгівлею людьми, або прямий контакт оперативних працівників у ході проведення спільних заходів. Другий, навпаки, характеризується відсутністю безпосередніх контактів між окремими взаємодіючими службами (у таких випадках необхідно посередництво основного органу, в інтересах якого здійснюється взаємодія) [38]. Наприклад, під час розслідування кримінальних справ за ознакою «торгівля людьми» органи прокуратори взаємодіючи з іноземними колегами виступають посередниками у здійсненні екстрадиції винних осіб. Так, було задоволене клопотання Генеральної прокуратури України щодо видачі особи «К.» для притягнення до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми. На підставі рішення Столичного суду м. Будапешта щодо особи «К.» (була засуджена Будапештським судом II та III районів за абз. (1) та (2) параграфу 207 Кримінального Кодексу Угорщини по 11 епізодах звідництва) про наявність підстав для проведення її екстрадиції. Особу «К.» було видано Україні для притягнення до відповідальності за епізодами, розслідування яких велося в Україні і які не розглядались Будапештським судом [63]. При цьому органи Національної поліції та Угорщини прямо не контактували, а усі процесуальні дії здійснювалися через представників Генеральної прокуратури України.

За способом вирішення завдань можна виділити такі види взаємодії, як проведення зустрічей та погодження і виконання плану дій. Перший вид взаємодії відбувається через регулярні зустрічі, систематичність та

періодичність яких визначається у нормативному документі про взаємодію, наприклад, у меморандумах. Другий вид – шляхом створення річного плану, в якому визначаються види завдань, виконавці та терміни.

За кількістю суб'єктів, що задіяні у заходах з протидії торгівлі людьми, взаємодія поділяється на двосторонню та багатосторонню. У своїй більшості для виконання завдань у сфері протидії торгівлі людьми створюється багатостороння взаємодія, адже як свідчить практика лише спільними зусиллями багатьох зацікавлених сторін можна подолати вказане суспільно-небезпечне явище. Так, наприклад, у Програмі на період до 2020 року, виконавцями заходу з запобігання торгівлі людьми, її первинної профілактики визначено Міністерство соціальної політики України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Міністерство внутрішніх справ України, Національну поліцію, Міністерство закордонних справ України, Міністерство освіти і науки України, Адміністрацію Державної прикордонної служби України, Службу безпеки України (за згодою) [167]. Своєю чергою у проєкті Програми на період до 2025 року передбачається, що за реалізацію цього заходу будуть відповідальними: Державний центр зайнятості, Міністерство внутрішніх справ України, міжнародні організації та громадські об'єднання (за згодою), Міністерство юстиції України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України, Національна поліція, Національна соціальна сервісна служба України, обласні, Київська міська державні адміністрації, органи місцевого самоврядування (за згодою) [134].

За тривалістю спільних дій виділяють разову, тимчасову та постійну взаємодію. Разова взаємодія відбувається для виконання єдиного конкретного заходу для вирішення єдиної конкретної проблеми, наприклад, співробітники відділу торгівлі людьми Головного управління внутрішніх справ в м. Києві разом зі слідчими поліції Печерського відділу поліції м. Києва та Київської місцевої прокуратури № 6 припинили діяльність

злочинної групи, яка організувала під виглядом еротичного масажного салону – бордель, де жінок примушували займатися проституцією [27].

Тимчасовою вважається взаємодія, спрямована на розв'язання відносно невеликих за обсягом конкретних завдань, виконання яких потребує об'єднання зусиль взаємодіючих служб на нетривалий час. Зокрема при проведенні разового профілактичного відпрацювання певного регіону [38], проводяться декілька спільних операцій. Так, наприклад, поліцейські спільно з військовослужбовцями Мукачівського прикордонного загону задокументували кілька невдалих спроб зловмисників перемістити нелегальних мігрантів до Румунії [12].

Постійна взаємодія відбувається на підставі програмних документів. Наприклад, Програма на період до 2020 року була прийнята на чотири роки, а отже, потребувала постійної взаємодії вказаних в ній суб'єктів для розв'язання проблем «торгівлі людьми та захисту осіб, постраждалих від неї» [167], або Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді надсилає щокварталу до відповідального підрозділу інформацію про стан виконання плану реабілітації, а служба у справах дітей – індивідуального плану з метою проведення її аналізу та внесення у разі потреби змін до відповідного плану [147].

За рівнем планування заходів взаємодія відбувається на наступних рівнях: стратегічному, оперативному або на тактичному. Стратегічна взаємодія полягає в узгодженій діяльності суб'єктів протидії торгівлі людьми між собою для досягнення стратегічної мети, визначеної законодавством України у сфері протидії людьми, а саме: запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють такі злочини або сприяють їх вчиненню, а також захист прав осіб, постраждалих від торгівлі людьми, особливо дітей, та надання їм допомоги [167].

Оперативна взаємодія полягає в узгодженій діяльності суб'єктів протидії торгівлі людьми з використанням наявних сил, засобів і методів, яка здійснюється в певних організаційних формах відповідно до визначених

цілей [38]. Наприклад, при проведенні комплексних заходів з виявлення та розкриття злочинів, пов’язаних із торгівлею людьми, реалізації матеріалів оперативних розробок тощо. Тактична взаємодія – це спільна діяльність суб’єктів протидії торгівлі людьми для вирішення окремого завдання. Прикладом тактичної взаємодії є взаємна технічна та організаційна допомога з метою виявлення осіб, які вчинили злочини, спільна підготовка інформаційних, методичних, навчальних матеріалів із зазначеної проблематики тощо.

За ступенем відкритості взаємодія суб’єктів протидії торгівлі людьми є: гласна (відкрита) і негласна (конфіденційна). Гласна (відкрита) взаємодія полягає у своєчасному, регулярному інформуванні, у встановленому законодавством порядку, інших органів про наявні відомості щодо фактів торгівлі людьми та доведення до населення відомостей про результати спільних дій [38]. Результатом такої взаємодії, як приклад, є Державна доповідь «Про стан реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та стан дотримання Україною міжнародних домовленостей у цій сфері [150]. Негласна (конфіденційна) взаємодія полягає у проведені узгоджених заходів з метою збереження як професійної таємниці (коли Національна поліція проводить раптові рейди), так і конфіденційної інформації щодо жертв торгівлі людьми.

За організаційно-правовою формою взаємодія у сфері протидії торгівлі людьми буває правовою і неформальною. Правова взаємодія відбувається на підставі підписаного нормативно-правового акту (угоди чи меморандуму про взаємодію), а неформальна взаємодія відбувається на підставі чинного законодавства, але за відсутністю формалізованих правил. Прикладом такої взаємодії можна назвати спільну роботу працівників правоохоронних органів з метою отримання інформації від негласного апарату.

Для більшої конкретизації видів взаємодії Національної поліції України з іншими державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми необхідно встановити їхнє співвідношення з основними

напрямами такої взаємодії. При цьому напрями взаємодії залежать також від елементів самої протидії, а саме: попередження, боротьби, допомоги і захисту жертв торгівлі людьми.

Так у сфері попередження торгівлі людьми взаємодія відбувається у наступних напрямах:

– інформаційно-просвітницький, що проявляється у проведені спільних інформаційних акцій направлених на висвітлення проблем у сфері протидії торгівлі людьми, підвищення рівня обізнаності населення про способи скоєння торгівлі людьми та наданні інформації, як не стати жертвою торгівлі людьми. Наприклад, з метою створення моделі співпраці поліції та школи у напрямі профілактики правопорушень серед дітей та підлітків, організації безпечного та сприятливого середовища запровадили проєкт «Школа і поліція». Реалізація програми просвітньо-профілактичних занять «Школа і поліція» серед учнів спрямована, в першу чергу, на налагодження відкритого продуктивного діалогу учнів з працівниками поліції при обговоренні важливих правових проблем та формування їхньої просвітницької поведінки як у школі, так і поза нею [131, с. 32]. Також у 2016 році Міністерством соціальної політики України виготовлено відеоролик з протидії дитячому жебракуванню, який з 2017 року транслюється на центральних та місцевих телеканалах, а також вокзалах, аеропортах та інших місцях масового скупчення людей. Міністерством освіти і науки спільно з Українським фондом «Благополуччя дітей» за підтримки Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні розроблено навчальну програму «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція», для здійснення виховної роботи з учнями 7-11 класів з питань попередження торгівлі людьми. Додамо, що в рамках реалізації Програми на період до 2020 року здійснюються заходи з проведення інформаційної роботи з дітьми щодо попередження торгівлі людьми, зокрема: а) щорічно проводиться «Урок з протидії торгівлі людьми» для учнів загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів і форм власності; б) у навчальних закладах під час викладання

дисциплін правознавчого та гуманітарного циклу й в позаурочний час організовано просвітницько-виховну роботу щодо запобігання зникнення і торгівлі людьми: вивчаються міжнародні та державні нормативно-правові акти; в) здійснюється перегляд учнями старших класів відеофільму «Станція призначення – ЖИТТЯ»; г) проводяться тренінги «Усвідомлення проблеми торгівлі людьми», «Як підвищити рівень компетентності і захищеності?», «Круглі столи», дискусії, бесіди, обговорення; ґ) проходять виставки літератури у шкільних бібліотеках, кабінетах правознавства, історії «Як я реалізую свої права», «Я – громадянин своєї країни», «Як не стати товаром!» [15] тощо;

– індивідуально-профілактичний, що полягає у виявленні правопорушників, причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, вжитті до правопорушників безпосередніх заходів профілактичного впливу та контролю за їхньою поведінкою. Актуальним є залучення членів громадських формувань до індивідуально-профілактичної роботи з правопорушниками [74];

– освітньо-кваліфікаційний, що полягає у навчанні та підвищенні кваліфікації, як працівників правоохоронних органів, так представників державних і громадських інституцій. Наприклад, Міністерство соціальної політики України у співпраці з представником Секретаріату Ради Європи з протидії торгівлі людьми регулярно проводять тренінги для представників правоохоронного блоку, в тому числі прокурорів, представників Державної служби фінансового моніторингу, представників міжнародних організацій щодо питання здійснення фінансових розслідувань у кримінальних провадженнях за фактами торгівлі людьми [15].

Взаємодія Національної поліції України з іншими суб’єктами щодо боротьби з торгівлею людьми відбувається у наступних напрямах:

– виявлення злочинів. Даний напрям здійснюється об’єднаними зусиллями різних суб’єктів шляхом проведення спільних перевірок та рейдів. Наприклад, Національною поліцією на постійній основі здійснюється

моніторинг суб'єктів господарювання та окремих фізичних осіб підприємців, що надають посередницькі послуги з працевлаштування за кордоном, з метою виявлення тих, що можуть бути причетними до вербування та переміщення через державний кордон України громадян які вирішили до них звернутись, з метою подальшої експлуатації останніх. З цією метою, спільно зі співробітниками Служби безпеки України здійснюється постійний моніторинг мережі Інтернет, друкованих рекламних буклетів та місць значного скупчення населення, на предмет виявлення оголошень, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном. При опрацюванні інформації, яка може надійти до працівника поліції в рамках розгляду звернень громадян, організацій, народних депутатів, повідомлень, які надійшли з інших зацікавлених органів або публікацій через засоби масової інформації, можливо отримати інформацію про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з порушенням прав громадянина, допущених при працевлаштуванні за кордоном, що і є підставою для вивчення питання дотримання законності в діяльності суб'єкта господарювання в рамках досудового розслідування за кримінальним провадженням. Отже, в такому випадку, в рамках роботи по супроводу кримінальних проваджень, працівникам поліції не потрібно дозволу на перевірку суб'єкта господарювання, і на це не впливає мораторій на перевірки таких суб'єктів [15], таким чином, вони спільно з іншими правоохоронними органами проводять перевірку зазначених суб'єктів господарювання;

– виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Наприклад, Координаційний центр проти торгівлі жінками у Німеччині (KOOFRA) розробив Меморандум про взаємодію з поліцією, який включає три категорії жертв торгівлі людьми: жертви, які є свідками, жертви, які вирішили не давати свідчень і тих, хто до цього часу не вирішив давати свідчення чи ні. Залежно від категорії, основна відповідальність перекладається між міліцією та KOOFRA. У випадку, якщо жертва торгівлі є свідком, головна відповідальність покладається на поліцію, але KOOFRA надає консультації

рідною мовою. Що стосується інших категорій, KOOFRA несе основну відповідальність і співпрацює, якщо необхідно, з поліцією [241]. Аналогічний меморандум був підписаний Головним управлінням Національної поліції у Полтавській області та Благодійною організацією «Світло надії» [101];

– встановлення торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності. Наприклад, відповідно до «Меморандуму між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Чорногорії про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю» сторони надають одна одній інформацію про: а) осіб, причетних до організованої злочинності та їхні зв'язки; б) про злочинні організації та угруповання; в) про типову поведінку злочинців і злочинних груп; г) про факти, які, зокрема, стосуються часу, місця, способів, методів і технічних засобів вчинення злочинів; про об'єкти злочинного посягання, обставини вчинення злочинів; д) про норми кримінального законодавства, які порушуються; ж) про заходи, які вживаються з метою запобігання та припинення тяжких злочинів; з) допомагають одна одній у розшуку осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, та осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності або відбування покарання; здійснюють скоординовані заходи з метою виявлення і документування злочинів [77].

При наданні допомоги та захисту жертв торгівлі людьми взаємодія між Національною поліцією України та іншими сторонами у сфері протидії торгівлі людьми відбувається у наступних напрямах:

– встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Даний напрямок реалізується через процедуру встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, яка визначається Кабінетом Міністрів України [176]. Так відповідно до Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми [116], затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 року № 417, структурний підрозділ місцевої державної адміністрації залучає суб'єктів, які здійснюють заходи у

сфері протидії торгівлі людьми, до проведення у семиденний строк перевірки інформації, зазначеної в опитувальному листі, щодо її достовірності;

– інформування про права жертви торгівлі людьми, що здійснюється в письмовому вигляді, однак якщо особа не володіє українською мовою, вказана інформація надається на її рідній мові через перекладача (безкоштовно);

– надання різних видів допомоги (медичної, психологічної, соціальної, правової та іншої необхідної допомоги) – відбувається на підставі Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та інших нормативно-правових актів. Наприклад, за бажанням постраждалої особи та у разі відсутності житла, вона може бути розміщена в закладах допомоги для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, на строк до трьох місяців, який у разі необхідності може бути продовжено за рішенням місцевої державної адміністрації, зокрема у зв’язку з участю особи в якості постраждалого або свідка у кримінальному процесі [176]. У разі коли постраждала особа потребує допомоги із залученням суб’єктів інших регіонів, відповідальний підрозділ ініціює розгляд зазначеного питання відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською та Севастопольською міською держадміністрацією [147];

– здійснення захисту, наприклад, дитина, яка постраждала від торгівлі дітьми, не повертається до країни походження, якщо є ознаки того, що таке повернення ставить під загрозу її безпеку та не відповідає її найкращим інтересам [176].

Всі вказані напрями взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми відбувається шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів, що зазначені в Законі України «Про протидію торгівлі людьми».

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) взаємодія всіх суб'єктів при проведенні спільних заходів у сфері протидії торгівлі людьми повинна бути сумісно-спрацьованою, де сумісність орієнтується на емоційну сферу сторін і створює умови для ефективної взаємодії, а спрацьованість – це практична реалізація сумісності, що націлена на результат;

2) види взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми можна класифікувати за такими критеріями як: 1) за метою – інформаційно-технічна, правоохоронна та правозахисна; 2) за характером зв'язків між суб'єктами, що вступають у взаємодію – пряма або опосередкована; 3) за способом вирішення завдань – комунікативна та погоджувальна; 4) за кількістю суб'єктів – двостороння та багатостороння; 5) за тривалістю спільних дій – разова, тимчасова та постійна; 6) за рівнем планування дій – стратегічна, оперативна та тактична; 7) за ступенем відкритості – гласна (відкрита) і негласна (конфіденційна); 8) за організаційно-правовою формою – формальна (правова) і неформальна;

3) напрями взаємодії Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми залежать від елементів самої протидії, а саме:

– щодо попередження – а) інформаційно-просвітницький; б) індивідуально-профілактичний; в) освітньо-кваліфікаційний;

– щодо боротьби – а) виявленні злочинів; б) виявленні жертв; в) встановлення торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності;

– при наданні допомоги та захисту постраждалих – а) встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; б) інформування про права жертви торгівлі людьми; в) надання різних видів допомоги; г) здійснення захисту.

Отже, суб'єкти досліджуваних взаємодіючих відносин після з'ясування підстав, правових основ та формування цілей спільно-скоординованої

діяльності у сфері протидії торгівлі людьми обирають той вид та напрям її реалізації, що є доцільним та ефективним у конкретному контексті.

2.2. Адміністративно-правові інструменти взаємодії органів Національної поліції з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми

Необхідно відзначити, що навіть поверхневий аналіз наявної наукової думки свідчить, що в основному, фахівці в галузі адміністративного права використовують замість адміністративно-правових інструментів, категорію «адміністративно-правова форма» та «адміністративно-правові методи».

Так, наприклад, О. Прокопенко під адміністративно-правовими формами діяльності органів Національної поліції як суб'єкта забезпечення правопорядку в регіоні пропонує розуміти зовнішнє вираження встановленої в нормах адміністративного права сукупності правових та організаційних напрямків діяльності даних органів, які реалізуються шляхом здійснення законодавчо закріплених повноважень задля виконання завдань і функцій із забезпечення правопорядку в регіоні [125, с.188-189]. А. Русецький під адміністративно-правовими формами взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні розуміє визначений нормами чинного законодавства зовнішній вираз практичної діяльності правоохоронних органів, яка, у свою чергу, спрямована на те, щоб забезпечити ефективну спільну роботу відповідних правоохоронних органів на регіональному рівні задля досягнення конкретної, чітко встановленої мети [185]. Крім того, зазначений автор також наголошує, що забезпечення ефективної взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії торгівлі людьми вимагає повного та всебічного дослідження адміністративно-правових форм та методів її здійснення, адже саме окреслені

категорії, найбільш змістовно відображають практичні аспекти реалізації будь-якої взаємодії незалежно від сфери суспільних відносин [185, с. 43].

Зазначимо, що європейські науковці, висвітлюючи практичний бік певної публічної діяльності, позначають її категорією «інструменти», а вітчизняні – «форма». Сучасна адміністративна наука на теренах України поступово відмовляється від використання зазначеної термінології й намагається адаптувати звичні юридичні конструкції з урахуванням зарубіжного досвіду [188, с. 111]. Використання категорій «адміністративні форми» та «адміністративні методи» є застарілим, таким, що не відповідає ані сучасним тенденціям розвитку національного законодавства, ані поглядам європейських вчених на зазначену проблематику [108, с. 175].

На підтвердження того, що європейське право використовує саме категорію «правові інструменти» для окреслення зовнішньої сторони діяльності публічної адміністрації, наведемо приклад. Так, в основному європейському документі у Договорі про заснування Європейської Спільноти вказується, що правовими інструментами Спільноти – є юридичні засоби, якими, згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, можуть користуватися інституції Спільноти для виконання своїх обов’язків, дотримуючись принципу субсидіарності. Розрізняють такі види правових інструментів: постанови (regulations): їх повне й безпосереднє виконання є обов’язковим для всіх країн-членів; директиви (directives): обов’язковим для країн-членів є досягнення визначених результатів; положення директиви треба впровадити в національне законодавство, тож є свобода вибору форм і методів застосування; рішення (decisions): є обов’язковими для тих, кому вони адресовані (державам-членам, комерційним підприємствам або ж окремим особам); рекомендації та думки (recommendations and opinions): необов’язкові декларативні інструменти, які демонструють офіційну позицію інституції [20].

Тобто, як видно із вище зазначеного документа, при розкритті поняття «правові інструменти», як рівнозначний використовують термін «юридичні

засоби», які поділяються на: загальнообов'язкові (розповсюджуються на всіх країн-членів); локальні (тільки на тих кому вони адресовані) і необов'язкові (мають рекомендаційний характер).

Крім того науковці використовують для тлумачення вказаних категорій два підходи. Представники першого, для формулювання сутності інструменту в праві застосовують широкий підхід, відповідно до якого інструменти – це весь комплекс засобів правового регулювання/ впливу [19; 109; 263].

У свою чергу сутність поняття «правові засоби» також можна витлумачити як усі правові явища, інституційні установки та форми, які тим чи іншим чином пов'язані з регулятивною (охоронною) дією права або ж передбачені правом (законом, індивідуально-правовим актом, договором) юридично значущі дії (їх поєднання та комбінація), які здійснюються суб'єктами з відповідним ступенем дозволеності чи не забороненими законом способами для задоволення їх інтересів, досягнення соціально корисних цілей. [11, с. 211; 188].

Другий напрямок – вузький, відповідно до якого інструменти права це втілений в юридичних нормах зовнішній вираз юридичної діяльності [11] (наприклад, інструмент публічного адміністрування – це зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, реалізований у межах суворої відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного для публічного адміністрування результат [1, с. 144]).

Таким чином, у вітчизняному адміністративному праві категорії «адміністративно-правовий інструмент», «інструменти публічного адміністрування» та «публічні інструменти» використовуються як рівнозначні і найчастіше застосовуються при розкритті діяльності публічної адміністрації, враховуючи європейський підхід.

Так, А. Русецький вказує, що у своїй сукупності форми і методи утворюють своєрідний інструмент, за допомогою якого правоохоронні

органи можуть вирішити складні завдання, які стоять перед ними у процесі здійснення їхньої спільної діяльності, тому їх дослідження має неабияке значення, адже серед учених немає єдності у поглядах на з'ясування сутності та змісту адміністративно-правових інструментів взаємодії між різними суб'єктами. Як суттєвий недолік відзначається те, що на законодавчому рівні питання форм взаємодії правоохоронних органів є недостатньо врегульованим, що, у свою чергу, вимагає негайного усунення. Вирішення цього проблемного питання: по-перше, сприятиме подальшим теоретичним дослідженням у цій царині; по-друге, якісно покращить практичну діяльність правоохоронних органів під час їх взаємодії [185, с. 43]. Тобто автор, під змістом адміністративно-правових інструментів взаємодії розуміє сукупність форм і методів діяльності суб'єктів взаємодії, що на нашу думку, не відповідає в повній мірі європейському підходу, відповідно до якого під правовим інструментами розуміють сукупність засобів.

Більш вдалим є визначення, яке надала С. Семіног, яка під публічними інструментами адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні розуміє: форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері захисту прав дітей; методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері захисту прав дітей; акти планування; фактичні дії та контроль у сфері захисту прав дітей [188]. Загалом авторка формує висновок, що публічний інструментарій слугує засобом та способом практичного втілення забезпечувальної, оперативно реагувальної, попереджувальної та відновлювальної діяльності публічної адміністрації в дійсність. Ми частково підтримуємо вказану позицію, зокрема щодо того, що публічні інструменти – це законодавчо визначена сукупність засобів і способів, що використовує публічна адміністрація у своїй практичній діяльності, і яка може здійснюватися шляхом активної дії.

Отже, на нашу думку, під «адміністративно-правовими інструментами взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми» слід розуміти визначену адміністративно-правовими нормами сукупність засобів і способів

практичного втілення повноважень вказаних суб'єктів, направлених на реалізацію спільних дій з метою протидії торгівлі людьми.

Окремо уточнимо, що враховуючи важливість міжнародного співробітництва у створенні заходів протидії торгівлі людьми, міжнародними інституціями розробляються нові інструменти співпраці. Міжнародні правові інструменти базуються на передумові, що проблему торгівлі людьми, як на національному, так і на місцевому рівні, можна ефективно вирішити лише на основі всеосяжних стратегій, які ґрунтуються на правах людини та враховують транснаціональний характер проблеми.

Метою створення дієвих правових інструментів для успішної взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми є:

– підвищити обізнаність та допомогти політикам у національних урядах, системам кримінального правосуддя, правоохоронним органам, неурядовим організаціям та міжурядовим організаціям зрозуміти як ефективно реагувати на торгівлю людьми;

– запропонувати шляхи, за допомогою яких національні урядові та інші відповідні установи та організації можуть розробити різні елементи комплексної стратегії запобігання та вирішення проблеми торгівлі людьми;

– запропонувати шляхи, за допомогою яких держави та різні відповідні урядові та неурядові організації можуть стати більш здатними ідентифікувати жертв торгівлі людьми та запропонувати їм ефективний захист та допомогу;

– запропонувати шляхи, за допомогою яких держави, правоохоронні органи та різні інші урядові та неурядові організації можуть співпрацювати між собою у боротьбі з торгівлею людьми та розробляти ефективні заходи проти неї [265].

Нагадаємо, що Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколи до неї [129] складають частину міжнародно-правової бази, що стосується протидії торгівлі людьми. Вони включають гуманітарні, правозахисні та інші

інструменти загальноправового характеру (наприклад, інструменти проти торгівлі людьми або рабства) та спеціально-правові інструменти (наприклад, що стосуються рабства або торгівлі людьми, що пов'язані із сексуальною експлуатацією).

Для вирішення багатьох складних питань, пов'язаних із торгівлею людьми, міжнародна спільнота пропонує використовувати мультиагентський підхід. Співпраця між агенціями непроста і для її ефективної роботи потрібні час і зусилля. Тому, необхідно узгодити на початку структуру управління такою діяльністю. Мультиагентський підхід може спиратися на існуючих домовленостях або створювати нові. При укладанні нових необхідно враховувати та визначити наступні ключові елементи: 1) контакти ключових представників агентств; 2) особисті зв'язки між представниками різних агентств; 3) мультиагентське навчання; 4) спільну оцінку місцевих пріоритетів; 5) регулярний обмін інформацією та даними; 6) протоколи (плани) спільної роботи, і 7) управлінські структури та процеси для подальшого розвитку мультиагентського підходу [265].

Тому необхідно використовувати найкращу міжнародну практику щодо взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми, шляхом укладання офіційних угод або меморандумів, що визначають роль та відповідальність правоохоронних органів, з одного боку, та відповідних інституцій – з іншого, з метою урегулювання співпраці між ними.

Не вдаючись у дискусію, що входить у сукупність засобів і способів діяльності публічної адміністрації, відмітимо, що характерним зовнішнім проявом практичної діяльності суб'єктів протидії торгівлі людьми при їх взаємодії є: 1) нормотворчість (укладання спільних документів про співпрацю); 2) реалізація спільних програм та виконання планів (міжнародних, європейських, місцевих); 3) надання та виконання звернень і доручень; 4) інформування один одного (з використанням цифрових технологій або традиційних – поштових); 5) проведення спільних нарад,

засідань координаційних груп; 6) проведення спільних тактичних та операційних заходів; 7) спільне навчання.

Коротко проаналізуємо зазначені адміністративно-правові інструменти взаємодії Національної поліції України з іншими державними інституціями.

Першочергово слід відмітити, що в Україні на відміну від країн-членів ЄС, в жодному нормативно-правовому акті не йде мова про правові інструменти або про адміністративно-правові інструменти взаємодії органів публічної адміністрації. Лише в деяких згадуються окремі форми взаємодії або використовується словосполучення «забезпечує взаємодію» [175], «порядок взаємодії органів охорони державного кордону з уповноваженими державними органами, які надали доручення, визначаються законодавством» [144] тощо.

Найчастіше взаємодія між різними держаними органами реалізується шляхом укладання спільних наказів та прийняття інших спільних адміністративно-правових актів (порядку, інструкцій), норми яких спрямовані на те, щоб створити відповідне правове поле для їхньої спільної діяльності [185]. Адже, механізми успішної співпраці повинні базуватися на чіткому розмежуванні відповідних ролей різних залучених суб'єктів.

Прикладом використання нормотворчої діяльності при взаємодії Національної поліції з іншими державними інституціями є спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства фінансів України від 13 травня 2020 року № 386/208 «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України та Міністра фінансів України», який прямо не стосується протидії торгівлі людьми, але визначає механізм електронної інформаційної взаємодії. Даний порядок регулює електронну інформаційну взаємодію між: Міністерством внутрішніх справ України, Державною міграційною службою України, Національною поліцією

України, Державною прикордонною службою України, Міністерством фінансів України, Державною податковою службою України, Державною митною службою України, Державною службою фінансового моніторингу України та Державною казначейською службою України [142].

Своєю чергою, спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства інфраструктури України від 2 березня 2020 року № 204/175 «Про затвердження Порядку взаємодії органів (підрозділів) поліції з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця»» визначає організацію, напрями та процедуру взаємодії головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві, їх територіальних (відокремлених) підрозділів, з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця» щодо запобігання, виявлення та припинення правопорушень на об'єктах інфраструктури залізничного транспорту, захисту власності від протиправних посягань [143].

Тобто, як видно із наведених прикладів, в Україні існує успішна практика щодо укладання адміністративно-правових актів, які встановлюють правовий порядок взаємодії між органами Національної поліції та іншими державними інституціями у сфері протидії злочинності. Але щодо взаємодії у протидії торгівлі людьми існують певні нормативні прогалини.

Наступний адміністративно-правовий інструмент взаємодії, що застосовується Національною поліцією у сфері протидії торгівлі людьми – виконання спільних програм і планів. В основному спільні програми і плани зазначаються у додатку до Державних програм протидії торгівлі людьми. Так, у Додатку 2 до Програми на період до 2020 року [167] та проєкті Програми на період до 2025 року розписані заходи і способи взаємодії всіх суб'єктів протидії торгівлі людьми, в тому числі і Національної поліції. Наприклад, «проведення державних і регіональних інформаційно-просвітницьких акцій з питань протидії торгівлі людьми для населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, щодо роз'яснення можливих ризиків

потрапляння в ситуації торгівлі людьми та можливостей отримання постраждалими комплексної допомоги у державних інституціях». На виконання вказаного заходу в м. Хмельницький відбувся обласний етап всеукраїнської інформаційної акції «Лабіринт можливостей», приуроченої Всесвітньому дню боротьби з торгівлею людьми. Арт-інсталяція організована Міністерством соціальної політики України у співпраці з Представництвом Міжнародної організації з міграції в Україні, Координатором проєктів ОБСЄ в Україні та Національною поліцією України. Акція була покликана привернути увагу громадян до злочину торгівлі людьми та продемонструвати їм усі можливі ризики потрапляння до тенет торгівців людьми у разі прийняття ризикових пропозицій [197].

Окремо зазначимо, що виконання стратегічних програм різного рівня реалізується шляхом реалізації погоджених планів, як правило вони укладаються на рік.

Отже, міжвідомча співпраця при виконанні планів є необхідною умовою успіху будь-якої національної чи місцевої стратегії запобігання торгівлі людьми та боротьбі з нею. Вказаний адміністративно-правовий інструмент взаємодії та координації впроваджується на підставі стратегічних документів, які є політичною основою протидії торгівлі людьми, який потім конкретизується уже в прийнятому спільному плані у якому визначаються: форми і види контролю за їхнім виконанням; способи координації дій усіх відповідних суб'єктів на національному рівні та шляхи сприяння міжнародному співробітництву. При цьому, роль міжвідомчої співпраці не повинна обмежуватися переслідуванням правопорушників, а також повинна охоплювати розробку та координацію заходів з надання допомоги та захисту жертв торгівлі людьми.

Наступний адміністративно-правовий інструмент взаємодії Національної поліції з державними інституціями – надання та виконання звернень і доручень. Особливістю вказаного інструменту є те, що взаємодія між державними установами для його реалізації завжди має офіційний

характер і є формалізованою. Прикладом є доручення Національної поліції до Державної прикордонної служби, направлене у письмовій формі, на фірмовому бланку за підписом відповідного керівника. Окрім того існує ціла процедура подання звернення і отримання відповіді, визначена у Порядку надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2013 року № 280 [144].

Крім того, проведення відносно осіб, щодо яких виконуються доручення, з боку посадових (службових) осіб Державної прикордонної служби України та ініціаторів доручень будь-яких інших дій, не передбачених Порядком, забороняється. Інформація про виконання доручень надається на письмову вимогу суду, прокуратури, органів досудового розслідування та інших органів державної влади (посадових осіб) у зв’язку зі здійсненням ними повноважень, визначених законодавством України [145]. Також зазначимо, що запитувана сторона надає інформацію на запит запитуючої сторони відповідно до положень прийнятого спільного нормативно-правового акту (наприклад, меморандуму). Запит про надання інформації або допомоги направляється в письмовій формі, якщо немає іншої домовленості. Запитувана сторона виконує такий запит без затримки. Додаткова інформація може бути запитана, якщо вона необхідна для виконання запиту [77].

Отже, надання та виконання звернень і доручень мають офіційний характер та є формалізованим процесом, який дає можливість усім зацікавленим сторонам, а тим більше – Національній поліції ефективно використовувати ресурси один одного для успішного виконання завдань у сфері протидії торгівлі людьми, адже спеціалізація кожного суб’єкта протидії з поєднанням принципу своєчасності дає ефективні результати у подоланні вказаного суспільно-небезпечного явища.

Обмін інформацією, як форма взаємодії та координації полягає у тому, що правоохоронні органи в процесі співпраці повинні постійно передавати одне одному відому їм інформацію, знання якої є важливою умовою для забезпечення ефективної взаємодії та якісного виконання їх спільних завдань. Разом із тим відзначимо, що обмін інформацією може стосуватись: 1) оперативної інформації при здійсненні спільних заходів щодо боротьби зі злочинністю у певному регіоні; 2) інформування громадськості про результати діяльності правоохоронних органів у певній сфері (до прикладу, у сфері боротьби з організованою злочинністю); 3) інформації, яка була виявлена в ході проведення одним із суб'єктів взаємодії, щодо стану, структури, злочинності в регіоні, причин і умов, що сприяють її виникненню, прогнозування тенденцій поширення організованої злочинності тощо [185].

Так Конвенція про організовану злочинність вимагає від держав-учасниць тісно співпрацювати один з одним з метою підвищення ефективності правоохоронних заходів для боротьби з торгівлею людьми. У цьому ключі на національному рівні повинні бути вжиті заходи для встановлення та / або зміцнення каналів зв'язку між їхніми компетентними органами, а також для полегшення надійного і швидкого обміну інформацією між ними (пункт 1 статті 27) [10].

Взаємне інформування відповідних підрозділів Національної поліції та інших державних інституцій відбувається на підставі або прийнятих нормативно-правових актів (порядків, інструкцій) чи двосторонніх домовленостей (меморандумів, угод) про співпрацю у сфері протидії торгівлі людьми. Так, наприклад, відповідно до затвердженої спільним наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України «Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» від 11 січня 2016 року № 4/5, структурний підрозділ Національної поліції «постійно проводить обмін інформацією із відповідальним підрозділом, зокрема, щоквартальну звірку статистичних даних стосовно осіб, які потерпіли від торгівлі людьми, з

метою моніторингу та аналізу ситуації щодо торгівлі людьми та організації надання допомоги всім виявленим особам, які постраждали від торгівлі людьми; у робочому порядку постійно надає відповідальному підрозділу інформацію щодо діяльності підрозділу кримінальної поліції для перенаправлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми; інформує у триденний строк за згодою постраждалої особи або її законного представника про виявлення такої особи відповідальний підрозділ, у разі виявлення дитини, постраждалої від торгівлі людьми, – невідкладно інформує службу у справах дітей» [175].

Отже, обмін інформацією є одним з ефективних способів взаємодії між різними суб'єктами протидії торгівлі людьми, якщо він виконується з дотриманням правил захисту інформації.

Окремо зазначимо, що розробляючи різні адміністративно-правові інструменти взаємодії і координації між суб'єктами протидії торгівлі людьми, дуже важливо точно з'ясувати роль кожного з суб'єкта, що бере участь у реалізації стратегії, будь-то національної чи місцевої. Так само, питання керівництва та підзвітності потребують вирішення з самого початку такої взаємодії. Для вироблення спільної думки проводяться наради, засідання, консультування в рамках або створених спеціальних координаційних органів або в рамках виконання запланованого плану. Наприклад, в США, у Законі «Про захист жертв торгівлі людьми» (Victims of Trafficking and Violence Protection Act) від 2000 року передбачається створення Міжвідомчої робочої групи з моніторингу та боротьби з торгівлею людьми [273]. Аналогічна структура створена і в Україні. Міжвідомча рада з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми створена з метою міжгалузевої узгодженої співпраці щодо проведення державної політики з питань протидії торгівлі людьми, зокрема розшуку, повернення, реабілітації жертв такої торгівлі, яка є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, утвореним при Кабінеті Міністрів України. Під час виконання покладених на неї завдань, взаємодіє з органами

виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, а також з міжнародними організаціями та відповідними органами інших держав [113].

Координаційні групи створенні, як в обласних, так і в районних центрах України. Метою створення вказаних структур є удосконалення порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сферах запобігання протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, та протидії торгівлі людьми, який буде здійснюватися шляхом забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання протиправних наслідків та сприяння реалізації прав постраждалих осіб, ефективного та оперативного реагування на факти насильства та торгівлі людьми, надання соціальної допомоги та захисту постраждалим особам [66].

Участь представників Національної поліції у спільних нарадах, координаційних групах на загальнодержавному рівні має важливе значення, оскільки практичні підрозділи правоохоронних органів, що є учасниками взаємодії, мають можливість запропонувати власне бачення вирішення проблем у конкретному регіоні, ґрунтуючись саме на практичному досвіді роботи та враховуючи інтереси не лише окремого правоохоронного органу, а й інших правоохоронних органів [185]. Однак, особливістю вказаного адміністративно-правового інструменту є те, що рішення спільних нарад, засідань координаційних груп мають рекомендаційний характер.

Наступний адміністративно-правовий інструмент взаємодії, що становить науковий інтерес цього дослідження, це узгодження і проведення спільних тактичних та операційних заходів у сфері протидії торгівлі людьми. Уточнимо, що підготовка спільних заходів передбачає: здійснення оперативно-розшукових та інших заходів; створення спільних оперативних груп для здійснення необхідних оперативно-розшукових заходів; вивчення можливої тактики дій учасників злочинних угруповань та розроблення відповідних заходів протидії [185]. Так, наприклад, співробітники Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області, Департаменту

протидії злочинності, пов’язаній з торгівлею людьми, та незаконній міграції Національної поліції України та Служби безпеки України під процесуальним керівництвом Чернівецької обласної прокуратури викрили організовану міжнародну групу, яка нелегально оформляла іноземцям громадянство України. Серед її членів – працівники державної міграційної служби, а також центрів надання адміністративних послуг на території Буковини та Молдови [12].

Отже, цей адміністративно-правовий інструмент можна визначити як активну взаємоузгоджену діяльність уповноважених на те правоохоронних органів, яка направлена на ліквідацію та викорінення торгівлі людьми.

Беззаперечно ефективні заходи боротьби з торгівлею людьми з боку державних органів вимагають добре підготовлених, компетентних співробітників. На необхідність навчання та підготовки також вказувалося Генеральною Асамблеєю, Комісією/Комітетом з прав людини і спеціалізованими органами (наприклад, Резолюція 11/3 Ради ООН з прав людини, присвячена торгівлі людьми, особливо, жінками і дітьми, параграф 3, про підготовку кадрів йде мова в резолюціях Генеральної Асамблеї 63/156 (пункт 1 8), 61/180 (пункт 7), 61/144 (пункт 24), 59/166 (пункт 23) і 58/137 (пункт 5 (b)); і Керівних положеннях ЮНІСЕФ (пункт 23), неодноразово підтверджувалася і документами в області регіональної політики [181].

Підготовка і навчання повинні бути направлені на: зміцнення потенціалу всіх суб’єктів системи протидії торгівлі людьми в справі забезпечення ефективного захисту жертв; зміцнення співпраці між правоохоронними органами і неурядовими організаціями, особливо організаціями, які займаються підтримкою жертв торгівлі людьми. Необхідно проводити оцінку якості підготовки та навчання, а також проводити моніторинг роботи співробітників, які пройшли підготовку та навчання з питань ефективності їх роботи.

Слід зазначити, що попри увагу, яка приділяється цьому питанню, більшою мірою навчання суб’єктів протидії торгівлі людьми залишається в

зоні відповідальності громадських організацій і здійснюється за сприяння міжнародних організацій та іноземних донорів у рамках відповідних проєктів. Разом з тим, маємо відмітити і наявність позитивної практики. Наприклад, експертом-консультантом громадської організації «Обласний жіночий інформаційний центр» спільно із представниками Національної поліції України в 20-ти об'єднаних територіальних громадах провели інформаційно-консультаційні зустрічі щодо участі об'єднаних територіальних громад в попередженні та протидії торгівлі людьми. Зустрічі відбувалися в рамках проєкту «Впровадження Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми в умовах децентралізації» підтриманого Координатором проєктів ОБСЄ в Україні [179].

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) міжнародно-правова база, що стосується протидії торгівлі людьми, включає гуманітарні, правозахисні та інші інструменти загально-правового характеру (наприклад, інструменти проти торгівлі людьми або рабства) та спеціально-правові інструменти (наприклад, що стосуються боротьби із рабством або торгівлею людьми пов'язаною із сексуальною експлуатацією);

2) в європейських нормативно-правових актах при розкритті поняття «правових інструментів», як рівнозначний використовують термін «юридичні засоби», які поділяються на: загальнообов'язкові (розповсюджуються на всіх країн-членів); локальні (тільки на тих кому вони адресовані) і необов'язкові (мають рекомендаційний характер);

3) у вітчизняному адміністративному праві категорії «адміністративно-правовий інструмент», «інструменти публічного адміністрування» та «публічні інструменти» використовуються як рівнозначні та загалом застосовуються при розкритті діяльності публічної адміністрації, враховуючи європейський підхід;

4) під «адміністративно-правовими інструментами взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми» слід розуміти визначену адміністративно-

правовими нормами сукупність засобів і способів практичного втілення повноважень вказаних суб'єктів, направлених на реалізацію спільних дій з метою протидії торгівлі людьми;

5) адміністративно-правовими інструментами взаємодії органів Національної поліції України з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми є:

– нормотворча діяльність – виявлено, що в Україні існує успішна практика щодо укладання нормативних адміністративних актів, які встановлюють правовий порядок взаємодії між органами Національної поліції та іншими державними інституціями у сфері протидії злочинності. Однак щодо взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми існують окремі нормативні прогалини;

– участь у реалізації спільних програм та планів (міжнародних, європейських, місцевих) – загалом міжвідомча співпраця при виконанні планів є необхідною умовою успіху будь-якої національної чи місцевої стратегії запобігання торгівлі людьми та боротьбі з нею. Цей адміністративно-правовий інструмент взаємодії та координації впроваджується на підставі стратегічних документів, які є політичною основою протидії торгівлі людьми, який потім конкретизується уже в прийнятому спільному плані у якому визначаються: форми і види контролю за їхнім виконанням; способи координації дій усіх відповідних суб'єктів на національному рівні та шляхи сприяння міжнародному співробітництву;

– надання та виконання звернень і доручень – як процес має офіційний характер та є формалізованим; дає можливість усім зацікавленим сторонам (а тим більше – Національній поліції) ефективно використовувати ресурси взаємодіючих сторін для успішного виконання завдань у сфері протидії торгівлі людьми, адже спеціалізація кожного суб'єкта протидії з поєднанням принципу своєчасності дає ефективні результати у подоланні вказаного суспільно-небезпечного явища;

– інформування один одного (обмін інформацією) – є одним з ефективних способів взаємодії між різними суб'єктами протидії торгівлі людьми, якщо він виконується з дотриманням правил захисту інформації;

– проведення спільних нарад, засідань координаційних груп – особливістю вказаного адміністративно-правового інструменту є те, що рішення спільних нарад, засідань координаційних груп мають рекомендаційний характер;

– узгодження і проведення спільних тактичних та операційних заходів – як відповідний інструмент використовується Національною поліцією при розробленні спільних заходів для боротьби з торгівлею людьми. Його можна визначити як активну взаємоузгоджену діяльність уповноважених на те правоохоронних органів, яка направлена на ліквідацію та викорінення торгівлі людьми;

– спільне навчання як адміністративно-правовий інструмент в досліджуваній площині передбачає: зміцнення потенціалу всіх суб'єктів системи протидії торгівлі людьми щодо забезпечення ефективного захисту жертв; зміцнення співпраці між правоохоронними органами і неурядовими організаціями, особливо організаціями, які займаються підтримкою жертв торгівлі людьми.

Отже, характерним зовнішнім проявом практичної діяльності суб'єктів протидії торгівлі людьми при їхній взаємодії є використання адміністративно-правових інструментів взаємодії, де вказана співпраця між органами Національної поліції з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми складається з: 1) нормотворчої діяльності (укладання спільних документів про співпрацю); 2) участі у реалізації спільних програм та планів (міжнародних, європейських, місцевих); 3) надання та виконання звернень і доручень; 4) інформування один одного (з використанням цифрових технологій або традиційних – поштових); 5) проведення спільних нарад, засідань координаційних груп; 6) узгодження і проведення спільних тактичних та операційних заходів; 7) спільного навчання.

2.3. Адміністративні процедури взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми

Принципи взаємин людини і публічної влади та порядок їх установлення мають бути зрозумілими для обох сторін. Утім, на сьогодні вони розпорошені по різних законах. З метою упорядкування і приведення національного законодавства у відповідність з європейськими стандартами в Україні вже не перший рік обговорюється необхідність прийняття окремого матеріального закону або кодексу з чіткими правилами адміністративних процедур для органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Наразі ця робота наближається до завершення [64], адже Закон «Про адміністративну процедуру» набуває чинності з 15 грудня 2023 року [141].

Серед держав пострадянського простору одними з перших закони про адміністративну процедуру ухвалили країни Балтії, Грузія та Вірменія, зробивши, порівняно з Україною, значний крок уперед. Країни розвиненої демократії, зокрема Німеччина, вже давно мають подібні закони. У цій країні взагалі давня історія адміністративно-процедурного законодавства та адміністративно-правової науки, і наше адміністративне законодавство побудоване саме за її взірцем. Це в жодному разі не є сліпим запозиченням, адже закони спілкування з публічною владою є однаковими незалежно від країни. Необхідно зауважити, що завжди слід запозичувати та впроваджувати кращі ідеї, зокрема щодо законодавства про адміністративну процедуру. Чітке, зрозуміле й очевидне регулювання взаємин людини з публічною владою має неабияку користь, адже кожен знатиме, до чого призведе відхилення від приписів процедурного законодавства. У цьому виявляється стабільність та гарантія забезпечення прав людини: якщо від неї вимагається за законом п’ять документів, на розгляд яких суб’єктом владних повноважень відводиться п’ять днів, то людина знає, що на шостий день вона

отримає право власності. Саме тому така стабільність і впевненість існують у країнах Європи. А якщо законодавство відсутнє або його норми розпорошені по різних законах, суб'єкт владних повноважень може поводитися непередбачувано [64].

Задля більш ґрунтовного розкриття піднятої проблематики уточнимо, що термін «процедура» вживається в багатьох науках і в тому числі в юриспруденції. Він походить своїм корінням від французького procedure та латинського procedo, що означає проходжу або просуваю [8]. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає наступне визначення, що таке «процедура» – офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання чего-небудь [14, с. 997], або «процедура» взагалі визначається, як «всяка тривала, послідовна справа, порядок, обряд» [24, с.526; 36].

У правовій науці «процедура» – це регламентований юридичною нормою порядок вчинення дій або прийняття рішень у сфері правозастосування. Ключовою у цьому визначенні є категорія «порядок», під яким розуміють сукупність послідовно вчинюваних дій та прийнятих рішень, логічно поєднаних і спрямованих на досягнення певного результату [8; 36]. Дану тезу підтверджують і інші науковці, так Н. Галіцина визначає, що незважаючи на термінологічну тавтологію, всі ці визначення мають низку спільних сутнісних рис: 1) це ряд послідовних дій; 2) всі вони спрямовані на досягнення певного результату [18, с. 166].

Ми погоджуємося із В. Желінським, який розглядаючи процедури в реєстраційній діяльності Міністерства юстиції України вказує, що поняття «процедура» має характерні ознаки, а саме: 1) впорядкованість (дії кимось встановлені, санкціоновані); 2) послідовність (дії виконуються одна за одною); 3) наявність кінцевої мети (провести обряд, виконати або здійснити щось на підставі усталених правил) [36].

Що стосується визначення терміну «адміністративна процедура», наразі воно міститься у Законі України «Про адміністративну процедуру» у

такому трактуванні: «визначений законом порядок розгляду та вирішення справи» [141]. Додамо, що проєкт цього закону був розроблений Міністерством юстиції України [140] і представлений на громадське обговорення ще у 2014 році, однак основні положення, назва і структура його була інша, попередня назва вказаного нормативно-правового акту була «Адміністративно-процедурний кодекс України» [42], але з часом його назва була змінена [26].

Зазначимо, що у Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1024/2012 від 25 жовтня 2012 року «Про адміністративну співпрацю через інформаційну систему внутрішнього ринку та скасування Рішення Комісії 2008/49/ЄС («Регламент про ІМІ»)» дається визначення, що таке «процедура адміністративної співпраці». Відповідно до вказаного документу – це означає попередньо визначений потік операцій, передбачений в ІМІ, який дозволяє учасникам ІМІ спілкуватися і взаємодіяти один з одним у структурований спосіб [178]. Тобто, взаємодіяти потрібно використовуючи саме структурований (визначений у порядку) спосіб.

Попри активне використання терміну «адміністративна процедура» в теорії адміністративного права та юридичній (адміністративній) практиці, досі не має чіткого його однозначного визначення. Постійно здійснюється уточнення його змістового наповнення. Дане завдання по-різному вирішуються вітчизняними та зарубіжними науковцями, які пропонують досить складні, суперечні та, іноді, навіть взаємовиключні концепції. Так, деякі автори вважають адміністративну процедуру витоком процесу (В. Тарасова [196]; О. Кузьменко [62], Т. Коломоєць [2]), деякі, навпроти, розглядають процес як різновид процедури (Д. Бахрах, Б. Россинский, Ю. Старилов [5]), інші взагалі не проводять розмежування між «процесом» та «процедурою» вважаючи дані поняття рівнозначними (А. Якимов [219]), нарешті, низка вчених аналізує адміністративні процедури як складову частину (елемент) адміністративного процесу (С. Агафонов) [3; 217].

Ми погоджуємося із думкою Н. Галіциної, яка вказала, що адміністративні процедури закріплюються адміністративно-процесуальними нормами, які, в свою чергу, регулюють застосування матеріальних норм адміністративного та інших галузей права (фінансового, господарського, трудового та ін.) і при цьому регламентують діяльність уповноважених органів і посадових осіб [18, с.164].

Отже, під адміністративною процедурою взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями слід розуміти спільно-стандартизовані послідовні дії, які направлені на протидію та недопущення у майбутньому торгівлі людьми.

Нагадаємо, що на сучасному етапі нормотворення існує лише декілька нормативно-правових актів (порядків), які регламентують адміністративні процедури у сфері протидії торгівлі людьми та врегульовують питання взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями. Однак вони стосуються тільки процедури щодо надання допомоги та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Відповідно, основним документом щодо здійснення спільної діяльності органів Національної поліції з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми є «Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22 серпня 2012 року № 783, адже лише в ньому прописані основні правила такої взаємодії під час надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми. Тому більш детально зупинимося саме на вказаній процедурі.

Нагадаємо, що Порядком встановлено процедуру здійснення заходів щодо надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, а також визначено механізм взаємодії між різними державними органами у процесі надання такої допомоги і захисту.

Процедура здійснення заходів щодо надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми складається із декількох стадій, кожна із яких містить сукупність послідовних дій та підсумкове рішення.

Перша стадія – це отримання та аналіз інформації про постраждалу особу від торгівлі людьми. При цьому інформацію може отримати будь-який суб'єкт, який визначений у Законі України «Про протидію торгівлі людьми» як суб'єкт протидії торгівлі людьми.

Джерелом інформації про факт торгівлі людьми може бути: постраждала особа; близьке оточення особи, яка постраждала від торгівлі людьми; під час соціального інспектування сім'ї чи особи, щодо якої надійшло повідомлення як про таку, що опинилася у складних життєвих обставинах, зумовлених іншими причинами; при зверненні особи на «телефон довіри»; під час роботи в межах спеціалізованого формування «Мобільний консультаційний пункт соціальної роботи» тощо. До Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді також може надійти повідомлення від інших суб'єктів щодо виявленої особи, яка постраждала від торгівлі людьми [138].

Відповідальний підрозділ, відповідно до «Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми», яка затверджена спільним наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 11 січня 2016 року № 4/5, невідкладно в телефонному режимі та не пізніше ніж через п'ять робочих днів з дня отримання інформації про особу, яка постраждала від торгівлі людьми, письмово інформує підрозділ кримінальної поліції про виявлення такої особи (за згодою постраждалої особи або її законного представника). Якщо виявлена інформація стосується дитини, невідкладно в телефонному режимі та не пізніше ніж через добу письмово інформує підрозділ кримінальної поліції та службу у справах дітей про виявлення дитини, яка постраждала від торгівлі дітьми [175].

Якщо особа знаходиться за кодоном, вона може звернутися до консульської установи України: особисто або зателефонувати, передати інформацію через третю особу, гуманітарну організацію, офіційну установу або неурядову правозахисну організацію; передати звернення факсом чи

поштою (у зверненні має бути зазначено прізвище, ім’я, по батькові, місце проживання громадянина, контактний телефон (факс), громадянство та викладено, по можливості детально, суть проблеми, звернення повинно бути підписано заявником з зазначенням дати); направити своє звернення електронним зв’язком на адресу консульства [138].

Далі в разі згоди потерпілої особи або законного представника, її направляють до відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації за місцем перебування особи.

Зі вказаного Порядку не зрозумілим є порядок дій суб’єктів в разі якщо жертва торгівлі людьми не бажає звертатися за допомогою, але стосовно неї скоєнні противні дії. Так, у статті 8 вказаного Порядку зазначається, що «за зверненням постраждалої особи або її законного представника посадова особа інформує особу про можливість отримання допомоги, види такої допомоги, умови та порядок їх надання» [143]. Аналогічна норма встановлена у вищезазначеній Інструкції, де зазначено, що «відповідальний підрозділ, центр соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, служба у справах дітей, підрозділ кримінальної поліції у разі виявлення особи, яка постраждала від торгівлі людьми, інформує під підпис про ознайомлення таку особу або її законного представника про можливість отримання допомоги, види такої допомоги, умови та порядок її надання відповідно до чинного законодавства із врученням «Пам’ятки для особи, яка постраждала від торгівлі людьми»; Особа або її законний представник ставить особистий підпис про ознайомлення з Пам’яткою» [175].

Тобто, зазначені норми встановлюють, що одержання інформації про різні види допомоги, яку може отримати постраждала особа, і яку повинна надати посадова особа є можливим тільки в разі її звернення про таку допомогу, якщо ж вона не бажає офіційного розголосу, повідомляти про різні види допомоги зобов’язання немає. Хоча міжнародні нормативно-правові акти у сфері протидії торгівлі людьми вказують не те, що інформація про допомогу особам, стосовно яких є припущення про те, що вони можуть бути

жертвами торгівлі людьми, повинна надаватися не залежно від того чи бажає вона її отримати чи ні.

Так само, це положення стосується і роботи поліції з жертвами торгівлі людьми або з потенційними жертвами. Так, наприклад, у Меморандумі про взаємодію між Верховним державним прокурором, Міністерством охорони здоров'я, праці та соціального захисту населення, Міністерством освіти і науки, Дирекцією поліції та неурядовими організаціями «Sigurna ženska kuća» та «Центр плюс» (Республіка Черногорія, 2007 рік) [241] визначається, що поліція повинна надавати повну інформацію про послуги та допомогу, яку може отримати особа, мовою, якою потенційна жертва розуміє, а також надає можливість цій людині прийняти рішення, яке залежить від неї враховуючи при цьому її найкращі інтереси, незалежно від того, бажає він/вона давати показання чи ні. Поліція поважатиме конфіденційність та особисті дані потенційних жертв.

Це дослідження підтверджує важливість надання жертвам торгівлі людьми вичерпної інформації, оскільки чітка та точна інформація відіграє важливу роль у рішенні особи приймати чи не приймати підтримку та допомогу. Отже, в аналізований Порядок необхідно внести зміни та доповнення. Зокрема, на нашу думку, пункт 4 слід викласти у такій редакції: «Суб'єкт, якому в результаті його діяльності стало відомо про постраждалу особу, інформує особу про можливість отримання допомоги, види такої допомоги, умови та порядок їх надання не залежно від того чи буде вона співпрацювати із поліцією, за згодою такої особи або її законного представника направляє постраждалу особу до відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації за місцем перебування особи (далі – відповідальний підрозділ)». Таким чином відбудеться об'єднання норм пункту 4 та 8 Порядку, а інформацію про допомогу особа буде отримувати в будь-якому разі, не залежно від її бажання співпрацювати с державними органами.

Для повноти розгляду досліджуваної проблематики уточнимо, що в Порядку взаємодії визначаються дії посадових осіб державних органів та Національної поліції, в разі якщо постраждала особа не зверталася та не бажає співпрацювати з органами Національної поліції. Зокрема відповідальний підрозділ подає до органу Національної поліції інформацію про вчинення злочину з поміткою про відмову особи співпрацювати з відповідними органами [147]. Орган Національної поліції після отримання інформації по факту торгівлі людьми аналізує зазначену інформацію. За наявності підозр про причетність батьків або осіб, які їх замінюють, до втягнення дитини у торгівлю людьми, разом зі службою у справах дітей оцінює рівень безпеки дитини та вживає передбачені законодавством заходи [175].

Відповідно до затвердженого Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, прийняття заяв (повідомлень) здійснюється незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних, особи заявника. Воно здійснюється цілодобово, безперервно та невідкладно органом (підрозділом) поліції, до якого надійшла така інформація. При цьому заяви (повідомлення) можуть бути усні (в наслідок телефонної розмови) або письмові: усні заяви (повідомлення) від осіб уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський, до повноважень якого це належить, вносить до протоколу прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію. Під час особистого звернення заявника до органу (підрозділу) поліції із письмовою заявою (повідомленням) уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції її (його) приймає і реєструє [139].

Уповноважена службова особа на лицьовому боці письмових заяв (повідомлень), протоколів прийняття заяв про кримінальне правопорушення та іншу подію, рапортів поліцейських проставляє штамп реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події. Якщо заява

(повідомлення) надійшла до органу (підрозділу) поліції під час особистого звернення заявника одночасно з її (його) реєстрацією в ІТС ІПНП або журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, уповноважена службова особа оформлює та видає заявникові талон-повідомлення єдиного обліку про прийняття і реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення та іншу подію. Корінці талонів-повідомлень зберігаються в уповноваженої службової особи. Заява (повідомлення), що надходить телефоном за скороченим номером екстреного виклику поліції «102», реєструється в ІТС ІПНП з автоматичним присвоєнням порядкових номерів єдиного обліку. Поліцейський незалежно від місця свого перебування в разі виявлення або отримання інформації про кримінальне правопорушення та іншу подію чи звернення до нього громадян із заявою (повідомленням) невідкладно повідомляє про це за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» і зобов'язаний ужити заходів щодо запобігання правопорушенню, його припинення, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, установлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, та охорони місця події. Поліцейський у разі самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, невідкладно, але не пізніше 24 годин рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки [139].

Отже, підсумковим рішенням стадії отримання та аналізу інформації про торгівлю людьми, є винесення органами Національної поліції рішення про реєстрацію відомостей по факту вчинення правопорушення або по відношенню до встановленої особи.

Після реєстрації, для проведення усіх необхідних оперативно-розшукових та процесуальних дії і винесення рішення по справі, працівники Національні поліції здійснюють постійну взаємодію з іншими органами державної влади або громадськими інституціями.

Наступна стадія це реалізація заходів з надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми. На даній стадії відповідні суб'єкти здійснюють усі необхідні дії з відновлення порушених прав постраждалої особи, виявлення причетних осіб до торгівлі людьми та інші необхідні заходи.

Так, в разі відсутності у постраждалої особи документів, що посвідчують особу, відповідальний підрозділ звертається до територіального органу або підрозділу Державної міграційної служби України, який терміново здійснює заходи щодо відновлення або видачі таких документів. У разі коли постраждалою особою є іноземець або особа без громадянства, відповідальний підрозділ протягом двох робочих днів з дня звернення такої особи письмово повідомляє про неї територіальний орган або підрозділ Державної міграційної служби України. Територіальний орган або підрозділ Державної міграційної служби України у разі відсутності у постраждалої особи, якою є іноземець або особа без громадянства, документів, що підтверджують її громадянство, підданство або країну постійного проживання чи право на постійне проживання на території відповідної країни, надсилає до країни походження такої особи запит щодо встановлення її особи та підтвердження громадянства або підданства, про результати розгляду якого інформує відповідальний підрозділ [128; 147].

У разі коли особа постраждала від торгівлі людьми за кордоном, вона може звернутися за допомогою до дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном. Дипломатичні представництва та консульські установи України у разі необхідності забезпечують громадян України відповідними документами для повернення в Україну, надають необхідну консультаційну і правову допомогу та вживають необхідних заходів щодо їх повернення [138].

У разі відсутності у громадян України, які постраждали від торгівлі людьми, коштів для повернення в Україну дипломатичні представництва та консульські установи України сприяють поверненню їх в Україну. А якщо

постраждала особа не в змозі самостійно пересуватися з будь-якої причини (інвалід, хвора, поранена) або стан особи загрожує її життю чи безпеці оточуючих, суб'єкт, який виявив таку особу, зобов'язаний невідкладно забезпечити надання їй першочергової медичної допомоги та у разі потреби розміщення у відповідному закладі охорони здоров'я. Під час надання необхідної медичної допомоги закладом охорони здоров'я надається постраждалій особі інформація про набуті хвороби та їх імовірні причини, лікування та інші питання, пов'язані з репродуктивним та психічним здоров'ям, якщо це стосується справи. Після надання необхідної медичної допомоги (лікування) заклад охорони здоров'я за згодою постраждалої особи або її законного представника направляє особу до відповідального підрозділу та подає йому медичні висновки щодо обстеження та лікування особи [138].

Отже, вищенаведене наочно демонструє, що чинним законодавством частково врегульовані процедурні аспекти взаємодії Національної поліції з державними інституціями щодо надання допомоги чи захисту постраждалій особі від торгівлі людьми. При цьому окрім загальних положень електронної інформаційної взаємодії, зовсім не врегульованими є інші процедурні аспекти взаємодії між держаними інституціями у цій сфері, а тим більше – питання взаємодії з громадськими інституціями. Відповідно, можна констатувати, що адміністративна процедура взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми фактично є відсутньою. Застосовними є положення загальних порядків формування комунікативної співпраці органів Національної поліції з громадськістю.

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) під адміністративною процедурою взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями слід розуміти спільно-стандартизовані послідовні дії, які направлені на протидію та недопущення у майбутньому торгівлі людьми;

2) на сучасному етапі нормотворення існує лише декілька нормативно-правових актів (порядків), які регламентують адміністративні процедури у сфері протидії торгівлі людьми та врегульовують питання взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями, однак всі вони стосуються тільки процедури щодо надання допомоги та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Вказана процедура складається із декількох стадій, кожна із яких містить сукупність послідовних дій та підсумкове рішення: перша стадія – це отримання та аналіз інформації про факт торгівлі людьми (підсумковим рішенням отримання та аналізу інформації про торгівлю людьми є реєстрація органами Національної поліції відомостей по факту вчинення правопорушення або по відношенню до встановленої особи); друга стадія – реалізація заходів з надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, виявлення причетних осіб до торгівлі людьми, відновлення порушених прав постраждалої особи (підсумкове рішення – встновлення статусу жертви торгівлі людьми);

3) вбачається доцільним оптимізувати положення Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року № 783 шляхом зміни його назви на: «Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми щодо надання допомоги та захисту постраждалим». Запропоновано також його пункт 4 викласти у такій редакції: «Суб'єкт, якому в результаті його діяльності стало відомо про постраждалу особу, інформує особу про можливість отримання допомоги, види такої допомоги, умови та порядок їх надання не залежно від того чи буде вона співпрацювати з поліцією, за згодою такої особи або її законного представника направляє постраждалу особу до відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації за місцем перебування особи (далі – відповідальний підрозділ)». Таким чином відбудеться об'єднання норм пункту 4 та 8 Порядку, а інформацію про допомогу особа буде отримувати в

будь-якому разі, не залежно від її бажання співпрацювати с державними органами.

Отже, чинним законодавством частково врегульовані процедурні аспекти взаємодії Національної поліції з державними інституціями щодо надання допомоги чи захисту постраждалій особі від торгівлі людьми. При цьому окрім загальних положень електронної інформаційної взаємодії, зовсім не врегульованими є інші процедурні аспекти взаємодії між держаними інституціями у цій сфері, а тим більше – питання взаємодії з громадськими інституціями. Відповідно, можна констатувати, що адміністративна процедура взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми фактично є відсутньою. Застосовними є положення загальних порядків формування комунікативної співпраці органів Національної поліції з громадськістю.

Висновки до Розділу 2

1. Визначено, що взаємодія всіх суб'єктів при проведенні спільних заходів у сфері протидії торгівлі людьми повинна бути сумісно-спрацьованою, де сумісність орієнтується на емоційну сферу сторін і створює умови для ефективної взаємодії, а спрацьованість – це практична реалізація сумісності, що націлена на результат.

2. Класифіковано види взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми за такими критеріями як:

– за метою – інформаційно-технічна, правоохоронна та правозахисна;

– за характером зв'язків між суб'єктами, що вступають у взаємодію – пряма або опосередкована;

– за способом вирішення завдань – комунікативна та погоджувальна;

– за кількістю суб'єктів – двостороння та багатостороння;

– за тривалістю спільних дій – разова, тимчасова та постійна;

– за рівнем планування дій – стратегічна, оперативна та тактична;

– за ступенем відкритості – гласна (відкрита) і негласна (конфіденційна);

– за організаційно-правовою формою – формальна (правова) і неформальна.

3. Доведено, що напрями взаємодії Національної поліції України з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми залежать від елементів самої протидії, а саме:

– щодо попередження – а) інформаційно-просвітницький; б) індивідуально-профілактичний; в) освітньо-кваліфікаційний;

– щодо боротьби – а) виявленні злочинів; б) виявленні жертв; в) встановлення торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності;

– при наданні допомоги та захисту постраждалих – а) встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; б) інформування про права жертви торгівлі людьми; в) надання різних видів допомоги; г) здійснення захисту.

4. Узагальнено, що суб'єкти досліджуваних взаємодіючих відносин після з'ясування підстав, правових основ та формування цілей спільно-скоординованої діяльності у сфері протидії торгівлі людьми обирають той вид та напрям її реалізації, що є доцільним та ефективним у конкретному контексті.

5. З'ясовано, що міжнародно-правова база, що стосується протидії торгівлі людьми, включає гуманітарні, правозахисні та інші інструменти загально-правового характеру (наприклад, інструменти проти торгівлі людьми або рабства) та спеціально-правові інструменти (наприклад, що стосуються боротьби із рабством або торгівлею людьми пов'язаною із сексуальною експлуатацією).

6. Виявлено, що в європейських нормативно-правових актах при розкритті поняття «правових інструментів», як рівнозначний використовують

термін «юридичні засоби», які поділяються на: загальнообов'язкові (розповсюджуються на всіх країн-членів); локальні (тільки на тих кому вони адресовані) і необов'язкові (мають рекомендаційний характер).

7. Констатовано, що у вітчизняному адміністративному праві категорії «адміністративно-правовий інструмент», «інструменти публічного адміністрування» та «публічні інструменти» використовуються як рівнозначні і як правило застосовуються при розкритті діяльності публічної адміністрації, враховуючи європейський підхід.

8. Під «адміністративно-правовими інструментами взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми» запропоновано розуміти визначену адміністративно-правовими нормами сукупність засобів і способів практичного втілення повноважень вказаних суб'єктів, направлених на реалізацію спільних дій з метою протидії торгівлі людьми.

9. Визначено, що адміністративно-правовими інструментами взаємодії органів Національної поліції України з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми є:

– нормотворча діяльність – виявлено, що в Україні існує успішна практика щодо укладання нормативних адміністративних актів, які встановлюють правовий порядок взаємодії між органами Національної поліції та іншими державними інституціями у сфері протидії злочинності. Однак щодо взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми існують окремі нормативні прогалини;

– участь у реалізації спільних програм та планів (міжнародних, європейських, місцевих) – загалом міжвідомча співпраця при виконанні планів є необхідною умовою успіху будь-якої національної чи місцевої стратегії запобігання торгівлі людьми та боротьбі з нею. Цей адміністративно-правовий інструмент взаємодії та координації впроваджується на підставі стратегічних документів, які є політичною основою протидії торгівлі людьми, який потім конкретизується уже в прийнятому спільному плані у якому визначаються: форми і види контролю

за їхнім виконанням; способи координації дій усіх відповідних суб'єктів на національному рівні та шляхи сприяння міжнародному співробітництву;

– надання та виконання звернень і доручень – як процес має офіційний характер та є формалізованим; дає можливість усім зацікавленим сторонам (а тим більше – Національній поліції) ефективно використовувати ресурси взаємодіючих сторін для успішного виконання завдань у сфері протидії торгівлі людьми, адже спеціалізація кожного суб'єкта протидії з поєднанням принципу своєчасності дає ефективні результати у подоланні вказаного суспільно-небезпечного явища;

– інформування один одного (обмін інформацією) – є одним з ефективних способів взаємодії між різними суб'єктами протидії торгівлі людьми, якщо він виконується з дотриманням правил захисту інформації;

– проведення спільних нарад, засідань координаційних груп – особливістю вказаного адміністративно-правового інструменту є те, що рішення спільних нарад, засідань координаційних груп мають рекомендаційний характер;

– узгодження і проведення спільних тактичних та операційних заходів – як відповідний інструмент використовується Національною поліцією при розробленні спільних заходів для боротьби з торгівлею людьми. Його можна визначити як активну взаємоузгоджену діяльність уповноважених на те правоохоронних органів, яка направлена на ліквідацію та викорінення торгівлі людьми;

– спільне навчання як адміністративно-правовий інструмент в досліджуваній площині передбачає: зміцнення потенціалу всіх суб'єктів системи протидії торгівлі людьми щодо забезпечення ефективного захисту жертв; зміцнення співпраці між правоохоронними органами і неурядовими організаціями, особливо організаціями, які займаються підтримкою жертв торгівлі людьми.

10. Під адміністративною процедурою взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями запропоновано розуміти

спільно-стандартизовані послідовні дії, які направлені на протидію та недопущення у майбутньому торгівлі людьми.

11. Визначено, що на сучасному етапі нормотворення існує лише декілька нормативно-правових актів (порядків), які регламентують адміністративні процедури у сфері протидії торгівлі людьми та врегульовують питання взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями, однак всі вони стосуються лише процедури щодо надання допомоги та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Вказана процедура складається із декількох стадій, кожна із яких містить сукупність послідовних дій та підсумкове рішення: перша стадія – це отримання та аналіз інформації про факт торгівлі людьми (підсумковим рішенням отримання та аналізу інформації про торгівлю людьми є реєстрація органами Національної поліції відомостей по факту вчинення правопорушення або по відношенню до встановленої особи); друга стадія – реалізації заходів з надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, виявлення причетних осіб до торгівлі людьми, відновлення порушених прав постраждалої особи (підсумкове рішення – встановлення статусу жертви торгівлі людьми).

12. Запропоновано оптимізувати положення Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року № 783 шляхом зміни його назви на: «Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми щодо надання допомоги та захисту постраждалим», а також його пункт 4 викласти у такій редакції: «Суб'єкт, якому в результаті його діяльності стало відомо про постраждалу особу, інформує особу про можливість отримання допомоги, види такої допомоги, умови та порядок їх надання не залежно від того чи буде вона співпрацювати з поліцією, за згодою такої особи або її законного представника направляє постраждалу особу до відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації за місцем перебування особи (далі –

відповідальний підрозділ)». Таким чином відбудеться об’єднання норм пункту 4 та 8 Порядку, а інформацію про допомогу особа буде отримувати в будь-якому разі, не залежно від її бажання співпрацювати с державними органами.

13. Узагальнено, що чинним законодавством частково врегульовані процедурні аспекти взаємодії Національної поліції з державними інституціями щодо надання допомоги чи захисту постраждалій особі від торгівлі людьми. При цьому окрім загальних положень електронної інформаційної взаємодії, зовсім не врегульованими є інші процедурні аспекти взаємодії між держаними інституціями у цій сфері, а тим більше – питання взаємодії з громадськими інституціями.

14. Доведено, що адміністративна процедура взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми фактично є відсутньою. Застосовними є положення загальних порядків формування комунікативної співпраці органів Національної поліції з громадськістю.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

3.1. Зарубіжний досвід діяльності органів поліції у сфері протидії торгівлі людьми та можливості його впровадження в Україні

Оскільки торгівля людьми має міжнародний вимір, тому зрозуміло, що дослідження кращого зарубіжного досвіду у протидії вказаному суспільно-негативному явищу є вкрай актуальним. В усіх країнах торгівля людьми в різних її формах визнана кримінальним злочином, а отже – основним суб'єктом її протидії є органи поліції.

Насправді припинення торгівлі людьми є складною проблемою для правоохоронних органів. Доцільніше вбачати, що це сукупність злочинів, пов'язаних між собою, а не як один злочин; як суспільно-небезпечне явище, а не як кримінальна подія. Дуже часто виникають проблеми зі встановлення жертви торгівлі людьми, а ще важче засудити торговців людьми. У багатьох державах хоча і існують закони у сфері протидії торгівлі людьми, але сам злочин має високу ступінь латентності, оскільки жертви, боячись торгівців людьми, не повідомляють про його вчинення.

Для більшого розуміння які практики діяльності поліції у сфері протидії торгівлі людьми є актуальними для запозичення, проаналізуємо нормативно-правові акти ЄС та приклади національних стратегій й національних планів щодо запобігання та припинення торгівлі людьми.

Щодо взаємодії між різними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми, на сьогодні склалися певні характерні особливості правової гармонізації на рівні ЄС:

– гармонізація поширюється не тільки на встановлення загальних для держав-членів стандартів щодо окремих видів злочинів, але і на полегшення співпраці поліцій та судів;

– торгівля людьми входить у сукупність злочинів, щодо яких в ЄС визнана необхідність встановлення обов'язкових загальноєвропейських «мінімальних правил» протидії;

– відбувається еволюція регулювання одних і тих же видів злочинів від встановлення деяких загальних критеріїв до конкретніших, при цьому ведеться оновлення загальноєвропейських кримінально-процесуальних та адміністративних процедур і інструментів [48].

В ЄС формується власна система спеціалізованих органів і установ, що беруть участь в реалізації його правової політики у сфері протидії торгівлі людьми. Вони також покликані сприяти співробітництву держав-членів в боротьбі зі вказаним злочином на основі спеціалізованих повноважень і процедур. У першу чергу, це Європол і Євроюст, які, не будучи поліцією і прокуратурою в національному сенсі слова, все більше інтегруються в інституційний механізм ЄС і відіграють все більшу роль в поліцейському та судовому співробітництві держав-членів ЄС. Поліцейське співробітництво здійснюється двома шляхами: за допомогою посиленої кооперації між поліціями держав-членів, включаючи прийняті на рівні ЄС заходи з питань оперативного співробітництва компетентних органів і шляхом заснування власне європейських інститутів, а саме – Європолу [48]. За допомогою державних підрозділів, які делегують одного чи кількох офіцерів зв'язку до Європолу, держави-члени можуть забезпечувати Європол інформацією та матеріалами, необхідними для боротьби з торгівлею людьми [84].

Нагадаємо, що 14 грудня 2016 року була підписана Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво [202], яка визначила напрямки та способи співробітництва у боротьбі із транснаціональною злочинністю загалом та у сфері протидії торгівлі людьми.

Національним контактним пунктом для України, який діє як центральний контактний пункт між іншими компетентними органами України та Європолом визначено відділ по взаємодії з Європолом Національної поліції України. Співробітництво може включати, відповідно до визначених Рішенням Ради Європолу завдань, обмін: спеціальними знаннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [202].

Таким чином, Україна використовує усі наявні можливості для успішного співробітництва та взаємодії з іншими інституціями ЄС у сфері протидії торгівлі людьми.

Але попри активну діяльність Європолу та Євростату у протидії торгівлі людьми в країнах-членах ЄС, за результатами досліджень, існує чимало проблем у вказаній сфері. Навіть створенні у багатьох країнах спеціалізовані підрозділи поліції з протидії торгівлі людьми [240] не забезпечують стійкого прогресу у забезпеченні кримінального переслідування.

Отже, існування спеціалізованих підрозділів поліції не обов'язково означає, що правоохоронні органи мають хороші познаки та рівень у протидії торгівлі людьми. Згідно з доповіддю UNICEF/OHCHR/OSCE ODIHR «Торгівля людьми в Південно-Східній Європі: фокус на запобігання» [267, с. 58-59], в Південно-Східній Європі немає ні контролю, ні чітких стандартів, що охоплюють роботу таких підрозділів щодо ідентифікації та надання допомоги жертвам торгівлі людьми. Хоча деяких торговців людьми було заарештовано, вони, як правило, не притягуються до кримінальної відповідальності або отримують незначне покарання. Подекуди поліція, боячись організованих злочинних груп або своїх корумпованих співробітників, лише вдає, що бореться з торгівлею людьми. Вони неодноразово здійснюють рейди в одних і тих самих закладах і часто між

торговцями людьми, власниками об'єктів та місцевою поліцією існує співпраця. У звіті також зазначається, що в багатьох випадках поліція не розробляла нових підходів, заснованих на інформації, яка була отримана від інших розвідувальних структур.

У зв'язку із вказаними проблемами різні національні та регіональні ініціативи ЄС були спрямовані на покращення співпраці поліції, прикордонних органів та інших правоохоронних органів, що задіяні у протидії торгівлі людьми. ОБСЄ зосередила свою увагу на розбудові спроможності поліції та навчанні працівників правоохоронних органів через свій відділ стратегічних питань поліції. Міжнародний центр з питань розвитку міграційної політики (ICMPD) також регулярно проводить навчальні заходи та розбудову потенціалу поліції, прикордонних та митних службовців, суддів та прокурорів з акцентом на державах-членах ЄС та країнах-кандидатах. Міжнародна організація з міграції та неурядові організації, такі як Anti-Slavery International, розробили навчальні ресурси для тих, хто відповідає за виявлення та допомогу жертвам торгівлі людьми. Всесвітня організація охорони здоров'я сприяє дотриманню їх етики та безпеки [227].

Що стосується стратегій і планів країн-членів ЄС, зрозуміло, що зміст кожного плану, передбачає національні особливості та враховує національні обставини, але ефективні плани, як правило, мають спільні характеристики, до таких відносяться:

– визначаються основні цілі, які слід досягати і навколо яких створюються умови спільної діяльності;

– окреслюються стратегічні дії, які необхідно вжити для досягнення цих цілей, встановлюються пріоритети, визначаються ті, хто відповідає за реалізацію їх різних компонентів та визначаються необхідні ресурси;

– визначається спосіб моніторингу та механізми оцінки прогресу у досягненні конкретних цілей та завдань.

Аналіз останніх звітів ОБСЄ та інших європейських інститутів [237] щодо протидії торгівлі людьми дає можливість констатувати такі загальні висновки та рекомендації:

– міжнародну співпрацю поліцейських структур можна покращити за допомогою стандартизованого обміну інформацією;

– мережа офіцерів зв'язку Європолу та глобальна поліцейська комунікація Інтерполу повинні використовувати систему 24/7;

– держави повинні створити адекватні системи збору даних для забезпечення повної інформації з метою порівняння даних про всі аспекти торгівлі людьми;

– міжсекторне та транскордонне співробітництво повинно передбачати обмін знаннями та новелами у законодавстві, правозастосуванні, яке слід спеціально розглядати під час навчання серед офіцерів.

Тепер коротко проаналізуємо особливості діяльності органів поліції у сфері протидії торгівлі людьми окремих країн.

У Франції провідними структурами, які протидіють торгівлі людьми є Міністерство внутрішніх справ та органи поліції. Крім безпосередніх обов'язків по розслідуванню і притягненню до відповідальності винних осіб, органи національної поліції та жандармерії відповідають за процедуру ідентифікації жертв торгівлі людьми. Так, Міністр внутрішніх справ Франції опублікував циркуляр від 19 травня 2015 року, де визначив умови надання дозволу іноземним громадянам, які стали жертвами торгівлі людьми, залишатися в країні. Він адресований префектам і вказує, що ідентифікація іноземних жертв торгівлі людьми належить виключно до компетенції поліції та служб жандармерії. Далі циркуляр заохочує префектів створити підрозділи з координації департаментів із залученням усіх зацікавлених сторін та інституцій (включаючи поліцейські служби та підрозділи жандармерії) спільно з прокуратурами з метою сприяння співпраці з неурядовими організаціями для захисту жертв та знищення мереж торгівлі людьми [237].

Також у Франції для боротьби з торгівлею людьми створений Комітет проти сучасного рабства (CCEM) одним із завдань якого є розгляд та винесення рішення по розробленим стратегічним документам у сфері протидії торгівлі людьми. 18 жовтня 2019 року Державний секретар Marlène Schiappa представив прем'єр-міністру, який відповідальний за рівність жінок та чоловіків у боротьбі із дискримінацією новий План з протидії торгівлі людьми. Цей План був представлений координаційному комітету MIPROF у присутності всіх інституційних та асоціативних суб'єктів, які є членами Комітету [228], який включає декілька сфер, що в свою чергу доповнюються діями і заходами.

Наприклад, сфера 1: інформуйте і комунікуйте, щоб краще протидіяти торгівлі людьми. Дана сфера складається із трьох дій, кожна з якої включає декілька заходів. В рамках вказаної сфери пропонується всім учасникам цього заходу використовувати всі доступні канали мовлення, такі як телебачення, соціальні мережі тощо, для інформування громадськості про торгівлю людьми і про ті заходи, які використовують для її протидії. Дія № 1: мобілізування суспільства: захід 1 – інформування та підвищення обізнаності про ризики експлуатації; захід 2 – створення спеціального урядового сайту; захід 3 – підтримка інформаційно-просвітницьких кампаній, що проводяться неурядовими організаціями. Дія 2: проведення цільових профілактичних дій, які включають наступні заходи: інформування представників ділового світу та партнерство з трудовими організаціями; включення теми торгівлі людьми та її різних форм експлуатації до шкільних програм; підвищення обізнаності мігрантів про ризики експлуатації. Дія 3: підвищення рівня знань для кращого публічного адміністрування, для цього необхідно: проведення опитування жертв торгівлі людьми, використовуючи ресурси неурядових організацій; щорічно публікувати адміністративні та статистичні дані, які доступні у Франції [228].

Отже, Франція при розробленні оновленого стратегічного плану протидії торгівлі людьми та взаємодії у вказаній сфері суб'єктів реалізації

відповідних заходів, приділено увагу саме співробітництву з різними неурядовими організаціями, які в свою чергу покликані надавати усіляку допомогу державним структурам та органам. Адже, тільки у тісній співпраці та координації дій між адміністративними органами, поліцією, системою юстиції та асоціаціями, які спеціалізуються на підтримці жертв торгівлі людьми можливо ефективно протистояти вказаному суспільно-небезпечному явищу.

Наступну країну яку доцільно дослідити – Польща. Вона вважається і країною походження жертв і транзитною країною (переважно переправляються жертви торгівлі з її території до інших країн-членів ЄС) та країною призначення.

На сьогодні у Польщі відзначається збільшення трудової експлуатації, хоча випадки торгівлі людьми, як у вказаній формі, так і в інших, мають латентний характер. За останні роки велика кількість поляків була визнана жертвами трудової експлуатації у Великобританії, Німеччині та Нідерландах. Що стосується експлуатації іноземців у Польщі, на основі наукових досліджень вважається, що експлуатація найбільш поширена у сільському господарстві, будівельному секторі та харчовій промисловості. Найпоширенішими жертвами є громадяни європейських країн: України, Румунії та Болгарії, а також країн Азії (включаючи В'єтнам, Філіппіни, Шрі-Ланку) [257], які в основному використовуються для примусової праці, жебрацтва, а іноді вони також є жертвами домашнього рабства та кримінальної експлуатації.

У Польщі також є випадки, пов'язані з торгівлею людьми для проституції та інших сексуальних послуг. Жертви набираються у країнах походження. У багатьох випадках жертви усвідомлюють, що вони будуть займатися проституцією, але їх прийняття обумовлене дуже складною сімейною ситуацією або відсутністю роботи. Жертви сексуальної експлуатації часто неосвічені і сильно залежать від винних. Більшість жертв становлять польські жінки та жінки з України та Білорусі, які надають

сексуальні послуги в публічних будинках та приватних квартирах. Одночасно спостерігається помітне зменшення кількості громадян Польщі, змушених надавати сексуальні послуги за кордоном – у Німеччині, Нідерландах, Італії та Великобританії [257].

Кількість проваджень, розпочатих поліцією відповідно до статті 189 (а) Кримінального кодексу Польщі, є стабільною протягом декількох років. Наприклад, у 2017 році поліція встановила 84 жертви, тоді як у 2016 році ця кількість становила 53. У цьому ж році прикордонна служба виявила 43 потенційних жертви торгівлі людьми, більшість з яких експлуатували на примусовій роботі; розпочато 14 нових розслідувань. В ході розслідувань, проведених у 2017 році, заяви за статтею 189а 1 Кримінального кодексу були представлені 8 особам [224].

Слід уточнити, що в сучасних умовах біженці з України ризикують стати жертвами експлуатації та торговців людьми як ніколи раніше. За матеріалами польської поліції, ними виявлено особу, яка обіцяла 16-річній дівчині-біженці роботу та кімнату, втім представники влади вчасно втрутились у ситуацію. Або ж на кордоні з Польщею у містечку Медика підозри викликав чоловік, що пропонував допомогу лише жінкам та дітям. Коли його почали допитувати поліцейські, він заплутався у свідченнях. Власне через це, офіцери розвідки в цивільному одязі полюють за кримінальними елементами у громадах біженців [6].

Відзначимо, що загалом у Польщі створенні органи, що відповідають за координацію дій у протидії торгівлі людьми на національному рівні, до них відносяться: Комітет з питань боротьби та запобігання торгівлі людьми та Міжвідомчий комітет з питань протидії торгівлі людьми та попередження торгівлі людьми. Зокрема останній був створений Радою міністрів Польщі у березні 2004 року, який очолюється державним секретарем Міністерства внутрішніх справ та адміністрації. Він складається з представників усіх компетентних міністерств, урядових адміністративних підрозділів та неурядових організацій і діє як дорадча рада при прем’єр-міністрі. Завдання

Комітету включають: оцінка виконання Національного плану дій проти торгівлі людьми; пропонування та надання висновків щодо заходів, що здійснюються у сфері боротьби з торгівлею людьми та запобігання їй; співпраця з органами державного управління та місцевого самоврядування, а також з неурядовими організаціями. Оскільки Комітет збирається лише двічі на рік, поточна робота з моніторингу та обміну інформацією призвела до створення спеціальної робочої групи, до складу якої входять експерти, що представляють установи в роботі Комітету. Більше того, для кращого вирішення обраних питань були створені експертні групи, які займаються сферою торгівлі дітьми та профілактичними заходами [224].

При Міністерстві внутрішніх справ та адміністрації Польщі, наприклад, створений відділ Європейської міграційної мережі та запобігання торгівлі людьми при Департаменті аналізу та міграційної політики, який відповідає за моніторинг та постійну оцінку Національного механізму взаємодії. Що стосується системи підтримки та захисту, підрозділ відповідає за виконання громадських завдань щодо вдосконалення стандартів допомоги, що пропонуються потерпілим, а також за постійний моніторинг їх реалізації. Крім цього, підрозділ відповідає за: збір усіх наявних статистичних даних щодо жертв допомоги, співпрацю з іншими зацікавленими сторонами системи та моніторинг імплементація правових актів та процедур на практиці. Підрозділ також керує роботою експертної групи з підтримки та захисту жертв торгівлі людьми. Більше того, він здійснює моніторинг зусиль, пов’язаних із реалізацією Національних планів дій проти торгівлі людьми, також готує та розробляє національні плани дій.

Також 5 вересня 2006 року рішенням Голови поліції Польщі при Головному управлінні поліції була створена Центральна група по боротьбі з торгівлею людьми. З січня 2011 року Центральна група перебувала в структурі Центрального слідчого управління, а в січні 2014 року на її місці було створено Управління по боротьбі з торгівлею людьми, яке увійшло в

структуру Управління кримінальної служби Головного управління поліції. До основних завдань групи входить:

– контроль, координація та підтримка у направленні справ до суду, які розслідували підрозділи поліції в сфері боротьби з торгівлею людьми та пов'язаних з ними злочинів, в тому числі педофілії та дитячої порнографії;

– формування методології протидії злочинності торгівлі людьми;

– співпраця з органами правового захисту, державного управління та державного контролю в сфері протидії торгівлі людьми, а також співпраця з неурядовими і громадськими організаціями, громадськими установами [272]. Крім того, в кожному воєводстві на постійній основі працює група по боротьбі з торгівлею людьми в складі кримінального відділу Головного управління поліції воєводства і Головного управління поліції Варшави. Всі вказані органи поліції є відповідальними, серед іншого, за виявлення жертв торгівлі людьми і їх підтримку. З березня 2011 року позаштатні координатори по боротьбі з торгівлею людьми також працюють в регіональних структурах Центрального слідчого управління поліції [272].

Отже, підрозділи поліції Польщі постійно беруть участь у навчанні своїх співробітників, вдосконалюють координацію між національними підрозділами, а також з іншими європейськими структурами по збору даних щодо протидії торгівлі людьми.

Наступну країну, досвід якої слід розглянути – США. Вказана країна систематично протягом тривалого часу є активним учасником у протидії торгівлі людьми, зрозуміло, що її позитивний досвід у вказаному напрямку є дуже цікавим для України.

Державний департамент США, представляючи наприкінці 1990-х років національну концепцію боротьби із торгівлею людьми, розширив свою попередню парадигму «трьох Р» (маються на увазі початкові літери слів prevention, protection, prosecution – превенція [торгівлі], захист [жертв] та судове переслідування [винних осіб]) четвертою літерою, яка означає «партнерство» (partnership) [43, с.27-37]. Це було визнання того, що три

перших ключових елементи боротьби з торгівлею людьми неможливо реалізувати без знань, ресурсів та зусиль багатьох учасників, представників як державних органів, так і громадськості, експертів у таких сферах, як права людини, трудові права, охорона здоров'я тощо [37].

З початку 90-х років висвітлення цього явища в засобах масової інформації США зросло з кількох статей до понад 3750 історій про торгівлю людьми лише в 2008 році. Новини про віктимізацію та жорстоке поводження в чужих країнах змішувалися з історіями жінок та дітей, примушених до проституції в містах по всій території Сполучених Штатів. І хоча законодавчі зміни у 1800-х роках скасували рабство та примусову працю, поява сучасних форм рабства виявилися складнішими для виявлення й викорінення. Відповідно до зростаючого міжнародного руху за заборону торгівлі людьми, Конгрес США прийняв Закон про захист жертв торгівлі людьми та попередження насильства 2000 року (відомий як TVPA 2000) [273]. Вказаний закон передбачав створення Міжурядової робочої групи при Президенті США з питань моніторингу та боротьби з торгівлею людьми для координації зусиль протидії серед різних федеральних та урядових установ США. Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб США призначене агентством, відповідальним за допомогу потерпілим від торгівлі людьми.

Основними структурами, крім вказаного Міністерства охорони здоров'я та соціальних служб, що займаються наданням допомоги жертвам торгівлі людьми, є:

– Міністерство юстиції, яке розслідує випадки торгівлі людьми та притягує до відповідальності торговців людьми. Воно також сприяє побудові мережі постачальників послуг жертвам торгівлі людьми через свої грантові програми та сприяє процесу подання скарг особам, які хочуть повідомити про випадок торгівлі людьми;

– Управління праці – пропонує такі програми, як пошук роботи, допомога в працевлаштуванні та консультації по роботі, а також освітні та навчальні послуги та направлення до допоміжних служб, таких як транспорт,

догляд за дітьми та житло за допомогою своєї «Системи єдиного кар'єрного центру», до якого потерпілі можуть отримати доступ після їх ідентифікації як жертви торгівлі людьми Міністерством охорони здоров'я та соціальних служб. Відділ заробітної плати також розслідує скарги на порушення трудового законодавства і є важливим партнером у виявленні жертв торгівлі людьми;

– Державний департамент – відповідає за координацію міжнародних програм та зусиль щодо протидії торгівлі людьми;

– Міністерство національної безпеки та його структурний підрозділ – Служба громадянства та імміграції США, розслідують випадки торгівлі людьми та є важливим партнером в ідентифікації жертв;

– Бюро з питань імміграції та митного контролю США видає візи та оформлює посвідку на постійне проживання, що надає жертві можливість для отримання ідентифікації Міністерством охорони здоров'я та соціальних служб [244; 265].

Щодо роботи поліцейських органів у напрямку протидії торгівлі людьми, американські поліцейські стикаються з аналогічними проблемами які існують і в інших країнах світу. Як вказують американські експерти, поліція не може ефективно та своєчасно розслідувати злочини, що пов'язані з торгівлею людьми, так як, жертви розгублені й змінюють свої свідчення (звичайна реакція на травму) або мають інші проблеми, які роблять їхні свідчення менш достовірними (наприклад, коли вони зловживають наркотичними речовинами або є незаконними іммігрантами). Проведене опитування серед місцевих та федеральних органів поліції, які мають досвід у розслідуванні справ про торгівлю людьми, підтверджують, що процес розслідування виходить за межі звичайної «зони комфорту» більшості поліцейських, що підкреслює необхідність спеціалізованого навчання та міцних партнерських відносин з неурядовими організаціями. Поліцейські стикаються з аналогічними труднощами, які виникають при виявленні і розслідуваннях інших нових злочинів, таких як домашнє насильство, злочини

на ґрунті ненависті. При цьому ці опитування свідчать про те, що керівники поліції стурбовані транснаціональною злочинністю, але не вважають, що торгівля людьми є проблемою в їхніх громадах [239].

Втім, відповідно до федерального законодавства та більшості законів штатів США, правоохоронні органи відіграють вирішальну роль у будь-якій справі про торгівлю людьми, від початку слідства до обвинувачення. Федеральні та місцеві правоохоронні органи потребують більше інформації про роль інших правоохоронних органів, чим більше вони розуміють ролі один одного, тим більша ймовірність, що вони зможуть ефективно працювати разом для вирішення справи. Для більш ефективної співпраці були розроблені Стандартизовані протоколи, що суттєво сприяли створенню середовища, яке чутливе до питань торгівлі людьми, має кращу здатність координувати роботу з іншими сервісними організаціями, які виконують цю роботу [264].

Отже, розроблення стандартизованих протоколів взаємодії між правоохоронними органами з іншими зацікавленими суб'єктами протидії торгівлі людьми – це ефективний адміністративно-правовий інструмент, який в свою чергу сприяє своєчасному реагуванню на випадки торгівлі людьми та спрощує взаємодію між структурами.

Наступна країна для аналізу – це Шотландія. Десять років тому в Європейському журналі кримінології, в детальному описі торгівлі людьми в Шотландії, К. Лебов [250] визнала відсутність надійних емпіричних досліджень з цього питання в цій юрисдикції. Про це також вказувала ще раніше благодійна організація Amnesty International, яка у своєму звіті в 2008 році зауважила, що у Великобританії в цілому і в Шотландії, зокрема, мало досліджень торгівлі людьми [262]. Це свідчить про те, що в Шотландії систематичні дослідження у сфері протидії торгівлі людьми розпочалися доволі пізно, порівняно з іншими європейськими країнами.

Відсутність уваги свідчить про те, що приблизно до 2009 року існувало усталене уявлення про те, що «у Шотландії не було проблем з торгівлею

людьми» [245, с. 122]. Після проведення досліджень К. Лебов та публікації її роботи в Шотландії відбулося кілька значних подій. У 2011 році країна зафіксувала своє перше судове переслідування та засудження за торгівлю людьми [270] і в цьому ж році Комісія з питань рівності та прав людини опублікувала висновки та рекомендації свого розслідування щодо торгівлі людьми в Шотландії [248]. А вже у 2013 році було створено Національну групу з торгівлі людьми (National Human Trafficking Unit) як частину поліції Шотландії, нової єдиної поліції в країні, яка замінила механізми, що існували за попередньою поліцейською моделлю [249].

Зазначимо, що Національна група з торгівлі людьми тісно співпрацює з Національним прокурором з питань торгівлі людьми Королівської канцелярії та прокурором Фіскальної служби, який несе відповідальність за рішення щодо переслідування торговців людьми [268]. У 2015 році парламент Шотландії прийняв Закон про торгівлю людьми та експлуатацію, який передбачив єдине правопорушення для всіх видів торгівлі людьми та надав судам нові повноваження щодо запобігання та покарання за торгівлю людьми. А у 2017 році уряд Шотландії опублікував свою Стратегію протидії торгівлі людьми та експлуатації з трьома основними темами: ідентифікація жертв торгівлі людьми та надання їм допомоги і захисту; виявлення винних та притягнення їх до відповідальності; виявлення та усунення факторів, що сприяють торгівлі людьми та експлуатації. Ця стратегія розглядала торгівлю людьми та експлуатацію як «складні та латентні злочини» [269].

Окрім того, ця Стратегія визнала наступні структури та органи, що відповідальні за протидію торгівлю людьми: національну поліцію Шотландії (зокрема NHTU), прокурора країни (Фінансова служба Королівського прокурора), систему охорони здоров’я (Національна служба охорони здоров’я Шотландії), а також місцеві органи влади. Ці установи повинні працювати у партнерстві між собою, а також з неурядовими організаціями (наприклад, Альянс з підвищення обізнаності про торгівлю людьми та Допомога мігрантам) [225]. Тобто зі структури відповідних інституцій,

поліція Шотландії визнається основним суб'єктом у протидії торгівлі людьми.

Це все свідчать про всебічну трансформацію за десятиліття після оцінки стану торгівлі людьми в Шотландії. Як зазначалось нами вище, у контексті організації протидії торгівлі людьми в США, коли поліція та громади не розуміють, що таке торгівля людьми, вони не ставлять за пріоритет боротьбу із нею. Вирішення питань щодо підвищення обізнаності населення про проблеми у сфері протидії торгівлі людьми стало, таким чином, ключовим напрямком діяльності у всій Великобританії і зокрема в Шотландії.

Досвід Шотландії репрезентує, що підвищення обізнаності є життєво важливим у будь-якій стратегії боротьби з торгівлею людьми і хоча, це може бути «під приводом поліції», воно вимагає участі багатьох установ та зацікавлених сторін усього суспільства, що працюють у партнерстві для забезпечення ефективної координації та оцінки таких зусиль. Це особливо потрібно з огляду на складний характер торгівлі людьми та відносно спрощений спосіб, який дотепер формулювався з точки зору її латентності. Тут необхідне більш точне розуміння феномену існування торгівлі людьми, її різних форм та наслідків і в цьому відношенні постійне підвищення обізнаності серед населення може привести до більш позитивних змін у протидії вказаному суспільно-небезпечному явищу.

Таким чином, будь-які зусилля щодо ефективної протидії торгівлі людьми в майбутньому потребуватимуть, як спеціалістів, так і сильного керівництва. Цілком імовірно, враховуючи транснаціональний та мережевий характер торгівлі людьми, досвід європейських країн та інших країн світу допоможе краще протистояти торгівлі людьми та транснаціональній злочинності в цілому.

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) інструменти міжнародної співпраці правоохоронних органів повинні розроблятися за участю громадянського суспільства щодо визначення

їхнього змісту, форми та ефективності відповідно до видів торгівлі людьми та національних особливостей кожної країни;

2) доцільно систематично здійснювати гармонізацію статистики між різними компетентними службами, зокрема між міністерствами юстиції та внутрішніх справ різних країн-членів ЄС;

3) існує багато недоліків у ставленні та методах правоохоронних органів щодо реагування як на жертв торгівлі людьми, так і на осіб, які вчинили злочин. При цьому, як правило, торгівля людьми розглядається як злочин лише стосовно нелегальної міграції, нелегальної праці чи проституції, а не як сукупність злочинів, що порушують права людини (США, Франція);

4) для кращого розуміння специфіки торгівлі людьми та потреб жертв торгівлі людьми в окремих країнах створенні спеціальні підрозділи поліцейських (Шотландія, Польща, Франція);

5) в Шотландії та Франції поліція є основним органом, який є відповідальним за протидію торгівлі людьми, на відміну від США, де основним таким органам є Міністерство охорони здоров'я та соціальної політики. Це свідчить про те, що Україна використала досвід США при обранні основного державного координатора у сфері протидії торгівлі людьми, що є хибним, адже Національна поліція України є більш відповідною вимогам національного координатора, оскільки здійснює усі різновиди реалізації заходів протидії торгівлі людьми;

6) усі проаналізовані країни спрямовують свої зусилля, в першу чергу, на навчання працівників поліції з метою їх спеціалізації та кращої обізнаності у мотивах та потребах жертв торгівлі людьми.

Отже, компаративістичний аналіз зарубіжних країн дозволив виокремити такий позитивний досвід, доцільний до запозичення: 1) розроблення чітких оперативних процедур щодо розгляду справ про торгівлю людьми, створення стандартизованих протоколів співпраці між різними правоохоронними органами (США); 2) посилення національних механізмів міжгалузевої співпраці та координації між правоохоронними

органами та судовою системою (Франція); 3) створення інформаційних механізмів державного та соціального рівнів повідомлення про торгівлю людьми членів громади (Франція, Шотландія); 4) виділення необхідного фінансування на розслідування злочинів, переслідування торгівців людьми та надання допомоги жертвам (наприклад, витрати на подорожі жертв торгівлі людьми та інших свідків з країни походження до країни призначення, щоб вони могли свідчити в суді) (США); 5) співпраця щодо обміну інформацією між поліцією, візовими органами, імміграційними, прикордонними та портовими структурами, а також спецслужбами з метою виявлення мереж торгівлі людьми та боротьби з ними (на прикладі співпраці між країнами призначення та країнами походження, співпраця в межах ЄС, а також між ЄС та державами, що не входять до ЄС).

3.2. Перспективні напрями вдосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми

За результатами репрезентативного опитування населення, здійсненого на замовлення Міжнародної організації з міграції, частка тих, хто працює за кордоном неофіційно, становить близько 41% від усіх громадян України, які працюють за кордоном. Більшість з них виїжджають за туристичними чи приватними візами, працюють без необхідних документів, що значно зменшує їхній правовий захист і стає причиною потрапляння їх у сферу інтересів торгівців людьми [128]. Окрім того, як нами вже відзначалось, з початку війни є великий ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, оскільки частина людей виїхала до Європи, частина переміщена всередині держави і частина людей примусово вивезені на територію рф та рб. Ризики величезні, тому що люди залишились без житла, без грошей, без праці. Так, держава виплачує їм кошти, надає місця тимчасового перебування,

піклується про дітей та евакуйовує навчальні заклади, але ризик торгівлею людьми залишається дуже великим [201]. Тому завданням загальнодержавного значення є боротьба з цим явищем, захист українських громадян за кордоном. Таким чином, стратегія протидії торгівлі людьми має передбачати три напрями: а) підвищення рівня обізнаності громадськості, жінок та інших груп ризику; б) удосконалення законодавства та правоохоронних дій; в) надання допомоги потерпілим і потенційним жертвам [34; 128].

На те, що одним із головних чинників збільшення випадків торгівлі людьми в Україні є правова необізнаність українців, вказують як науковці, так і практичні працівники.

Уточнимо, що згідно з Кембриджським словником англійської, обізнаність є «знання про те, що щось існує, або розуміння ситуації чи предмета в даний час на основі інформації або досвіду» [226]. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає аналогічне визначення терміну «обізнаний», тобто який знається на чому-небудь, добре ознайомлений з чимось[14, с. 637].

Неодноразово в дослідженні нами акцентувалось, що обізнаність (поінформованість) є основною частиною інформаційної кампанії проти торгівлі людьми, однак дослідники цієї проблеми приділяють дуже мало уваги аналізу ефективності існуючих стратегій щодо інформування громадськості та рівень її обізнаності.

Отже, обізнаність населення про причини, наслідки, види допомоги жертвам торгівлі людьми – є ключовою умовою для зменшення різних негативних наслідків від торгівлі людьми та тих, хто безпосередньо постраждав від неї. Підтвердженням цього є активна діяльність міжнародних та національних інституцій, активізована з початку війни в України. Втім без аналізу рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми не можливо розробити ефективні заходи щодо її подолання.

З метою дослідження стану реалізації основних прав і свобод населення України, передусім молоді, Державна установа «Державний інститут сімейної і молодіжної політики» і громадська організація «Інститут молоді» провели онлайн-опитування щодо забезпечення прав і свобод в Україні. Був запропонований перелік основний конституційних прав людини і громадянина (22 видів) і опитуваним ставили питання, які права для них є найважливішими. Так із 22 видів прав 60% опитаних чоловіків та 59, 2% жінок «право на свободу і недоторканність» поставили на 10 місце, а на перше місце вони поставили «право на недоторканність майна/житла (63,8% – жінки, 77,6 – чоловіки) [102, с. 5].

Дане опитування, хоча на пряму і не стосувалося проблем торгівлі людьми, але яскраво продемонструвало, що населення України не володіє достатніми знаннями щодо об'єктивного розуміння про ситуацію, яка на сьогодні склалася з додержанням основних прав і свобод людини та механізмів їхнього забезпечення. А також те, що українці не ставлять права особистості на перше місце в рейтингу забезпечення інших конституційних прав і свобод. Отже, для більшості українців захист майна є більш пріоритетним чим захист права на свободу та особисту недоторканність. Зазначені результати нам вдалось перевірити у межах власного соціологічного опитування думки громадян України, проведеного у рамках дослідження рівня їхньої обізнаності щодо проблем торгівлі людьми. Зокрема попри те, що 81% опитаних зазначили, що вважають це явище суспільно-небезпечним та таким, що порушує права особистості, більше половини з таких не усвідомлюють яким чином убезпечити себе від статусу потенційної жертви і якими насправді є його наслідки. Тому головне питання, яке необхідно висвітлювати при проведенні акцій щодо причин і наслідків торгівлі людьми, це роз'яснення того, що людина найголовніша цінність для будь-якого демократичного суспільства.

Автори одного із небагатьох доступних зарубіжних досліджень «Де всі жертви?» провели аналіз між офіційною ідентифікацією жертв торгівлі

людьми та обізнаністю офіцерів поліції. Дослідники Фаррелл, Макдевітт і Фахі намагалися дати відповідь, як часто поліція стикається з торгівлею людьми та наскільки добре підготовлені офіцери до розслідування цієї категорії справ [229, с. 201]. З цією метою вони опитали 3189 американських офіцерів муніципальних, окружних та державних правоохоронних органів [229, с. 208], дослідники також провели інтерв'ю з керівництвом поліцейських органів. Результати цього дослідження показали, що між 2000 та 2006 роками менше 10% поліцейських установ мали змогу виявити випадки торгівлі людьми [229, с. 201]. І тільки після систематичного регулярного навчання працівників поліції кількість ідентифікованих жертв торгівлі людьми стала збільшуватися, як і кількість притягнутих до відповідальності винних осіб.

Тому, перед тим, як розробляти інформаційні кампанії необхідно також підвищити обізнаність самих працівників органів Національної поліції, шляхом їх навчання.

Окремо відзначимо, що з метою покращення рівня співробітництва та посилення взаємодії поліції з громадою в рамках надання технічної допомоги було реалізовано декілька спільних міжнародних проєктів з навчання поліцейських. Наприклад, проєкт «Створення системи швидкого реагування на злочини і події у Львові», бенефіціарами якого виступили: Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Львівська обласна державна адміністрація, а реципієнтами – Головне управління Національної поліції у Львівській області. Загальна кошторисна вартість проєкту 6 000 000 євро, строк реалізації – 24 листопада 2018 року по 23 січня 2021 року. Також, за підтримки ОБСЄ реалізувався проєкт «Посилення кримінального переслідування торгівлі людьми з використанням інформаційних технологій в Україні», яким передбачалось проведення навчання та заходів, спрямованих на посилення потенціалу спеціалізованих підрозділів з протидії торгівлі людьми та боротьби з кіберзлочинністю на національному та регіональному рівнях у виявленні та розслідуванні випадків торгівлі людьми

з використанням інформаційних технологій. Бенефіціар проєкту – Міністерство внутрішніх справ України, реципієнт – Національна поліція України та її підрозділ, кошторисна вартість – 693 500 євро, строк реалізації – 01 квітня 2014 року по 29 червня 2020 року. Досягнуті результати проєкту є такими: проведено навчальні візити і тренінги з метою підвищення рівня обізнаності про інструменти міжнародного співробітництва під час розслідування транснаціональних мереж торгівлі людьми. Висновки: надана міжнародна технічна допомога повністю відповідає потребам реципієнтів і узгоджується з основними завданнями зазначеного сектору. Підвищення рівня довіри суспільства до поліції свідчить про ефективність реформи правоохоронних органів. Новосформована система органів внутрішніх справ спроможна забезпечити своєчасне реагування на порушення прав і свобод громадян, громадський (публічний) порядок [45].

Отже, за результати цього дослідження можна констатувати, що систематичне навчання поліцейських та проведення спільних інформаційних кампаній з громадськими інституціями й представниками засобів масової інформації щодо висвітлення теми «торгівлі людьми» обов’язково призводять до підвищення рівня обізнаності як самих поліцейських, так і населення.

Також зазначимо, що на нинішньому етапі демократизації сучасного українського суспільства підвищення вагомості інститутів громадськості у суспільному процесі різко зростає, а разом із тим і потенційні можливості засобів масової інформації. Досягнення високого рівня ефективної взаємодії поліції зі ЗМІ можливе лише за умови високопрофесійного застосування на практиці усієї повноти існуючих форм, принципів і методів організації такої взаємодії [49]. Так, ЗМІ можуть бути широко використані у формуванні громадської думки, у соціальній профілактиці правопорушень, правовому вихованні, у процесі розслідування та розкриття злочинів [136]. Слід також зазначити, що взаємодія органів поліції зі ЗМІ пов’язана з реалізацією

принципу гласності, оскільки ЗМІ саме і виступають засобами гласності, а їх вплив розрахований на широкі маси населення [208, с. 530].

Тому взаємодію органів поліції із представниками ЗМІ слід розглядати як комплекс заходів, форм, методів взаємовпливу на суспільну свідомість, метою реалізації яких є, з одного боку, забезпечення реалізації правоохоронної функції держави, а з іншого – формування позитивного іміджу української поліції. У багатьох дослідженнях щодо форм взаємодії органів і підрозділів поліції із засобами масової інформації автори практично одностайні у своїх визначеннях. Так, до найзагальніших форм взаємодії поліції зі ЗМІ відносять: спільну підготовку тематики інформаційних матеріалів; спільну підготовку і подання до відповідних державних органів узагальненої інформації про стан криміногенної ситуації, пропозицій про заходи щодо її поліпшення; взаємне інформування про виявлені причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень; інформування населення про діяльність органів поліції; забезпечення своєчасного та об’єктивного реагування на критичні виступи у пресі (у разі необхідності – спростування, у разі підтвердження – інформування про вжиті заходи); спільне проведення брифінгів, «круглих столів», у тому числі в прямому ефірі за участі керівних територіальних органів поліції з актуальних питань правоохоронної діяльності; підготовку спільних із редакціями та власних самостійних спеціальних радіопрограм і телепередач із правоохоронної тематики; організацію інтерв’ю з посадовими особами органів поліції у прямому ефірі; забезпечення своєчасного розгляду запитів від засобів масової інформації; консультування журналістів та інших працівників мас-медіа; спільне проведення періодичних соціологічних досліджень громадської думки про діяльність органів поліції; періодичне давання публічних відповідей на запитання громадян через засоби масової інформації [88; 208, с. 530].

Отже, використовуючи різні форми взаємодії поліції зі ЗМІ такі як: проведення спільних рейдів, участь журналістів у спецопераціях та

висвітлення вказаних заходів, створення соціальної реклами – допоможе підвищити рівень обізнаності населення щодо торгівлі людьми.

Однак, що стосується нормативно-правового забезпечення діяльності органів Національної поліції щодо підвищення рівня обізнаності про причини та наслідки торгівлі людьми в Україні, на превеликий жаль, на сьогодні, відсутній жодний відомчий документ який би врегульовував вказане питання.

Чинний наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18 червня 2010 року №254, який затвердив «Положення про Департамент зв'язків із громадськістю МВС України та Типового положення про підрозділ зв'язків із громадськістю органу внутрішніх справ України» визначив завдання вказаного департаменту. До яких відносяться наступні: а) координація заходів органів та підрозділів Міністерства внутрішніх справ України, спрямованих на реалізацію інформаційної політики Міністерства, запровадження гласності та відкритості в діяльності органів внутрішніх справ; б) оперативне висвітлення в засобах масової інформації стан правопорядку в державі та заходи, що вживаються органами внутрішніх справ, по боротьбі зі злочинністю та охороні громадського порядку; в) налагодження співпраці з творчими організаціями, підприємства та установи у підготовці та розповсюдженні інформаційно-рекламної продукції, фотовідеоматеріалів, художніх і документальних творів, що популяризують діяльність органів внутрішніх справ, сприяють формуванню позитивного іміджу працівників міліції та профілактики правопорушень; г) узагальнення та розповсюдження позитивного досвіду взаємодії органів внутрішніх справ із використанням масової інформації та громадськістю; д) підготовка проєктів нормативно-правових актів, аналітичні та інші документи з питань організації взаємодії з громадськості та засобами масової інформації; ж) моніторинг громадської думки щодо оцінки діяльності органів внутрішніх справ, проведення узгодженої інформаційної політики у сфері формування об'єктивної, неупередженої громадської думки про діяльність Міністерства

внутрішніх справ України, створення позитивного іміджу працівників органів внутрішніх справ [114].

На сайті Єдиного порталу органів системи Міністерства внутрішніх справ України розміщені два документи «Орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю у Міністерстві внутрішніх справ України на 2020 та 2021 роки» [110], так із всіх 19 заходів, жодний не стосувався питань пов'язаних із торгівлею людьми. Хоча на тому ж сайті містилася інформація про те, що 30 листопада 2020 року відбулася зустріч заступника Міністра внутрішніх справ України Т. Ковальчук із представниками Відділу з правоохоронних питань Посольства США в Україні. А вже 2 грудня Т. Ковальчук під час виступу на фінальній конференції проєкту «Протидія торгівлі людьми та молоддю в Україні: досягнення та виклики», який реалізовувався Міжнародною організацією з міграції спільно з ОБСЄ за підтримки уряду Канади, заявила, що Міністерство внутрішніх справ посилює систему протидії торгівлі людьми в Україні. Також заступниця Міністра долала, що базовими принципами нової візії є запровадження жертвоцентричного підходу в діяльності щодо викорінення торгівлі людьми, а також максимально тісна взаємодія з неурядовими організаціями та створення ефективної системи кримінального переслідування торгівців людьми та організаторів злочинів [65].

Презентуючи нові підходи у роботі підрозділів протидії злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми та незаконною міграцією, С. Пантелеєв відзначив, що вони зосередять увагу на правовій та профілактичній роботі із жертвами торгівлі людьми: «Безперечно, нашими пріоритетами, окрім кримінального переслідування трафікерів (работорговців) та організаторів нелегальної міграції, стане тісна взаємодія з громадськістю щодо всебічної допомоги жертвам торгівлі людьми» [87].

Втім, у орієнтовних планах проведення консультацій з громадськістю у Міністерстві внутрішніх справ України на 2022 рік [104] та 2023 рік [105]

жодних змін та доповнень до чинного законодавства у цій сфері не планується.

Відповідно, можемо узагальнити, що питання підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми в Україні не є пріоритетним завданням для Міністерства внутрішніх справ при формуванні оновленої політики у сфері протидії вказаному суспільно-небезпечному явищу.

Ми погоджуємося, з авторами підручника «Управління органами Національної поліції України» за загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента В. Сокуренка, які вказали, що «з метою розв'язання проблеми щодо підвищення рівня обізнаності населення, необхідним є здійснення наступних заходів: організації кампаній для інформування громадськості про небезпечні ситуації, що можуть призвести до торгівлі людьми; висвітлення питань стосовно запобігання торгівлі людьми у навчальних програмах; підвищення професійного рівня працівників органів державної влади, які здійснюють повноваження у сфері протидії торгівлі людьми; надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, а також проведення відповідних виховних заходів для дітей та учнівської молоді» [208].

Тому вважаємо за необхідне, з метою удосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми в України, розробити Стратегію взаємодії органів Національної поліції із державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в України та План заходів її реалізації. Де передбачити напрямки, які спрямовані на підвищення обізнаності населення щодо цього питання, а саме:

– інституційно-правовий. На підставі вказаної Стратегії розробити і прийняти Концепцію підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми та визначити конкретний підрозділ, який буде відповідати за співпрацю у вказаній сфері. Створену галузеву робочу групу при Міністерстві внутрішніх справ «Правоохоронна діяльність» в яку

структурно входить дві підгрупи: перша – має на меті розширення можливостей з правоохоронних питань, таких як: протидія торгівлі людьми, домашньому насильству та наркозлочинності, покращення взаємодії поліції та населення на засадах партнерства (Community Policing); друга підгрупа «Управління кордонами та міграцією» спрямована на дотримання балансу між забезпеченням належного рівня прикордонної безпеки [209], необхідно доповнити третьою метою якої буде забезпечення підвищення рівня обізнаності населення про причини і наслідки злочинності взагалі та торгівлі людьми – зокрема. До зазначених підгруп мають бути залучені партнери з розвитку та представники органів державної влади, громадських інституцій ЗМІ, що сприятиме налагодженню ефективного співробітництва відповідно до пріоритетів Міністерства внутрішніх справ;

– інформаційний. Необхідно приєднатися до роботи національного кол-центру з надання допомоги жертвам з метою об’єднання зусиль у протидії торгівлі людьми [137]. Вказаний кол-центр опрацьовує інформацію, яка надходитиме від осіб які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення таких суспільно-небезпечних діянь. Необхідно також створити спільні програми, соціальні ролики, он-лайн платформу з активним чатом де можна поставити запитання та отримати відповідь від усіх зацікавлених суб’єктів протидії торгівлі людьми. Зазначені заходи є показниками відкритості та публічності вказаних суб’єктів, їх позиціювання в ЗМІ та мережі Інтернет, доступності і зрозумілості для більшості населення проблем пов’язаних із торгівлею людьми, а також опосередковано є показником охоплення аудиторії завдяки можливостям інформаційних ресурсів;

– просвітницький. Необхідно брати участь у створенні електронного курсу із протидії торгівлі людьми для навчання посадових осіб, які відповідають за проведення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми з метою приведення до єдиного стандарту

надання освітньої послуги щодо навчання спеціалістів в рамках поширення Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми в Україні, через створення уніфікованого навчального матеріалу для кінцевих користувачів, а також методичного інструментарію для тренерів [211];

– аналітичний. Потрібно здійснювати постійний моніторинг ефективності реалізованих програм щодо обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми. Відомо, що суспільні норми змінюються протягом певного часу, що може спричинити застарілість політики та її неактуальність. Політика та її напрямки повинні перевірятися на ефективність постійно. Адже без такого аналізу неможливо знати, які програми щодо боротьби з торгівлею людьми є успішними, а які виявляються невдалими. Перевірка на ефективність, дозволить політикам зрозуміти, які стратегічні напрямки та заходи є ефективними, а які потребують оновлення та які слід скасувати [229]. Для формування механізмів моніторингу необхідно використовувати теорію зворотного зв'язку з політикою [260, с. 378]. При цьому моніторинг та оцінювання варто сприймати не лише як механізм контролю, а як частину загальної системи забезпечення якості, в рамках якої суб'єктна сторона реалізації проєкту намагатиметься осмислити процес та результат своєї роботи, аби реалізувати проєкт більш якісно та ефективно [80];

– координаційний. Міністерства та інші центральні органи не здійснюють послідовної та сталої координації своїх заходів для внесення питань щодо підвищення обізнаності про причини та наслідки торгівлі людьми до переліку питань діяльності уряду. Тому Департамент комунікації Міністерства внутрішніх справ повинен виступити ініціатором та координатором в розробленні спільних нормативно-правових актів у сфері підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми, адже як нами вже відзначалось, тільки органи Національної поліції задіяні та

мають досвід у проведенні заходів з протидії торгівлі людьми в усіх її проявах (попереджені, боротьбі та захисті).

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) провідним чинником збільшення випадків торгівлі людьми в Україні є правова необізнаність українців щодо причин та наслідків вказаного суспільно-небезпечного явища;

2) обізнаність (поінформованість) є основною частиною інформаційної кампанії проти торгівлі людьми, адже населення України не володіє достатніми знаннями щодо об'єктивного розуміння про ситуацію, яка на сьогодні склалася з додержанням основних прав і свобод людини та механізмів їхнього забезпечення. Для більшості українців захист права на майно є більш пріоритетним у порівнянні з правом на свободу чи особисту недоторканність. Тому головне питання, яке необхідно висвітлювати при проведенні акцій щодо причин і наслідків торгівлі людьми, це роз'яснення того, що людина – найголовніша цінність для будь-якого демократичного суспільства;

3) систематичне навчання поліцейських та проведення спільних інформаційних кампаній з громадськими інституціями та представниками засобів масової інформації щодо висвітлення теми «торгівлі людьми» обов'язково призводять до підвищення рівня обізнаності як самих поліцейських, так і населення;

4) використання різних форм взаємодії поліції зі ЗМІ таких як: проведення спільних рейдів, участь журналістів у спецопераціях та висвітлення цих заходів, створення соціальної реклами сприятиме підвищенню рівня обізнаності населення щодо торгівлі людьми.

Отже, обізнаність населення про причини, наслідки, види допомоги жертвам торгівлі людьми – є ключовою умовою для зменшення різних негативних наслідків від торгівлі людьми та тих, хто безпосередньо постраждав від неї. Підтвердженням цього є активна діяльність міжнародних та національних інституцій, активізована з початку війни в України. Втім без

аналізу рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми не можливо розробити ефективні заходи щодо її подолання. З метою удосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми необхідно розробити Стратегію взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в України та План заходів її реалізації, що передбачатимуть такі перспективні напрямки як: а) інституційно-правовий – розробка та прийняття Концепції підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми, що визначатиме конкретну групу у складі Національної поліції, яка буде відповідати за вказаний напрямок; б) інформаційний – створення спільного кол-центру та он-лайн платформи з активним чатом де можна поставити запитання та отримати відповідь від усіх зацікавлених суб'єктів протидії торгівлі людьми; в) просвітницький – створення електронного курсу для суб'єктів протидії торгівлі людьми з питань ідентифікації жертв торгівлі людьми та методичних рекомендацій для тренерів; г) аналітичний – проведення постійного моніторингу ефективності запланованих та проведених програм та заходів; д) координаційний – визначити Департамент комунікації Міністерства внутрішніх справ України координатором в розробленні спільних нормативно-правових актів у сфері підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми.

3.3. Розвиток адміністративно-правового законодавства в частині взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми

Залучення громадських інституцій до правоохоронної діяльності, є одним із основних факторів підвищення ефективності роботи поліції у справі забезпечення безпеки та громадського порядку [187]. Сьогодні у світі набирає обертів ідея «Community Policing» – це новий та сміливий підхід до

правоохоронної системи, де правозахист громадськості являє собою всеохоплюючу атаку на проблеми громад [232]. Це сигналізує нам про час коли поліція займається людьми та їхніми проблемами, на відміну від фокусування виключно на відповідях про надання послуг та каральній функції [247]. Співпраця поліції з громадськими інституціями передбачає новий підхід у щоденній роботі поліції, побудований на принципах постійної комунікації, де поліція та місцева громада, населення, неурядові організації відчувають спільну відповідальність за безпеку; поліція реагує на місцеві потреби та вимоги, які визначає громада; взаємодія і комунікація між населенням і поліцією є ефективною і приносить результати; застосовується індивідуальний підхід до вирішення місцевих проблем у взаємодії з населенням та відповідальними органами влади; співпраця спрямована на попередження правопорушень і наявний спільний план превентивної діяльності [41].

Також необхідно в повній мірі використовувати зарубіжний досвід взаємодії поліції з населенням. У таких країнах як США, Німеччина, Франція, Великобританія, Австрія, Бельгія, Італія, Японія та інші вважається, що взаємодія поліції з населенням є необхідною умовою ефективної роботи правоохоронних органів. Відомі західні програми взаємодії поліції з населенням – «Сусідська допомога», «Зупини злочинця», «Громадський патруль», «Адміністративна допомога», «Команди не розкритих справ», «Допомога жертвам правопорушень», створення оперативних груп з охорони публічного порядку та боротьби з правопорушеннями, утворення наукових та педагогічних організацій, які передають поліції результати своєї роботи та надають рекомендації по підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів [46; 187].

Отже, нагадаємо, що основними напрямками взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми є: 1) щодо попередження торгівлі людьми – інформаційно просвітницький, індивідуально-профілактичний; освітньо-кваліфікаційний;

2) щодо боротьби – виявлення злочинів; встановлення торгівців людьми; виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми; 3) щодо захисту та надання допомоги – встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; інформування про права жертви торгівлі людьми; надання різних видів допомоги (медичної, психологічної, соціальної, правової та іншої необхідної допомоги); надання притулку та захисту.

Необхідно відмити, що найбільш тісна взаємодія між Національною поліцією та громадськими інституціями відбувається у першому та третьому випадках. Це обумовлено тим, що попередження і захист завжди були сферою впливу неурядових організацій, а щодо другого – на сучасному етапі ця сфера співпраці лише набирає обертів.

Особливістю України є те, що громадськість почала реалізацію заходів з надання допомоги та захисту жертвам торгівлі людьми раніше, ніж держава. Так, систематична діяльність органів влади у цій сфері бере свій відлік із криміналізації торгівлі людьми в 1998 році та розробки першої національної програми запобігання торгівлі жінками й дітьми 1999 року. Водночас Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна» – одна з найвідоміших і найстаріших громадських організацій, що діє на території України у цій галузі, бере активну участь у протидії торгівлі людьми з 1997 року, проводить дослідження, профілактичні заходи, надає допомогу жертвам торгівлі людьми, готує звіти про реалізацію національної програми протидії торгівлі людьми та надає рекомендації щодо вдосконалення політики протидії торгівлі людьми [37]. Зазначимо, що це попри те, що спеціалізованої адміністративно-правової процедури такої співпраці досі не розроблено, застосовуються загальні її положення та правила.

Вже стало зрозуміли з попередніх етапів, що важливу місію у координації співпраці громадських організацій та органів держави виконує Міжнародна організація з міграції. Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні також забезпечує роботу Медичного реабілітаційного

центру для жертв торгівлі людьми, та, що характерно, регулярно проводить просвітницьку діяльність разом із вітчизняними та міжнародними громадськими організаціями, співпрацює з правоохоронними органами з метою підвищення їхнього кваліфікаційного рівня у розкритті кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми [37]. Крім реінтеграції постраждалих, Міжнародна організація з міграції підтримує розробку національного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми та розбудову Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми з метою ефективної допомоги постраждалим та їх захисту. Більше семи тисяч спеціалістів-практиків державних органів та організацій громадянського суспільства, які займаються проблемами торгівлі людьми, пройшли комплексну підготовку від Міжнародної організації з міграції. Агентство ООН з питань міграції в Україні також координує діяльність безкоштовної Національної гарячої лінії з протидії торгівлі людьми і консультування мігрантів, яка отримує понад 20 000 звернень щорічно [25].

Також зазначимо, що Офіс Координатора проєктів ОБСЄ в Україні у сфері протидії торгівлі людьми зосереджує свою діяльність на просвітницьких заходах із метою підвищення ефективності кримінального переслідування осіб, що вчиняють досліджувані правопорушення й сприяння у наданні допомоги постраждалим особам. Серед заходів, що проводяться Офісом Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, переважно такі, як: навчання суддів, представників правоохоронних органів, медиків, соціальних робітників, юристів, працівників консульських установ, журналістів та представників громадських організацій [16]. Крім того, у 2013 році у рамках головування України в ОБСЄ був прийнятий запропонований Україною додаток до Плану дій ОБСЄ з протидії торгівлі людьми, який підтримали всі держави – учасниці ОБСЄ [37].

Загалом, окрім того, що необхідність побудови належних взаємовідносин з громадськістю випливає з норм міжнародних договорів, не

можна не помітити, що за їх правильної та розумної організації отримують вигоду усі сторони взаємовідносин. Збільшується коло акторів, що займаються виявленням жертв торгівлі людьми. Як вже зазначалось, виявлення та подальше надання послуг потерпілим від торгівлі людьми недержавними акторами може сприяти їх подальшій готовності до співпраці з представниками державних служб. Завдяки розділенню ролей та повноважень, функція розміщення та надання допомоги і підтримки жертві торгівлі може бути передана також недержавним організаціям, що надає можливість правоохоронним органам більше часу приділяти своїм безпосереднім обов'язкам, пов'язаним з проведенням слідчих дій та притягненням злочинців до відповідальності [37].

Взаємодія органів Національної поліції з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми на сучасному етапі реалізовується через існуючі правові механізми шляхом виконання конкретних завдань щодо підвищення обізнаності населення, підготовки спеціалістів та проведення наукових досліджень цієї проблеми; фізичної, психологічної та соціальної реабілітації жертв торгівлі людьми. Таким чином, недержавні актори визнаються можливим джерелом експертних знань, які здатні реалізовувати ряд напрямів роботи [37] у сфері протидії торгівлі людьми. А отже, необхідно розробити відповідні «правила гри» шляхом прийняття нормативно-правових актів (порядку, угоди, меморандуму) про взаємодію Національної поліції з громадськими інституціями з питань спільної діяльності у сфері протидії торгівлі людьми.

Тому, дедалі частіше правоохоронні органи для закладення основ тривалої співпраці з міжнародними та неурядовими організаціями приєднуються до так званих Меморандумів про взаєморозуміння, не є виключенням з цього процесу і Національна поліція України. Але співпраця між правоохоронними органами та громадськими інституціями не повинна формуватися в рамках одного Меморандуму про взаєморозуміння, а повинна деталізуватися в інших Меморандумах, які пов'язані з основним, але вже з

конкретними заходами по конкретним видам протидії торгівлі людьми. Також Меморандуми приймаються на підставі прийнятих концепцій про взаємодію.

Комплексні концепції включають положення про підтримку та захист жертв-свідків до, під час та після судових процесів у справах, пов'язаних з торгівлею людьми. Концепції взаємодії в основному зосередженні на питаннях співпраці поліції і центрів з надання консультаційних послуг жертвам торгівлі людьми, проте такі концепції можуть також включати положення про взаємодію з органами місцевої влади та соціального забезпечення для того, щоб полегшити отримання дозволів на працевлаштування, соціальних пільг тощо для жертв та свідків. Концепція про взаємодію повинна включати домовленості та положення про поводження з жертвами та свідками злочину торгівлі людьми принаймні враховувати наступні аспекти:

– критерії, яким повинен відповідати свідок, для участі у програмі захисту свідків (готовність та можливість давати свідчення, готовність погодитись на заходи захисту, коли це необхідно);

– момент, з якого центр по наданню консультаційної допомоги приєднується до судового розгляду;

– роль консультантів (адвокатів) під час різних стадій судочинства (наприклад, під час рейдів, досудового, судового та після судового етапів);

– чіткий розподіл функцій між консультантами (адвокатами) і посадовими особами, які здійснюють захист свідків, щодо отримання офіційних документів, дозволів на працевлаштування, соціальних пільг тощо та іншими органами влади з метою уникнення непорозумінь, які призводять до небажаних затримок та погіршують безпеку;

– зобов'язання знайти безпечне житло для свідків;

– фінансування на різних етапах судочинства і фінансування різних заходів, які пропонуються жертвам-свідкам (медична допомога, харчування, житло, мовні курси тощо);

– підтримку в отриманні офіційних документів для жертв-свідків (наприклад, дозволів на тимчасове проживання, дозволів на працевлаштування); співпраця з жертвами торгівлі людьми, які не можуть виступати свідками (наприклад, домовленість про те, що жертва в будь-якому разі звернеться до центру консультаційної допомоги, або про надання жертві контактної інформації консультанта (адвоката)); надання часу для підготовки до повернення через реінтеграційну програму замість негайної депортації [85].

Отже, на сьогодні є актуальною проблема відсутності концепцій взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями, які надають консультативну допомогу та підтримку жертвам торгівлі людьми.

Як вже нами зазначалось, громадські інституції взаємодіють з Національною поліцією в основному у сфері попередження та захисту жертв торгівлі людьми, але європейські фахівці радять все ж таки використовувати неурядові організації і під час планування та проведення оперативно-розшукових заходів.

Так, наприклад, стосовно рятувальних операцій Рекомендовані засади та настанови з прав людини та торгівлі людьми Верховного Комісара ООН з прав людини у Настанові 5 (6) пропонують: «держави, а в разі необхідності міжурядові та неурядові організації, повинні вжити заходів для забезпечення того, щоб «рятувальні» операції не заподіяли подальшої шкоди правам або гідності жертв торгівлі людьми. Такі операції повинні проводитися лише після запровадження відповідних процедур для забезпечення потреб жертв торгівлі людьми, яких при цьому звільняють» [85; 258].

З метою сприяння безпеці жертв торгівлі людьми та персоналу неурядових організацій, які надають послуги у сфері протидії торгівлі людьми, розташування притулків рекомендовано зберігати в таємниці. Співбесіди не слід проводити в притулку і рекомендується, щоб поліцейські не мали можливості відвідувати притулки [243]. Однак доступ повинен бути можливим у разі надзвичайних ситуацій.

Отже, співпраця з громадськими інституціями дає органам Національної поліції можливість сконцентруватися на розслідуванні та притягненні винних до відповідальності за торгівлю людьми. Адже, використання ресурсів громадських інституцій та довіри потенційних жертв вказаного суспільно-небезпечного явища до неурядових організацій надають більше можливостей правоохоронним органам у розслідуванні та притягненні до відповідальності винних. Тому необхідно провести реформування чинного адміністративного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми, в якому передбачити: 1) що особа щодо якої є інформація щодо того, що вона може бути потенційною жертвою торгівлі людьми повинна бути поінформована про свої права та характер і можливість допомоги; 2) порядок про взаємодію повинен включати процедурні дії щодо спілкування між органами Національної поліції та неурядовими організаціями; 3) період на відновлення, що надасть жертві торгівлі людьми час на прийняття обґрунтованого рішення про співпрацю з правоохоронними органами; 4) з міркувань безпеки адреси притулків слід тримати в таємниці; 5) під час розслідування необхідно забезпечувати захист і представника неурядової організації, якому стала відома інформація про торгівлю людьми і якому загрожує небезпека.

Таким чином, на сьогодні назріла потреба у прийнятті відомчих актів Міністерства внутрішніх справ України, Департаменту боротьби зі злочинами, пов’язаними з торгівлею людьми Національної поліції України, які б регламентувати особливості взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. Необхідно підготувати методичні рекомендації щодо проведення занять з громадськими помічниками інспекторів поліції, розробити механізм залучення до правоохоронної діяльності осіб, які не є членами громадських формувань.

Виходячи з вище викладеного можна зробити наступні висновки: 1) організація діяльності поліції, яка заснована на її підтримці громадськості і направлена на попередження злочинів та правопорушень частково відповідає

умовам сьогодення; 2) для вдосконалення взаємодії поліції з населенням необхідна умова існування довіри громадян до правоохоронних органів, а також і до влади в цілому; 3) аналіз і використання зарубіжного досвіду участі населення у правоохоронній діяльності – дієвий інструмент якісного покращення співробітництва поліції і громадськості, реальна можливість підвищення ефективності роботи поліції; 4) впровадження в роботу правоохоронних органів моделей діяльності поліції зарубіжних країн щодо використання консультативного механізму та співпраці з населенням у справі протидії торгівлі людьми – нагальна потреба теперішнього часу; 5) існує необхідність у розробці та прийнятті нормативних документів, регламентуючих цей аспект правоохоронної діяльності, як на загальному, так і на галузевому рівнях (Закони України, накази Міністра внутрішніх справ) [187].

Окрім того, дослідження зусиль з попередження домашнього насильства можуть бути особливо корисними для боротьби з торгівлею людьми, зокрема щодо розуміння та застосування принципів включення, розширення прав і можливостей та зменшення ризику. Визнаючи, що дослідницькі зусилля у цій галузі все ще є абсолютно новими, експерти визнають складність протидії торгівлі людьми та вибору фокусу й концентрації зусиль. Вже було сказано, що профілактичні дії повинні обиратися враховуючи два підходи: де перший спрямований на соціальне середовище, а другий на особистість. У торгівлі людьми, як і в домашньому насильстві проблема полягає в тому, чи слід зосередитись на розширенні можливостей потенційних жертв або на зміні структур, що заохочують торгівлю людьми або експлуатацію. Теоретично зусилля з профілактики повинні бути спрямовані на усунення торгівлі людьми до того, як вона відбудеться.

Наприклад, для запобігання інфекційним захворюванням або екологічним катастрофам, де причину та наслідки можна визначити легше, можна використати вже знайомі та дієві заходи – щеплення проти інфекції

або укріплення слабкого узбережжя з метою недопущення або зменшення наслідків повені. Однак, зусилля з первинної профілактики ускладнюються, коли йде мова про поведінку людей: не завжди можна остаточно визначити, що будь-яка окрема несприятлива поведінка призведе до конкретних негативних наслідків, а також не можна стверджувати, що будь-який окремий запобіжний захід остаточно зменшить ризик розвитку заподіяння шкоди або зловживання. При торгівлі людьми, як і при домашньому насильстві важко визначити проєкти та програми, які дозволять недопустити подібні зловживання до виявлення самого факту. У сфері запобігання торгівлі людьми здається, що легше отримати фінансування для програм підвищення обізнаності, що описують потенційну шкоду, ніж для загальних програм розширення можливостей, які спрямовані на більш широкі соціальні проблеми, такі як неграмотність, бідність або безробіття.

Оскільки важко визначити причинно-наслідкові зв’язки, більшість профілактичних програм обмежуються описом наслідків торгівлі людьми як засобу запобігання шкоди. Профілактичні програми докладають зусиль для запобігання подальшим актам ревіктимізації. Таким чином, багато програм спрямовані на допомогу жертвам торгівлею людьми, шляхом консультування, навчання та працевлаштування [223].

На нашу думку, у досліджуваній сфері з-поміж іншого також необхідно:

– чітко визначити адміністративні ланцюги відповідальності та компетенції постачальників послуг протягом усього процесу надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, щоб мінімізувати порушення ідентифікації та допомоги потерпілим;

– модифікувати процедуру надання статусу жертви, щоб зменшити навантаження на жертв для самовизначення та розголошення конфіденційної інформації;

– здійснювати постійний моніторинг правоохоронними органами рекрутингових фірм і припинити практику встановлення мораторію щодо перевірок іншими державними інспекціями;

– посилити навчання для правоохоронних органів, прокурорів та суддів щодо справ про торгівлю людьми, особливо щодо примусової праці, використовуючи підхід, орієнтований на жертву (переорієнтація на збір доказів, що не ґрунтуються на свідченнях жертв торгівлі людьми);

– вживати системних зусиль для здійснення заходів захисту жертв-свідків та вжити активних заходів для запобігання залякуванню жертв під час судових процедур.

Як підсумок розкриття піднятої проблематики можна узагальнити таке:

1) найбільш тісна взаємодія між Національною поліцією та громадськими інституціями відбувається у сфері попередження торгівлі людьми (інформаційно-просвітницький, індивідуально-профілактичний; освітньо-кваліфікаційний напрями) та у сфері захисту та наданні допомоги: а) встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; б) інформування про права жертви торгівлі людьми; в) надання різних видів допомоги (медичної, психологічної, соціальної, правової та іншої необхідної допомоги); надання притулку та захисту. Це обумовлено тим, що попередження і захист завжди були сферою впливу неурядових організацій, а щодо участі у боротьбі з торгівлею людьми – на сучасному етапі ця сфера співпраці лише набирає обертів;

2) наразі актуальною є проблема відсутності концепцій взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями, які надають консультативну допомогу та підтримку жертвам торгівлі людьми. Запропоновано використовувати ресурси неурядових організацій під час планування і проведення оперативно-розшукових заходів у сфері боротьби з торгівлею людьми;

3) з метою удосконалення адміністративно-правового законодавства в частині взаємодії органів Національної поліції з державними та

громадськими інституціями у досліджуваній сфері з-поміж інших аспектів, висвітлених у цій роботі, необхідно:

– чітко визначити адміністративні ланцюги відповідальності та компетенції постачальників послуг протягом усього процесу надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, щоб мінімізувати порушення ідентифікації та допомоги потерпілим;

– модифікувати процедуру надання статусу жертви, щоб зменшити навантаження на жертв для самовизначення та розголошення конфіденційної інформації;

– здійснювати постійний моніторинг правоохоронними органами рекрутингових фірм і припинити практику встановлення мораторію щодо перевірок іншими державними інспекціями;

– посилити навчання для правоохоронних органів, прокурорів та суддів щодо справ про торгівлю людьми, особливо щодо примусової праці, використовуючи підхід, орієнтований на жертву (переорієнтація на збір доказів, що не ґрунтуються на свідченнях жертв торгівлі людьми);

– вживати системних зусиль для здійснення заходів захисту жертв-свідків та вжити активних заходів для запобігання залякуванню жертв під час судових процедур.

Отже, співпраця з громадськими інституціями дає органам Національної поліції України можливість сконцентруватися на розслідуванні та притягненні винних до відповідальності за торгівлю людьми. Адже, використання ресурсів громадських інституцій та довіри потенційних жертв вказаного суспільно-небезпечного явища до неурядових організацій надають більше можливостей правоохоронним органам у розслідуванні та притягненні винних до відповідальності. Тому необхідно здійснити реформування чинного адміністративного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми, в якому передбачити: по-перше, що особа щодо якої є інформація, що вона може бути потенційною жертвою торгівлі людьми повинна бути поінформована про свої права та характер і можливість

допомоги; по-друге, порядок про взаємодію повинен включати процедурні дії щодо спілкування між органами Національної поліції та неурядовими організаціями; по-третє, слід передбачити період на відновлення, що надасть жертві торгівлі людьми час на прийняття обґрунтованого рішення про співпрацю з правоохоронними органами; з міркувань безпеки адреси притулків слід тримати в таємниці; по-четверте, під час розслідування необхідно забезпечувати захист також представника неурядової організації, якому стала відома інформація про торгівлю людьми і якому загрожує небезпека.

Таким чином, назрілою є потреба у прийнятті відомчих актів Міністерства внутрішніх справ України, Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України, які б регламентувати особливості взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. Також необхідно підготувати методичні рекомендації щодо проведення занять з громадськими помічниками інспекторів поліції, розробити механізм залучення до правоохоронної діяльності осіб, які не є членами громадських формувань.

Висновки до Розділу 3

1. З'ясовано, що інструменти міжнародної співпраці правоохоронних органів повинні розроблятися за участю громадянського суспільства щодо визначення їхнього змісту, форми та ефективності відповідно до видів торгівлі людьми та національних особливостей кожної країни.

2. Визначено за доцільне систематично здійснювати гармонізацію статистики між різними компетентними службами, зокрема між міністерствами юстиції та внутрішніх справ різних країн-членів ЄС.

3. Виявлено, що існує багато недоліків у ставленні та методах правоохоронних органів щодо реагування як на жертв торгівлі людьми, так і

на осіб, які вчинили злочин. При цьому, як правило, торгівля людьми розглядається як злочин лише стосовно нелегальної міграції, нелегальної праці чи проституції, а не як сукупність злочинів, що порушують права людини (США, Франція).

4. З'ясовано, що для кращого розуміння специфіки торгівлі людьми та потреб жертв торгівлі людьми в окремих країнах створенні спеціальні підрозділи поліцейських (Шотландія, Польща, Франція). При цьому в Шотландії та Франції поліція є основним органом, який є відповідальним за протидію торгівлі людьми, на відміну від США, де основним таким органам є Міністерство охорони здоров'я та соціальної політики. Це свідчить про те, що Україна використала досвід США при обранні основного державного координатора у сфері протидії торгівлі людьми, що є хибним, адже Національна поліція України є більш відповідною вимогам національного координатора, оскільки здійснює усі різновиди реалізації заходів протидії торгівлі людьми.

5. Узагальнено, до досвід зарубіжних країн репрезентує спрямованість їхніх зусиль, в першу чергу, на навчання працівників поліції з метою їх спеціалізації та кращої обізнаності у мотивах та потребах жертв торгівлі людьми.

6. Визначено за доцільне адаптувати Україною такий позитивний досвід зарубіжних країн у досліджуваній сфері як: 1) розроблення чітких оперативних процедур щодо розгляду справ про торгівлю людьми, створення стандартизованих протоколів співпраці між різними правоохоронними органами (США); 2) посилення національних механізмів міжгалузевої співпраці та координації між правоохоронними органами та судовою системою (Франція); 3) створення інформаційних механізмів державного та соціального рівнів повідомлення про торгівлю людьми членів громади (Франція, Шотландія); 4) виділення необхідного фінансування на розслідування злочинів, переслідування торгівців людьми та надання допомоги жертвам (наприклад, витрати на подорожі жертв торгівлі людьми

та інших свідків з країни походження до країни призначення, щоб вони могли свідчити в суді) (США); 5) співпраця щодо обміну інформацією між поліцією, візовими органами, імміграційними, прикордонними та портовими структурами, а також спецслужбами з метою виявлення мереж торгівлі людьми та боротьби з ними (на прикладі співпраці між країнами призначення та країнами походження, співпраця в межах ЄС, а також між ЄС та державами, що не входять до ЄС).

7. Виявлено, що провідним чинником збільшення випадків торгівлі людьми в Україні є правова необізнаність українців щодо причин та наслідків вказаного суспільно-небезпечного явища. Визначено, що обізнаність (поінформованість) є основною частиною інформаційної кампанії проти торгівлі людьми, адже населення України не володіє достатніми знаннями щодо об'єктивного розуміння про ситуацію, яка на сьогодні склалася з додержанням основних прав і свобод людини та механізмів їхнього забезпечення. Для більшості українців захист права на майно є більш пріоритетним у порівнянні з правом на свободу чи особисту недоторканність. Тому головне питання, яке необхідно висвітлювати при проведенні акцій щодо причин і наслідків торгівлі людьми, це роз'яснення того, що людина – найголовніша цінність для будь-якого демократичного суспільства.

8. З'ясовано, що систематичне навчання поліцейських та проведення спільних інформаційних кампаній з громадськими інституціями та представниками засобів масової інформації щодо висвітлення теми «торгівлі людьми» обов'язково підвищує рівень обізнаності як самих поліцейських, так і населення.

9. Уточнено, що використання різних форм взаємодії поліції зі ЗМІ таких як: проведення спільних рейдів, участь журналістів у спецопераціях та висвітлення цих заходів, створення соціальної реклами тощо сприятиме підвищенню рівня обізнаності населення щодо торгівлі людьми.

10. Узагальнено, що без аналізу рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми не можливо розробити ефективні

заходи щодо її подолання. З метою удосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми, запропоновано розробити Стратегію взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в України та План заходів її реалізації, що передбачатимуть такі перспективні напрямки як: а) інституційно-правовий – розробка та прийняття Концепції підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми, що визначатиме конкретну групу у складі Національної поліції, яка буде відповідати за вказаний напрямок; б) інформаційний – створення спільного кол-центру та он-лайн платформи з активним чатом де можна задати запитання та отримати відповідь від усіх зацікавлених суб'єктів протидії торгівлі людьми; в) просвітницький – створення електронного курсу для суб'єктів протидії торгівлі людьми з питань ідентифікації жертв торгівлі людьми та методичних рекомендацій для тренерів; г) аналітичний – проведення постійного моніторингу ефективності запланованих та проведених програм та заходів; д) координаційний – визначити Департамент комунікації Міністерства внутрішніх справ України координатором в розробленні спільних нормативно-правових актів у сфері підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми.

11. Виявлено, що найбільш тісна взаємодія між Національною поліцією та громадськими інституціями відбувається у сфері попередження торгівлі людьми (інформаційно-просвітницький, індивідуально-профілактичний; освітньо-кваліфікаційний напрями) та у сфері захисту та наданні допомоги: а) встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; б) інформування про права жертви торгівлі людьми; в) надання різних видів допомоги (медичної, психологічної, соціальної, правової та іншої необхідної допомоги); надання притулку та захисту. Це обумовлено тим, що попередження і захист завжди були сферою впливу неурядових організацій, а щодо участі у боротьбі з торгівлею людьми – на сучасному етапі ця сфера співпраці лише набирає обертів.

12. Доведено, що наразі актуальною є проблема відсутності концепцій взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями, які надають консультативну допомогу та підтримку жертвам торгівлі людьми. Запропоновано використовувати ресурси неурядових організацій під час планування і проведення оперативно-розшукових заходів у сфері боротьби з торгівлею людьми.

13. З метою удосконалення адміністративно-правового законодавства в частині взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями у досліджуваній сфері з-поміж раніше сформованих оптимізацій визначено за необхідне: 1) чітко визначити адміністративні ланцюги відповідальності та компетенції постачальників послуг протягом усього процесу надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, щоб мінімізувати порушення ідентифікації та допомоги потерпілим; 2) модифікувати процедуру надання статусу жертви, щоб зменшити навантаження на жертв для самовизначення та розголошення конфіденційної інформації; 3) здійснювати постійний моніторинг правоохоронними органами рекрутингових фірм і припинити практику встановлення мораторію щодо перевірок іншими державними інспекціями; 4) посилити навчання для правоохоронних органів, прокурорів та суддів щодо справ про торгівлю людьми, особливо щодо примусової праці, використовуючи підхід, орієнтований на жертву (переорієнтація на збір доказів, що не ґрунтуються на свідченнях жертв торгівлі людьми); 5) вживати системних зусиль для здійснення заходів захисту жертв-свідків та вжити активних заходів для запобігання залякуванню жертв під час судових процедур.

14. Узагальнено, що співпраця з громадськими інституціями дає органам Національної поліції України можливість сконцентруватися на розслідуванні та притягненні винних до відповідальності за торгівлю людьми. Адже, використання ресурсів громадських інституцій та довіри потенційних жертв вказаного суспільно-небезпечного явища до неурядових

організацій надають більше можливостей правоохоронним органам у розслідуванні та притягненні винних до відповідальності.

15. Доведена необхідність реформування чинного адміністративного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми. Запропоновано передбачити: по-перше, що особа щодо якої є інформація, що вона може бути потенційною жертвою торгівлі людьми повинна бути поінформована про свої права та характер і можливість допомоги; по-друге, порядок про взаємодію повинен включати процедурні дії щодо спілкування між органами Національної поліції та неурядовими організаціями; по-третє, слід передбачити період на відновлення, що надасть жертві торгівлі людьми час на прийняття обґрунтованого рішення про співпрацю з правоохоронними органами; з міркувань безпеки адреси притулків слід тримати в таємниці; по-четверте, під час розслідування необхідно забезпечувати захист також представника неурядової організації, якому стала відома інформація про торгівлю людьми і якому загрожує небезпека.

16. Констатовано, що назрілою є потреба у прийнятті відомчих актів Міністерства внутрішніх справ України, Департаменту боротьби зі злочинами, пов’язаними з торгівлею людьми Національної поліції України, які б регламентувати особливості взаємодії правоохоронних органів з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. Також необхідно підготувати методичні рекомендації щодо проведення занять з громадськими помічниками інспекторів поліції, розробити механізм залучення до правоохоронної діяльності осіб, які не є членами громадських формувань.

ВИСНОВКИ

У дисертації на підставі комплексного аналізу чинного законодавства, міжнародних стандартів і європейських практик у сфері протидії торгівлі людьми розкрито особливості адміністративно-правових засад взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями, сформовано пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері. Основні із них такі:

1. Визначено, що попередження, боротьба, захист та взаємодія є важливими елементами, які входять у систему протидії торгівлі людьми, кожен з яких вимагає різної динаміки у плануванні політики та програм, в яких беруть участь різні суб'єкти (у тому числі особи з груп ризику, громадянське суспільство, державні установи, правоохоронні та судові органи), однак ключову роль практико-реалізаційного аспекту має саме Національна поліція України. Сформовано, що чітке законодавче визначення системи суб'єктів та їх повноважень щодо різних видів протидії торгівлі людьми (шляхом включення до цієї системи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правоохоронних органів, органів системи правосуддя, громадських інституцій) сприятиме ефективній реалізації адміністративно-правової політики протидії цьому суспільно-небезпечному явищу.

2. Уточнено, що взаємодія як суспільне явище характеризується тим, що шляхом цілеспрямованого впливу учасників взаємодіючих відносин вносить певну організованість та системність до їхньої спільної діяльності. Визначено, що органи Національної поліції України, взаємодіючи з іншими суб'єктами реалізації заходів протидії торгівлі людьми мають за мету зниження рівня злочинності, а у перспективі – забезпечення неухильного виконання законів усіма суб'єктами права, що унеможливить існування такого суспільно-небезпечного явища як торгівля людьми. При цьому інші суб'єкти таких взаємодіючих відносин можуть мати за мету зовсім інші

бажані до отримання результати. Провідним у цьому відношенні є досягнення консенсусу щодо цілей співробітництва, розподілу ролей в залежності від законодавчо закріплених можливостей кожного та їхніх інтересів щодо практико-реалізаційного аспекту цього процесу. Однак базовим є те, що взаємодіючі суб'єкти мають неухильно дотримуватись таких принципів як: пріоритет прав людини та її інтересів; рівності, самостійності та незалежності; доброчесність і конфіденційність; професіоналізм; взаємна довіра; оперативність. При цьому цей перелік не є вичерпним, однак саме ці керівні положення слід вважати такими без дотримання яких неможливо досягти спільних ефективних результатів у сфері протидії торгівлі людьми.

3. З'ясовано, що вирішення проблем у сфері протидії торгівлі людьми ґрунтується на спільних, міждержавних, довгострокових, скоординованих, стратегічних та належно спланованих діях, які обов'язково мають базуватися на обґрунтованій оцінці конкретної проблеми та існуючої спроможності реагувати на неї. Доведено, що чітке національне визначення в адміністративних нормах адміністративних прав і обов'язків, а також адміністративних процедур, яких повинні дотримуватися суб'єкти взаємодіючих відносин, є невід'ємною частиною актів про співпрацю. Прийняття та реалізація таких норм щодо забезпечення формалізованої співпраці у сфері протидії торгівлі людьми має такі позитивні результати як: 1) розвиток єдиного розуміння цілей, політики та ролі різних сторін; 2) розширення обсягу знань та обмін інформацією; 3) узгодження принципів (процедур, правил) співпраці, які дозволяють уникнути непорозумінь; 4) формування певного рівня взаємної довіри шляхом регулярної співпраці; 5) надання можливості правоохоронним органам та іншим державним та громадським інституціям швидше реагувати на різні виклики; 6) покращення захисту та підтримки жертв торгівлі людьми. Акцентовано, що актуалізація наявності таких норм значно зросла умовами воєнного часу, адже попри

сучасні виклики суб'єкти взаємодіючих відносин змушені діяти в рамках раніше обумовлених договірних засад.

4. З'ясовано, що суб'єкти досліджуваних взаємодіючих відносин після з'ясування підстав, правових основ та формування цілей спільно-скоординованої діяльності у сфері протидії торгівлі людьми обирають той вид та напрям її реалізації, що є доцільним та ефективним у конкретному контексті. Йдеться зокрема про інформаційно-технічну, правоохоронну чи правозахисну, пряму або опосередковану, комунікативну або погоджувальну, разову, тимчасову чи постійну, гласну (відкриту) або негласну (конфіденційну), формальну (правову) чи неформальну взаємодію, яка в залежності від різновиду елементу протидії може бути спрямована на інформаційно-просвітницький, індивідуально-профілактичний, освітньо-кваліфікаційний або правоохоронний чи правозахисний напрям.

5. Доведено, що характерним зовнішнім проявом практичної діяльності суб'єктів протидії торгівлі людьми при їхній взаємодії є використання адміністративно-правових інструментів взаємодії, де вказана співпраця між органами Національної поліції з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми складається з: 1) нормотворчої діяльності (укладання спільних документів про співпрацю); 2) участі у реалізації спільних програм та планів (міжнародних, європейських, місцевих); 3) надання та виконання звернень і доручень; 4) інформування один одного (з використанням цифрових технологій або традиційних – поштових); 5) проведення спільних нарад, засідань координаційних груп; 6) узгодження і проведення спільних тактичних та операційних заходів; 7) спільного навчання.

6. Виявлено, що чинним законодавством частково врегульовані процедурні аспекти взаємодії Національної поліції з державними інституціями щодо надання допомоги чи захисту постраждалій особі від торгівлі людьми. При цьому окрім загальних положень електронної інформаційної взаємодії, зовсім не врегульованими є інші процедурні аспекти взаємодії між держаними інституціями у цій сфері, а тим більше –

питання взаємодії з громадськими інституціями. Доведено, що адміністративна процедура взаємодії органів Національної поліції України з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми фактично є відсутньою, адже застосовними є положення загальних порядків формування комунікативної співпраці органів Національної поліції з громадськістю.

7. Порівняльно-правовий аналіз діяльності органів поліції зарубіжних країн у сфері протидії торгівлі людьми дозволив виокремити наступний позитивний досвід, який можна адаптувати в Україні: 1) розроблення чітких оперативних процедур щодо розгляду справ про торгівлю людьми, створення стандартизованих протоколів співпраці між різними правоохоронними органами (США); 2) посилення національних механізмів міжгалузевої співпраці та координації між правоохоронними органами та судовою системою (Франція); 3) створення інформаційних механізмів державного та соціального рівнів повідомлення про торгівлю людьми членів громади (Франція, Шотландія); 4) виділення необхідного фінансування на розслідування злочинів, переслідування торгівців людьми та надання допомоги жертвам (наприклад, витрати на подорожі жертв торгівлі людьми та інших свідків з країни походження до країни призначення, щоб вони могли дати покази в суді) (США); 5) співпраця щодо обміну інформацією між поліцією, візовими органами, імміграційними, прикордонними та портовими структурами, а також спецслужбами з метою виявлення мереж торгівлі людьми та боротьби з ними (на прикладі співпраці між країнами призначення та країнами походження, співпраця в межах ЄС, а також між ЄС та державами, що не входять до ЄС).

8. Доведено, що обізнаність населення про причини, наслідки, види допомоги жертвам торгівлі людьми – є ключовою умовою для зменшення різних негативних наслідків від торгівлі людьми та тих, хто безпосередньо постраждав від неї. Підтвердженням цього є активна діяльність міжнародних та національних інституцій, активізована з початку війни в України. Втім без аналізу рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми

не можливо розробити ефективні заходи щодо її подолання. З метою удосконалення діяльності органів Національної поліції України щодо обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми необхідно розробити Стратегію взаємодії органів Національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в України та План заходів її реалізації, що передбачатимуть такі перспективні напрямки як: а) інституційно-правовий – розробка та прийняття Концепції підвищення рівня обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми, що визначатиме конкретну групу у складі Національної поліції, яка буде відповідати за вказаний напрямок; б) інформаційний – створення спільного кол-центру та он-лайн платформи з активним чатом де можна поставити запитання та отримати відповідь від усіх зацікавлених суб'єктів протидії торгівлі людьми; в) просвітницький – створення електронного курсу для суб'єктів протидії торгівлі людьми з питань ідентифікації жертв торгівлі людьми та методичних рекомендацій для тренерів; г) аналітичний – проведення постійного моніторингу ефективності запланованих та проведених програм та заходів; д) координаційний – визначити Департамент комунікації Міністерства внутрішніх справ України координатором в розробленні спільних нормативно-правових актів у сфері підвищення обізнаності населення про причини та наслідки торгівлі людьми.

9. Визначено, що співпраця з громадськими інституціями дає органам Національної поліції України можливість сконцентруватися на розслідуванні та притягненні винних до відповідальності за торгівлю людьми. Адже, використання ресурсів громадських інституцій та довіри потенційних жертв вказаного суспільно-небезпечного явища до неурядових організацій надають більше можливостей правоохоронним органам у розслідуванні та притягненні винних до відповідальності. Доведена доцільність прийняття відомчих актів Міністерства внутрішніх справ України, Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України, які б регламентувати особливості взаємодії правоохоронних

органів з громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. Окремо акцентовано на необхідності підготовки методичних рекомендацій щодо проведення занять з громадськими помічниками інспекторів поліції, розробки механізм залучення до правоохоронної діяльності осіб, які не є членами громадських формувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Повний курс. За заг. ред. В. Галунько. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

2. Адміністративне право України. За заг. ред. Т. О. Коломоєць. К.: Істина, 2009. 480 с.

3. Агафонов С. И. Административные процедуры и их реализация в деятельности органов внутренних дел Российской Федерации: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2008. 24 с.

4. Балинська О. М. Нормативна основа співпраці поліцейського та громадян в Україні. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі: матеріали круглого столу, 23 листопада 2017 р. Упорядники З. Р. Кісіль, Л. Й. Гуменюк. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 172 с. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_23_11_2017.pdf

5. Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Старилов Ю. Н. Административное право. 3-е изд., пересмотр. и доп. Норма, 2007. 816 с.

6. Біженці з України ризикують стати жертвами експлуатації та торговців людьми – ООН. Голос Америки Associated Press, 2022. https://ukrainian.voanews.com/a/bizhenci-z-ukrainy-zhertvy-ekspluatacii-poperedzhae-oon/6482979.html

7. Біла Н. М. *Аудит управління діяльністю правоохоронних органів.* Тернопіль, 2018. 234 с.

8. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловйова О. М. Адміністративна процедура: конспект лекцій. За заг. ред. І. В. Бойко. Харків: Право, 2017. 132 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/292/1-19.pdf

9. Боротьба. Словник української мови, 2020. URL: http://sum.in.ua/s/borotjba

10. Борьба с торговлей людьми. Руководство для парламентариев. Межпарламентский союз и ЮНОДК, 2021. URL:

https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Handbook_for_Parliamentarians_Russian_V0983316.pdf

11. Бостан С. К., Гусарєв С. Д., Пархоменко Н. М. Теорія держави і права. К.: ВЦ «Академія», 2013. 348 с.

12. Буковинські правоохоронці припинили масштабну схему незаконного перетину державного кордону України. *Facebook*, 2020. URL: https://www.facebook.com/1674951879426286/posts/2680294642225333/

13. Васильєва М. О., Касько В. В., Орлеан А. М., Пустова О. В. Україна як країна призначення для торгівлі людьми. Матеріали для практично го використання працівниками прикордонної служби, правоохоронних органів та суддям. *Фенікс*, 2012. 120 с. URL: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/krayina_pryzn4_layout_1.pdf

14. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.

15. Відповіді на запитання в рамках II раунду оцінювання ГРЕТА. Міністерство соціальної політики України, 2016. URL: https://rm.coe.int/-/168072f7aa

16. Веб портал Представництва ОБСЄ в Україні. URL: http://www.osce.org/uk/ukraine/78376

17. Вплив. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: http://sum.in.ua/s/vplyv

18. Галіцина Н. В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*, 2010. № 4. С. 163-177.

19. Галіцина Н. В. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави: вихідні положення. *Науковий вісник Херсонського державного університету,* 2015. Випуск 6. Том 2. С. 40-45.

20. Глосарій термінів Європейського Союзу, 2020. URL: http://europa.dovidka.com.ua/p.html#_Toc90362348

21. Грібов М., Ємець О. Руснак Д. Роль і місце міжнародно-правових актів ООН у становленні правового забезпечення протидії торгівлі

людьми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2020. № 3. С.145–150. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/01/s3_ua/24.pdf

22. Грібов М., Ємець О. Руснак Д. Візуальне спостереження за особою, річчю або місцем як засіб протидії торгівлі людьми. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2020. № 4 (117). С. 9–19.

23. Гройсман зобов'язаний завершити реформу з перетворення МВС на цивільний орган з формування державної політики. *ТОВ «ІА Слово і Діло»*, 2016. URL: https://www.slovoidilo.ua/promise/45089.html

24. Даль В. И. Толковый словарь великорусского языка: В 4 т. Русский язык, 1980. Т. 3. 555 с.

25. Двадцять років програмі МОМ із боротьби з торгівлею людьми в україні. *Міжнародна організація з міграції, Агентство ООН з питань міграції*, 2018. URL: https://iom.org.ua/ua/dvadcyat-rokiv-programi-mom-iz-borotby-z-torgivleyu-lyudmy-v-ukrayini

26. Денис Малюська: Законопроєкт «Про адміністративну процедуру» врегульовує відносини держави з фізичними та юридичними особами. *Міністерство юстиції України офіційний сайт*, 2020. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-zakonoproekt-pro-administrativnu-protseduru-vregulovue-vidnosini-derjavi-z-fizichnimi-ta-yuridichnimi-osobami

27. Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми на столичному Печерську правоохоронці затримали організаторку борделю, який прикривався послугами масажного салону, Національна поліція офіційний сайт, 2020. URL: https://www.npu.gov.ua/news/na-stolichnomu-pechersku-pravookhorontsi-zatrimali-organizatorku-bordelyu-yakiy-prikrivavsya-poslugami-masazhnogo-salonu

28. Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлю та інституції та практики, подібні рабству, від 7 вересня 1956 р. Організація

Об’єднаних Націй, Серія договорів, вип. 266, № 3822. URL: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/30.htm

29. Додаток 2 до Проєкту Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року. Міністерство соціальної політики України офіційний сайт, 2022. URL: http://surl.li/fbdup

30. Доклад Верховного комиссара ООН по правам человека Мэри Робинсон Экономическому и Социальному Совету ООН (E/2002/68, пункт 62). Рекомендуемые принципы и руководящие положения по вопросу о правах человека и торговле людьми. Комментарий. ООН Управление Верховного Комиссара, 2010. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Commentary_Human_Trafficking_ru.pdf

31. Дрозд О. Ю., Сорока Л. В. Міжнародне партнерство - основний інструмент протидії торгівлі людьми та гендерному насильству під час збройного конфлікту. *Актуальні проблеми держави і права*, 2023. № 97. С. 77-82. URL: http://apdp.in.ua/v97/10.pdf

32. Дрозд О. Ю., Сорока Л. В. Вплив війни в Україні на європейський стратегічний курс протидії торгівлі людьми. *Право і суспільство.* 2023. № 2. С. 202-207. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/2_2023/part_2/30.pdf

33. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні. GfK Ukraine, Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, Міністерство закордонних справ Королівства Норвегія та Державний департамент Сполучених Штатів Америки, 2017. URL: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/migration_and_human_trafficking_in_ukraine_2017_ukr.pdf

34. Дубина В. І. Запобігання торгівлі людьми оперативними підрозділами національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ,* 2016. № 1. С. 240-251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2016_1_22

35. Дячук О. В. Правові засади партнерських відносин між поліцією та населенням. *Порівняльно-аналітичне право*, 2015. № 3. С. 153-156.

36. Желінський В. М. Адміністративно-правові засади реєстраційної діяльності Міністерства юстиції: дисер. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 196 с.

37. Жуковська Г. Г. Взаємовідносини органів влади та громадськості у сфері протидії торгівлі людьми: аналіз ситуації в Україні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*, 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_26

38. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект): дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.07. К., 2005. 423 с.

39. За перше півріччя 2021 року до суду скеровано майже 100 кримінальних проваджень за фактом торгівлі людьми – Катерина Павліченко. *Портал МВС*, 2021. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/za-perse-pivriccya-2021-roku-do-sudu-skerovano-maize-100-kriminalnix-provadzen-za-faktom-torgivli-lyudmi-katerina-pavlicenko

40. Запобігти торгівлі людьми: 5 маркерів безпеки під час війни. Рівненська обласна державна адміністрація офіційний сайт, 2022. https://www.rv.gov.ua/news/zapobigti-torgivli-lyudmi-5-markeriv-bezpeki-pid-chas-vijni

41. Збишко. М. О. Пропагування філософії «community policing» серед студентства та іноземців, які проживають та навчаються у місті лева: досвід європейських країн. Матеріали «круглого столу», м. Львів, 23 листопада 2017 р. Львів: ЛьвДУВС, 2017. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_23_11_2017.pdf

42. Звіт про оприлюднення проекту закону України «Про адміністративну процедуру». *Міністерство юстиції України офіційний сайт*,

2016. URL: https://minjust.gov.ua/m/30012015-zvit-pro-oprilyudnennya-proektu-zakonu-ukraini-pro-administrativnu-protseduru

43. Зякун М. Г. Взаємодія громадських організацій з освітніми закладами у сфері протидії торгівлі людьми на прикладі ГО «Професійна ліга соціальних працівників Сумщини. Суми, 2020. 90 с.

44. Енциклопедичний словник з державного управління. За ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

45. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні за результатами проведеного Міністерством економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України моніторингу проектів у першому півріччі 2019 року. *Міністерство економіки України офіційний сайт*. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f5b9bbfd-cd9f-40a3-abeb-bc0a30bb72a3&title=InformatsiiaSchodoMizhnarodnoiTekhnichnoiDopomogi-SchoNadatsiaUkrainiZaRezultatamiProvedenogoMinisterstvomRozvitkuEkonomiki-TorgivliTaSilskogoGospodarstvaUkrainiMonitoringuProektivUPershomuPivrichchi2019-Roku&isSpecial=true

46. Калюжный С. М. Правоохранительная деятельность в зарубежных странах. ИНИОН, 1991. 345 с.

47. Кількість осіб, яким Нацсоцслужбою встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми станом на 01.12.2022. URL: https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/protudiya-torgivli-lydmi/ptl-stat-12-2022.pdf

48. Климова Е. А. Правовые основы полицейского и судебного сотрудничества по уголовным делам в праве Европейского Союза: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. М., 2011. URL: https://www.dissercat.com/content/pravovye-osnovy-politseiskogo-i-sudebnogo-sotrudnichestva-po-ugolovnym-delam-v-prave-evropei

49. Комісаров О. Г. Роль засобів масової інформації у забезпеченні та удосконаленні інформатизації в системі охорони громадського порядку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»,* 2014. Випуск 12. Том 1. С. 79.

50. Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. № 1035-р (втратило чинність). *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80

51. Конвенція про права дитини Резолюція 44/25 Генеральної Асамблеї, 1989 р. *ЮНІСЕФ*. URL: http://www.unicef.org/crc/

52. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації Жінки (Частина 1, стаття 6, стосується торгівлі жінками та експлуатації проституція жінок). Резолюція 34/180 Генеральної Асамблеї, 1979. URL: http://www.ohchr.org/english/law/cedaw.htm

53. Конвенція про примусову чи примусову працю Конвенція Міжнародної організації праці № 29 від 28 червня 1930 року ООН, Серія договорів, вип. 39, № 612. URL: http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C029

54. Конвенція про скасування примусової праці Конвенція Міжнародної організації праці № 105 від 25 червня 1957 р. Організація Об'єднаних Націй, Серія договорів, вип. 320, № 4648. URL: http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C105

55. Конвенція про мінімальний вік для прийняття на роботу Конвенція Міжнародної організації праці № 138 від 26 червня 1973 року ООН, Серія договорів, вип. 1015, № 14862. URL: http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C138

56. Конвенція про заборону та негайні дії щодо ліквідація найгірших форм дитячої праці Конвенція Міжнародної Організації Праці № 182 від 17

червня 1999 р. ООН, Серія договорів, вип. 2133, № 37245. URL: http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C182

57. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацію проституції третіми особами від 21 березня 1950 р. Резолюція 317 (IV) Генеральної Асамблеї. ООН, 2022. https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-suppression-traffic-persons-and-exploitation

58. Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми. COUNCIL OF EUROPE PORTAL, 2021. https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-action-against-trafficking-in-human-beings

59. Короткий огляд програми протидії торгівлі людьми. МОМ в Україні, 2019. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_counter_trafficking_programme_2019_ukr.pdf

60. Крусян А. Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 1999. 19 с.

61. Крусян А. Р. Взаимодействие местных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления. Одесса: Юрид. лит., 2001. 164 с.

62. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу. К.: Атіка, 2005. 352 с.

63. Куц В. М., Орлеан А. М. Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми. За ред. Г. П. Середи. К.: Варта, 2007. 168 с. URL: https://www.legal-tools.org/doc/33af70/pdf/

64. Мамченко Н. Закон про адміністративну процедуру визначатиме чіткі правила поведінки для публічної влади у взаєминах з людиною. *Судебно-юридическая газета*, 2018. URL: https://sud.ua/ru/news/publication/129141-zakon-pro-administrativnu-protseduru-viznachatime-chitki-pravila-povedinki-dlya-publichnoyi-vladi-u-vzayeminakh-z-lyudinoyu

65. МВС посилює систему протидії торгівлі людьми в Україні. Портал МВС, 2020. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/MVS_posilyu_sistemu_protidii_torgivli_lyudmi_v_Ukraini_36821

66. Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми. *Вінницька міська рада офіційний сайт*, 2018. URL: https://www.vmr.gov.ua/MunicipalInstitutions/Lists/PromotionsAndEvents/ShowNews.aspx?ID=178

67. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабинями. Париж, 18 травня 1904 р. ООН, 2022. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VII-8&chapter=7&clang=_en

68. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабинями. Париж 4 травня 1910 р. ООН, 2022. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VII-9&chapter=7&clang=_en

69. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми. Женева 30 вересня 1921 р. ООН, 2022. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VII-3&chapter=7&clang=_en

70. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками повнолітнього віку. Женева 11 жовтня 1933 р. ООН, 2022. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VII-5&chapter=7&clang=_en

71. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організацій у Женеві, 2021. URL: https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2611-iom

72. Мінсоцполітики започаткувало співпрацю з Секретаріатом ОБСЄ у сфері протидії торгівлі людьми. *Урядовий портал*, 2018. URL:

https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-zapochatkuvalo-spivpracyu-z-sekretariatom-obsye-u-sferi-protidiyi-torgivli-lyudmi

73. Мінсоцполітики затверджено уніфіковану форму ведення обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Міністерство соціальної політики України офіційний сайт, 2021. https://www.msp.gov.ua/news/21048.html

74. Мельничук М. А. Правові основи соціального партнерства міліції в умовах трансформації громадянського суспільства в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01 Київ, 2015. 195 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/1272/1/melnichuk_dis.pdf

75. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді та Агентством США з міжнародного розвитку про співробітництво в реалізації проектів з подолання торгівлі людьми в Україні та захисту вразливих дітей: Міждержавний документ, 2004. *Верховна Ради України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_127#Text

76. Меморандум про взаємовигідне та довгострокове співробітництво. *Київський міський центр зайнятості*, 2020. URL: https://kie.dcz.gov.ua/node/7169

77. Меморандум між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Чорногорії про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю від 13.06.2013 р. *Міністерство внутрішніх справ України офіційний сайт*. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/MEMORANDUM_mizh_Ministerstvom_vnutrishnih_sprav_Ukraini_ta_Ministerstvom_vnutrishnih_sprav_CHornogorii_pro_spivrobitnictvo_u_sferi_borotbi_zi_zlochinnistyu_.htm

78. Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації. від 21.10.2021 р. № 984_013-17. *Верховна Ради України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-17#n2

79. Меморандум про взаєморозуміння між Національною поліцією України та Міністерством внутрішніх справ держави Катар щодо співробітництва у сфері запобігання та боротьби зі злочинністю від 05.04.2021 р. № 634_003-21. *Верховна Ради України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634_003-21#Text

80. Методичні рекомендації щодо проведення моніторингу та оцінки якості заходів національно-патріотичного виховання. За ред. О.В. Ярошенко. ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики». 2-е вид. Вінниця, 2020. 48 с.

81. Михайлова Ю. О. Організація ефективної комунікації як ключового елементу підвищення авторитету працівників поліції та налагодження взаємодії з населенням. Форум права, 2015. № 1. С. 178–18. URL: http://nbuv.gov.ua/ j-pdf/FP_index.htm_2015_1_31.pdf

82. Мобільний оператор допомагатиме поліції у пошуку зниклих дітей. *Видавничий дім «ОГО»*, 2018. URL: https://ogo.ua/articles/view/2018-09-20/95604.html

83. Мультимедійна платформа іномовлення України. *Ukrinform*, 2020. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3065266-denisova-pidpisala-memorandum-pro-spivpracu-z-koordinatorom-proektiv-obse-v-ukraini.html

84. Навчальний посібник у сфері протидії торгівлі людьми для суддів та прокурорів. Ознайомчі матеріали для держав-членів ЄС, асоційованих членів і держав-кандидатів на вступ. *ОБСЄ офіційний сайт*, 2004. URL: http://www.osce.org/uk/ukraine/75880?download=true

85. Навчальний посібник у сфері протидії торгівлі людьми для суддів та прокурорів. ОБСЄ, 2004. URL: https://svyat.kyivcity.gov.ua/files/2015/5/6/Sud_prok.pdf

86. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки: Указ Президента України від

26.02.2016 р. № 68/2016. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#n20

87. Нацполіція впроваджує концепцію розвитку підрозділів протидії злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми та незаконною міграцією. Маріупольське районне управління поліції, 2020. URL: http://mariupol-police.dn.ua/news/view/7495

88. Недов С. Л. Організаційно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Д., 2009. 478 с.

89. Нижник Н., Дубенко С., Пашко Л. Соціальне партнерство як виклик сьогодення. *Політичний менеджмент*, 2005. № 2 (11). С. 46–54.

90. Нєбитова Н. Ю. Поняття, ознаки взаємодії та співпраці органів національної поліції України з іншими суб'єктами у протидії торгівлі людьми. *Підприємництво, господарство і право*, 2020. №10 (296). С. 138–141. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/24.pdf

91. Нєбитова Н. Ю. Види та напрями взаємодії органів національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 2021. Випуск 2. Том 2. С. 148-155. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2021/2-2/26.pdf

92. Нєбитова Н. Ю. Завдання та принципи взаємодії органів національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми в Україні. *Підприємництво, господарство і право*, 2020. №11 (297). С. 134–137. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/23.pdf

93. Нєбитова Н. Ю. Нормативно-правове забезпечення взаємодії громадських інституцій з правоохоронними органами у протидії торгівлі людьми в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 2022. Випуск 4. С. 127-131. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2022/4/21.pdf

94. Нєбитова Н. Ю. Адміністративно-правові інструменти взаємодії органів Національної поліції України з державними інституціями у сфері

протидії торгівлі людьми. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2022. № 5. С. 132-139. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2022/20.pdf

95. Нєбитова Н. Ю. Принципи взаємодії органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 6–7 березня 2020 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2020. С. 77–80.

96. Нєбитова Н. Ю. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності. Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 1–2 листопада 2019 р. Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 65–67.

97. Нєбитова Н. Ю. Мовна структура наукової мови. Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 45–47.

98. Нєбитова Н. Ю. Поняття взаємодії та її значення у протидії торгівлі людьми. Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22–23 вересня 2021 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

99. Нєбитова Н. Ю. Міжнародно-правові інструменти співпраці у сфері протидії торгівлі людьми. Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25–26 січня 2023 р. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 39–41.

100. Обласна влада підписала меморандум про співпрацю у сфері протидії торгівлі людьми. *Полтавська обласна військова адміністрація*, 2021. URL: http://www.adm-pl.gov.ua/news/oblasna-vlada-pidpisala-memorandum-pro-spivpracyu-u-sferi-protidiyi-torgivli-lyudmi#

101. Обласне управління Національної поліції та благодійна організація підписали меморандум про співпрацю. *Новини Полтавщини*, 2016. URL: https://np.pl.ua/2016/03/oblasne-upravlinnya-natsionalnoji-politsiji-ta-blahodijna-orhanizatsiya-pidpysaly-memorandum-pro-spivpratsyu/

102. Опитування щодо забезпечення прав і свобод громадян України. ДУ Державний інститут сімейної та молодіжної політики ДІСМП, 2020. URL: https://dismp.gov.ua/opytuvannia-shchodo-zabezpechennia-prav-i-svobod-hromadian-ukrainy/

103. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Книга 1: Соціальна Психологія Особистості І Спілкування. Видавництво «21». 2010. 454 с.

104. Орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю у Міністерстві внутрішніх справ України на 2022 рік: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.12.2021 р. № 996. *Міністерство внутрішніх справ України офіційний сайт.* URL: https://mvs.gov.ua/upload/1/1/5/1/5/0/WJhjw83sRKw0oZjKgKXvHAcubKrtnWDFnfYdjVde.docx

105. Орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю у Міністерстві внутрішніх справ України на 2023 рік: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, 2022. *Міністерство внутрішніх справ України офіційний сайт.* URL: https://mvs.gov.ua/upload/1/4/0/3/5/2/projekt-opkg-2023.doc

106. Панфілова А. П. Взаємодія учасників освітнього процесу, 2014. URL: https://stud.com.ua/88159/pedagogika/vzayemodiya_uchasnikiv_osvitnogo_protsesu

107. Параметри пошуку: Слова в назві - знайти «взаємодія». База даних «Законодавство України» (станом на 12 жовтня 2020 р.). *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/find/a?text=%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F

108. Патерило І. В. Інструменти діяльності публічної адміністрації: сутність та зміст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО, 2014. Випуск 27. Том 2. С.174-178.

109. Патерило І. В. Право як ціннісна категорія: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2006. 20 с.

110. Планування. *Портал МВС*, 2020. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/8549_Orintovniy_plan_provedennya_konsultaciy_z_gromadskistyu_u_Ministerstvi_vnutrishnih_sprav_Ukraini_na_2021_rik.htm

111. Положення про Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми: Наказ Національної поліції України 19.12.2017 р. № 1307 (зі змінами, внесеними наказом НПУ від 29.07.2019 № 759). *Єдиний загальнодержавний ресурс публічних законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують діяльність поліції*, 2022. URL: http://tranzit.ltd.ua/nakaz/

112. Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 11.11.2010 р. № 550 (втратив чинність). *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10#Text

113. Положення про Міжвідомчу раду з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 р. № 1087. *Кабінет Міністрів України офіційний сайт*. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/91244299

114. Положення про Департамент зв'язків із громадськістю МВС України та Типового положення про підрозділ зв'язків із громадськістю органу внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.06.2010 р. № 254. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0254320-10#Text

115. Попередження. Словник української мови, 2020. URL: http://sum.in.ua/s/poperedzhennja

116. Порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2012 р. № 417. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-%D0%BF#Text

117. Порядок виплати одноразової матеріальної допомоги постраждалим особам: Постанова Кабінет Міністрів України від 25.07.2012 р. № 660 (зі змінами). *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2012-%D0%BF#Text

118. Принцип рівності у практиці Європейського суду з прав людини. Практика ЄСПЛ. *Юридична практика*, 2017. URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/tuyrshchyt-ukvrsfkhk-ts-tuankhyshchk-zhvustyemfensgs-ftsets-i-tuav-oyueyry/#:~:text

119. Приходько А. А. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидія корупції в Україні за умов євроінтеграції: дис... д-ра юрид. наук. Дніпро, 2020. 485 с. URL: https://dduvs.in.ua/naukova-diyalnist/spetsializovani-vcheni-radi/ogoloshennya-pro-zahist-disertatsij/pryhodko/

120. Приходько А. А. Викорінення корупції: запобігання, протидія чи боротьба? *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 13–14 січня 2017 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2017. С. 66-69.

121. Проневич О. С. Німецька та польська моделі партнерської взаємодії поліції та населення на локальному рівні. *Форум права*, 2011. № 4. С. 600–606.

122. *Протидія органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми.* Василинчук В. І., Рамазанова У. В., Стрільців О. М. та ін. Київ: Кандиба Т. П., 2014. 139 с.

123. Протидія торгівлі людьми в умовах війни: захист українців в ЄС та ситуація з примусово переміщеними в рф громадянами. Укрінформ, 2022. URL: http://surl.li/etlfb

124. Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція №55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року (Протокол ратифіковано Законом № 1433-IV (1433-15) від 04.02.2004). *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_790#Text

125. Прокопенко О. Ю. Адміністративно-правові засади діяльності органів Національної поліції України як суб'єкта забезпечення правопорядку у регіоні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 410 с.

126. Проектний офіс МВС. Річний звіт (фото, презентація). *Єдиний портал органів системи МВС України*, 2017. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/11383_Proektniy_ofis_MVS_Richniy_zvit_FOTO_PREZENTACIYA.htm

127. Протидія торгівлі людьми. *Міністерство освіти і науки в Україні*, 2020. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/protidiya-torgivli-lyudmi

128. Протидія торгівлі людьми в Україні. Автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга. За заг. ред. К. Левківського та ін. ВАІТЕ, 2017. 88 с. URL: https://ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Posibnyk-CTHB-final.pdf

129. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. Протокол ратифіковано Законом № 1433-IV (1433-15) від 04.02.2004 р. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

130. Протокол о внесении изменений в Конвенцию о рабстве, подписанную в Женеве 25 сентября 1926 года. Одобрен резолюцией 794

(VIII) Генеральной Ассамблеи от 23 октября 1953 года. ООН, 2021. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/protocol_slavery.shtml

131. Проців В. І. Взаємодія відділу зв'язків з громадськістю управління патрульної поліції у м. Львові ДПП з навчальними закладами. Проект «Шкільний офіцер поліції» як форма просвітницько-профілактичної діяльності серед молоді. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_23_11_2017.pdf

132. Проект Закону про адміністративну процедуру. Дата реєстрації від 14.05.2020 р. №3475. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3475&skl=10

133. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. *Верховна Ради України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text

134. Проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року». *Міністерство соціальної політики України офіційний сайт*, 2022. URL: https://www.msp.gov.ua/projects/747/

135. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 р. № 800-р. *Верховна Ради України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-%D1%80#Text

136. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 №2782-XII. *ВВР України*, 1993. №1. Ст. 1.

137. Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»: наказ Міністерства соціальної політики України

від 11.12.2018 р. № 1852. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18#Text

138. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми: наказ Міністерства соціальної політики України. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0432739-13#Text

139. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2019 р. № 100. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text

140. Про прийняття за основу проекту Закону України про адміністративну процедуру: Постанова Верховної Ради України від 02.09.2020 р. № 842-IX. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-IX#Text

141. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text

142. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України та Міністра фінансів України наказ Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства фінансів України від 13.05.2020 р. № 386/208. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0446-20#n36

143. Про затвердження Порядку взаємодії органів (підрозділів) поліції з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця»: Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства інфраструктури

України від 02.03.2020 р. № 204/175. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0386-20#Text

144. Про затвердження Порядку надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2013 р. № 280. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2013-%D0%BF#Text

145. Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб Державної прикордонної служби України в разі виявлення в пунктах пропуску через державний кордон України та контрольних пунктах в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї осіб, стосовно яких надано доручення, та порядку взаємодії органів охорони державного кордону з уповноваженими державними органами, які надали доручення: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.06.2017 р. № 535. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-17#n14

146. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text

147. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF#Text

148. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України: наказ Бюро економічної безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України від 22.11.2022 р. № 342/760. *Верховна Рада України*

офіційний сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1530-22/sp:max100#Text

149. Про затвердження Порядку організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.11.2022 р. № 740. *Верховна Ради України офіційний сайт*: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22/sp:max100#Text

150. Про стан реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та стан дотримання Україною міжнародних домовленостей у цій сфері (за підсумками 2014 року): Державна доповідь. ДУ Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2015. URL: https://dismp.gov.ua/dopovid-i2015/

151. Про затвердження Порядку дій посадових осіб органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України щодо установлення режиму в пунктах пропуску через державний кордон, здійснення контролю за його додержанням, а також організації і забезпечення взаємодії та координації контрольних органів і служб, що здійснюють різні види контролю або беруть участь у забезпеченні режиму в пунктах пропуску через державний кордон: наказ Адміністрації Держкордонслужби від 29.08.2011 р. № 627. *Верховна Ради України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1117-11/ed20111014/find?text=%C2%E7%E0%BA%EC%EE%E4%B3%FF#Text

152. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України. *Верховна Ради України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-16#Text

153. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 р. №1861-IV. *Верховна Ради України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text

154. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. №1508-VII. *Верховна Ради України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text

155. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 р. № 650. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text

156. Про організацію діяльності Департаменту боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми МВС України та підрозділів боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми ГУМВС, УМВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.11.2010 р. №581. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0581320-10#Text

157. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. *Верховна Ради України офіційний сайт*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/ show/580-19/page

158. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Верховна рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/ed20180107#n29

159. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Верховна рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/ed20171207#n12

160. Про затвердження Технічного регламенту з підтвердження відповідності паковання (пакувальних матеріалів) та відходів паковання: Наказ Держспоживстандарт України від 24.12.2004 № 289. *Верховна рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z009505/ed20050205/ find?text=%C7% E0% EF%EE%E1%B3%E3%E0%ED%ED%FF

161. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 № 2623-IV. *Верховна рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15/ed20180120#n27

162. Про Порядок обслуговування об'єктів та окремих територій Державними аварійно-рятувальними службами: Наказ МНС України від 17.11.2003 р. № 440. *Верховна рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z112503/ed20070730/find?text=%C7%E0%EF%EE%E1%B3%E3%E0%ED%ED%FF+%E2%E8%ED%E8%EA%ED%E5%ED%ED%FE+%CD%D1

163. Про затвердження Положення про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту (НПАОП 0.00-4.01-08): Наказ Держгірпромнагляду від 24.03.2008 р. № 53. *Верховна рада України офіційний сайт*.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0446-08/ed20091225/find?text=%C7%E0%EF%EE%E1%B3%E3%E0%ED%ED%FF+%ED%E5%E1%E5%E7%EF%E5%F6%B3

164. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. *Верховна рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text

165. Про боротьбу з тероризмом Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text

166. Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми: Указ Президента України від 05.08.2020 р. №306/2020. *Офіс Президента України офіційний сайт.* URL: https://www.president.gov.ua/documents/3062020-34577

167. Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів

України від 24 лютого 2016 р. № 111. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF#Text

168. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 р. № 1087. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF#Text

169. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/776/97-%D0%B2%D1%80

170. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/62/95-%D0%B2%D1%80

171. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2002 р. №1961. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-2002-%D0%BF#Text

172. Про схвалення Концепції Державної програми протидії торгівлі людьми на 2006-2010 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.04.2006 р. № 188-р. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2006-%D1%80#Text

173. Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 р. №410. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-2007-%D0%BF#Text

174. Про затвердження Порядку надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, та визнання такими, що втратили

чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2013 р. № 280. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2013-%D0%BF#Text

175. Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми: наказ Міністерство соціальної політики України і Міністерство внутрішніх справ України від 11.01.2016 р. № 4/5. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0169-16#Text

176. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text

177. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.02.2016 р. № 74 *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-16#Text

178. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1024/2012 від 25 жовтня 2012 року «Про адміністративну співпрацю через інформаційну систему внутрішнього ринку та скасування Рішення Комісії 2008/49/ЄС. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-12#Text

179. Результати громадського моніторингу за виконанням політики протидії торгівлі людьми в Кіровоградській області. *Знам'янській районній державній адміністрації*, 2020. URL: http://zn.kr-admin.gov.ua/rezultati-gromadskogo-monitoringu

180. Рекомендовані принципи та керівні принципи з прав людини та торгівлі людьми Верховного комісара ООН з питань Права людини (E/2002/68/Add.1). ООН, 2002. URL: http://www.unhcr.bg/other/r_p_g_hr_ht_en.pdf

181. Рекомендуемые принципы и руковдящие положення по вопросу о правах человека и торговле людьми. Коментарий. ООН, 2006. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Commentary_Human_Trafficking_ru.pdf

182. Рекомендуемые принципы и руководящие положения по вопросу о правах человека и торговле людьми. Комментарий. ООН Управление Верховного Комиссара, 2010. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Commentary_Human_Trafficking_ru.pdf

183. Решение о Концепции сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в противодействии незаконной миграции (Астана, 16 сентября 2004 года). *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_750#Text

184. Розпочався другий етап тренінгу з протидії торгівлі людьми «Опитування жертв торгівлі людьми». *Міністерство соціальної політики України офіційний сайт*, 2019. URL: https://www.msp.gov.ua/news/17784.html

185. Русецький А. А. Адміністративно-правові форми взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Європейські перспективи*, 2018. № 3. С. 42-47.

186. Санакаєв Д. Нормативно-правове забезпечення транскордонної співпраці у протидії торгівлі людьми. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2018. № 1, С. 46-52.

187. Сибірна Р. І., Гап'як С. С.. Взаємодія поліції та населення як обов'язкова умова забезпечення безпеки та громадського порядку. Матеріали «круглого столу», м. Львів, 23 листопада 2017 р. Львів: ЛьвДУВС, 2017. С. 40–43. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_23_11_2017.pdf

188. Семіног С. В. Публічний інструментарій адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*, 2018. Випуск 2. Том 3. С. 110-115.

189. Співак М. В. Жінки-мусульманки в державному секторі: міжнародна практика та гендерні виміри ісламу. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2019. № 4 (66). С. 109-116. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2019/21.pdf

190. Співак М. В. Інтеграція гендерних підходів в практику притягнення до адміністративної відповідальності. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*, 2021. № 49. С.35-39. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc49/10.pdf

191. Співак М. В. Щодо змін та доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку із ратифікацією Стамбульської конвенції. *Київський часопис права. Київ: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*, 2022. № 2. С. 93-99. URL: http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/168

192. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року. *Кіберполіція Національної поліції України офіційний сайт*, 2021. URL: https://cyberpolice.gov.ua/strategy-2020/

193. Стратегія розвитку системи МВС України до 2020 року. *Харківський національний університет внутрішніх справ офіційний сайт*, 2017. URL: https://univd.edu.ua/uk/news/2833

194. Структура Національної поліції. *Офіційний сайт Національної поліції України*, 2022. URL: https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi

195. Сурай І. Г. Забезпечення принципу професіоналізму в контексті модернізації законодавства України про державну службу. *Теорія та практика державного управління*, 2015. Вип. 2 (49). С. 267-273.

196. Тарасова В. А. Процедурная форма деятельности органов социального обеспечения. *Советское государство и право*, 1973. № 11. С. 111-115.

197. ТИ НЕ ТОВАР! 30 липня – Всесвітній день протидії торгівлі людьми. *Хмельницька обласна державна адміністрація. Офіційне інтернет-представництво*, 2018. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?p=42359

198. Топчій А. О., Шевченко Т. С. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми. Посібник для журналістів, 2007. URL: http://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf

199. Торгівля жінками та дівчатами. Резолюція 57/176 Генеральної Асамблеї від 18 грудня 2002 р. URL: http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/549/78/PDF/N0254978.pdf.

200. Торгівля людьми – одне із найганебніших явищ сучасного світу. Музиківська сільська територіальна громада. Херсонська область, 2021. URL: https://muzykivskaotg.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi--odne-iz-naganebnishih-yavisch-suchasnogo-svitu--2021-07-07

201. Торгівля людьми: з початку війни зафіксовано 50 повідомлень про злочини щодо українців. Укрінформ. 2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3626415-torgivla-ludmi-z-pocatku-vijni-zafiksovano-50-povidomlen-pro-zlocini-sodo-ukrainciv.html

202. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: Міжнародний документ від 14.12.2016 р. № 984_001-16. *Верховна Рада України офіційний сайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_001-16

203. Угода про співробітництво і взаємодію між Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України і Службою інформації та безпеки Республіки Молдова: Міжнародний документ від 22.02.2017 р. Верховна рада України офіційний сайт. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/498_002-16/ed20161223#n20

204. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво. Угоду ратифіковано Законом № 2129-VIII від 12.07.2017 р. *Верховна рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text

205. Угоди про співробітництво. *Координаційний центр з надання правової допомоги*, 2020. URL: https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi-ta-resursy/chynne-zakonodavstvo/ugody-pro-spivrobitnytstvo/

206. Узунов Ф. В. Види взаємодії бізнесу з органами державної влади та управління. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*, 2013. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=611

207. Україна (Рівень 2). URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/TIP_Report_20_Ukr.pdf

208. Управління органами Національної поліції України. За заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокуренка. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.

209. У МВС пройшло друге засідання Секторальної робочої групи «Правоохоронна діяльність». *Національна поліція України офіційний сайт*, 2021. URL: https://www.npu.gov.ua/news/u-mvs-proyshlo-druge-zasidannya-sektoralnoi-robochoi-grupi-pravookhoronna-diyalnist

210. Шинальський О. І. Покарання в системі засобів протидії злочинності: дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.08. К., 2003. 195 с.

211. Шклярук І. Розвиток державної політики у сфері протидії торгівлі людьми. Київ, 2019. URL: www.msp.gov.ua

212. Шморгун Л. Г. Менеджмент організацій. К.: Знання, 2011. 436 с. URL: https://pidru4niki.com/16011013/menedzhment/vzayemodiya_vzayemovidnosini_lyudey_organizatsiyi_sutnist_vidi_osoblivosti_vzayemodiyi

213. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 рік. *Офіс Уповноваженого Верховної Ради*

України з прав людини офіційний сайт, 2019. URL: http://www.univ.kiev.ua/content/upload/2019/-697223196.pdf

214. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини продаж дітей, дитяча проституція та дитяча порнографія. Резолюція 54/263 Генеральної Асамблеї, додаток II, 2000. URL: http://www.ohchr.org/english/law/crc-sale.htm

215. Философский энциклопедический словарь. Инфра, 1997. 569 с.

216. Філоненко М. Психологія спілкування. К.: Центр учбової літератури, 2008. 224 с. URL: http://www.info-library.com.ua/books-text-8451.html

217. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*, 2013. № 3. С. 692-698.

218. Ємець О. М., Руснак Д. І. Суб'єкти, які здійснюють заходи з протидії торгівлі людьми, їх загальна характеристика та повноваження у цій сфері. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2020. № 4. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/s4_ua_re/40.pdf

219. Якимов А. Ю. Административно-юрисдикционный процесс и административно-юрисдикционное производство. *Государство и право*, 1999. № 3. С. 5-10.

220. Ященко Т. М. Співвідношення понять «взаємодія» та «взаємовідносини» в системі державного управління. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»)*, 2017. №2. С. 19-25.

221. About Human Trafficking. U.S. Department of States, 2022. URL: https://www.state.gov/humantrafficking-about-human-trafficking/

222. Aradau, C. Good Practices in Response to Trafficking in Human Beings. Cooperation between Civil Society and Law Enforcement in Europe, 2017. URL: https://issuu.com/efus/docs/efus_trafficking_e_web

223. An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action. United Nations Office on Drugs and Crime, 2008. URL:

https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/An_Introduction_to_Human_Trafficking_-_Background_Paper.pdf

224. Anti-trafficking website, 2020. URL: http://www.handelludzmi.eu./hle

225. Atkinson, C., Hamilton-Smith N. Still an «invisible crime»? Exploring developments in the awareness and control of human trafficking in Scotland. *European Journal of Criminology*, 2020. Volume 19, Issue 5. https://doi.org/10.1177/1477370820931868

226. Awareness. Cambridge University Press, 2015. URL: http://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/awareness

227. Bastick Megan and Karin Grimm. Security Sector Responses to Trafficking in Human Beings. *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (Dcaf) Policy Paper*, 2007. № 21. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/PP21_Bastick_Grimm_.pdf

228. CCEM Observation on the 2nd French National Action Plan against Trafficking in Human Beings 2019-2020. Committee Against Modern Slavery (CCEM - Comité Contre l'Esclavage Moderne), 2020. URL: http://lastradainternational.org/doc-center/3373/ccem-observation-on-the-2nd-french-national-action-plan-against-trafficking-in-human-beings-2019-2020

229. Chelsea Annette Farrell. Public Awareness of Human Trafficking. *Walden University ScholarWorks*, 2018. URL: https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6740&context=dissertations

230. Collaboration. Cambridge English, 2022. URL: URL: https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/collaboration

231. Combating human trafficking. OSCE, 2020. URL: URL: https://www.osce.org/combating-human-trafficking

232. Community Policing (CP) (burgernahe Polizeiarbeit), 2013. URL: http://www.sozialwiss.unihamburg.de/publish/IKS/MasterStudiengangKriminologie/ma terialien/lehne/220513.pdf

233. *Community Policing.* A Contemporary Perspective. By Victor E. Kappeleler, Larry K. Gaines. Routledge, 2011. URL: https://doi.org/10.4324/9781315722092

234. Convention concerning Labour Inspection in Industry and Commerce, No. 81. ILO, 1947. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C081

235. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS. No 197. Council of Europe, 2005. URL: https://rm.coe.int/168008371d

236. Crowe, Timothy D. Crime Prevention through Environmental Design. General Guidelines for Designing Safer Communities, 2020. URL: https://www.humanics-es.com/cpted.pdf

237. GRETA. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by France second evaluation round, 2017. URL: https://rm.coe.int/greta-2017-17-fgr-fra-en/16807454bf

238. Crimeprevention. American Probation and Parole Association, 2022. URL: www.appa-net.org/about/ps/crimeprevention

239. Farrell Amy, Jack McDevitt, Stephanie Fahy. Where are all the victims? Understanding the determinants of official identification of human trafficking incidents. *Criminology & Public Policy*, 2010. Volume 9, Issue2. Pages 201-233. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1745-9133.2010.00621.x

240. Final Report: Comprehensive Training Seminar for Law Enforcement Authorities on Good Practices in Combating Child Trafficking. MOM & the

Austrian Federal Ministry of the Interior, 2005. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/5/5/18390.pdf

241. Guiding principles on memoranda of understanding between key stakeholders and law enforcement agencies on counter-trafficking cooperation. Expert Group Initiative on Stakeholder Cooperation with Law Enforcement implemented by IOM Vienna, 2009. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/guiding_principles_on_understanding.pdf

242. Handbook on the crime prevention guidelines. Making them work. Criminal Justice Handbook Series. United Nations, 2010. URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Crime_Prevention_Guidelines_-_Making_them_work.pdf

243. Holmes P. Law Enforcement Co-operation with Non-Governmental Organisations, with reference to the Protection of Victims and Victims as Witnesses. Paper presented at the Conference on Prevention of and Fighting Against Traficking in Human Beings, Brussels, 18-20 September 2002.

244. Human Trafficking. *U.S. Department of Health & Human Services*, 2020. URL: http://www.acf.hhs.gov/trafficking/

245. Human Trafficking Handbook: Recognising Trafficking and Modern-Day Slavery in the UK. Editor by Parosha Chandran. Reed Elsevier, 2011. 635 p.

246. Jannetta J., Lachman P. Promoting partnerships between police and community supervision agencies. How Coordination Can Reduce Crime and Improve Public Safefnhjtr5ty. COPS US Department of Justice, 2011. URL: http://www.urban.org/research/publication/promoting-partnerships-betweenpolice-and-community-supervision-agencies

247. Johnston L. From «community» to «neighbourhood» policing: police community support officers and the «police extended family» in London. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 2005. Volume15, Issue3. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/casp.820

248. Inquiry into Human Trafficking in Scotland. Equality and Human Rights Commission. Equality and Human Rights Commission, 2017. URL: https://www.equalityhumanrights.com/en/our-work-scotland/human-rights-scotland/inquiry-human-trafficking-scotland

249. Laird. J. Responding to the victims of human trafficking: The good, the bad and the ugly. In: Malloch, M, Rigby, P (eds) Human Trafficking: The Complexities of Exploitation. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. URL: https://academic.oup.com/edinburgh-scholarship-online/book/24238

250. Lebov K. Human trafficking in Scotland. *European Journal of Criminology*, 2010. № 7(1). P.p. 77–93. URL: https://doi.org/10.1177/1477370809347944

251. Legislative Guide for the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto. United Nations Office on Drugs and Crime, 2022. URL: https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/legislative-guide.html

252. Memorandum of understanding between the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Belarus and the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Turkey on cooperation in the field of fight against trade of persons and illegal migration. Done at Minsk on 28 July 2004. ILO, 2022. URL: http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=69075

253. Memorandum of Understanding between the Government of the Kingdom of Thailand and the Lao People's Democratic Republic on cooperation to combat trafficking in persons especially women and children. ILO, 2022. URL: https://www.ilo.org/asia/info/WCMS_160934/lang--en/index.htm

254. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography. Resolution A/RES/54/263 at the fifty-fourth session of the General Assembly of the United Nations Share, 2000. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-sale-children-child

255. Organization for Security and Cooperation in Europe, Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, From Policy to Practice: Combating Trafficking in Human Beings in the OSCE Region, 2006 annual report submitted by the Anti-Trafficking Assistance Unit. OSCE, 2006. URL: https://www.osce.org/cthb

256. Permanent Council Decision No. 557: OSCE Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings. Organization for Security and Co-operation in Europe, 2003. URL: https://www.osce.org/actionplan

257. Poland. General information: situation on trafficking in human beings. European Commission, 2021. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/poland_en

258. Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking. Office of the high commissioner for human rights. Text presented to the Economic and Social Council as an addendum to the report of the United Nations High Commissioner for Human Rights (E/2002/68/Add. 1), 2002. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Traffickingen.pdf

259. Report of the OSCE Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings: Advancing new strategies to end exploitation 2020-21. Organization for Security and Cooperation in Europe, 2022. URL: URL: https://www.osce.org/cthb/519279

260. Sabatier, P. A., Weible, C. M. (Eds.). Theories of the policy process (3rd ed.) University of California, 2014. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5894505/mod_resource/content/1/Sabatier_Weibel.pdf

261. Sanna S. Slavery and Practices Similar to Slavery as Worst Forms of Child Labour: A Comment on Article 3(a) of ILO Convention 182, in Nesi, G. et al., Child Labour in a Globalized World, A Legal Analysis of ILO Action, 2008, p. 127.

262. Scotland's Slaves: An Amnesty International Briefing on Trafficking in Scotland. Amnesty International Scotland, 2013. URL: https://www.amnesty.org.uk/resources/scotlands-slaves-amnesty-international-briefing-trafficking-scotland

263. Tamanaha Brian Z. How an Instrumental View of Law Corrodes Rule of Law. *DePaul Law Review. St. John's Legal Studies Research Paper*, 2007. Vol. 56. P. 469–506. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/232966755.pdf

264. The Law Enforcement Response to Human Trafficking and Implications for Victims: Current Practices and Lessons Learned project report represents the joint effort of many individuals whose contributions we gratefully acknowledge, 2006. URL: https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/216547.pdf

265. Toolkit to Combat Trafficking in Persons. Global Programme Against Trafficking in Human Beings. United Nations, 2006. URL: https://www.unodc.org/pdf/Trafficking_toolkit_Oct06.pdf

266. Trafficking in persons report. United States Department of state publication Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons Designed by A/GIS/GPS, 2020. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf

267. Trafficking in Human Beings in South Eastern Europe. UNICEF/UNOHCHR/OSCE ODIHR, 2004. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/14145.pdf

268. Trafficking and Exploitation Strategy – First Annual Progress Report. Scottish Government, 2018. URL: https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/progress-report/2018/06/human-trafficking-exploitation-strategy-first-annual-progress-report/documents/00537348-pdf/00537348-pdf/govscot%3Adocument/00537348.pdf

269. Trafficking and Exploitation Strategy. Scottish Government, 2017. URL: https://www.gov.scot/policies/human-trafficking/trafficking-and-exploitation-strategy/

270. Two Scots jailed over UK sex trafficking offences. BBC News, 2011. URL: http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-glasgow-west-15150364

271. Worst Forms of Child Labour Convention, No. 182. ILO, 1999. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182

272. Wydział do Walki z Handlem Ludźmi w Biurze Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji. *Portal o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi*, 2013 URL: http://www.handelludzmi.eu./hl/struktura-instytucjona/wspolpraca/6129,Policja.html

273. Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000. United Nations, 2000. URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-106publ386/pdf/PLAW-106publ386.pdf

274. 63/156. Trafficking in women and girls. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2008 [on the report of the Third Committee (A/63/425)]. General Assembly, 2009. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_63_156.pdf

275. 30 липня – Всесвітній день боротьби з торгівлею людьми. Національна поліція України. Telegram, 2022 URL: https://t.me/UA_National_Police/6011

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Нєбитова Н. Ю. Взаємодія та співпраця органів Національної поліції України з іншими суб'єктами у протидії торгівлі людьми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10 (296). С. 138–141. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/24.pdf

2. Нєбитова Н. Ю. Взаємодія органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11 (297). С. 134–137. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/23.pdf

3. Нєбитова Н. Ю. Види та напрями взаємодії органів національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2021. Вип. 2. Т. 2. С. 148–155. http://www.nvppp.in.ua/vip/2021/2-2/26.pdf

4. Нєбитова Н. Ю. Нормативно-правове забезпечення взаємодії громадських інституцій з правоохоронними органами у протидії торгівлі людьми в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2022. Вип. 4. С. 127–131. http://nvppp.in.ua/vip/2022/4/21.pdf

5. Нєбитова Н. Ю. Адміністративно-правові інструменти взаємодії органів Національної поліції України з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 5. С. 132–139. http://apnl.dnu.in.ua/5_2022/20.pdf

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Нєбитова Н. Ю. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 1–2

листопада 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 65–67.

7. Нєбитова Н. Ю. Мовна структура наукової мови. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 45–47.

8. Нєбитова Н.Ю. Принципи взаємодії органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6–7 березня 2020 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2020. С. 77–80.

9. Нєбитова Н. Ю. Поняття взаємодії та її значення у протидії торгівлі людьми. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

10. Нєбитова Н. Ю. Міжнародно-правові інструменти співпраці у сфері протидії торгівлі людьми. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 39–41.

Додаток Б

БЛАНК
соціологічного опитування думки громадян щодо рівня їхньої обізнаності про причини та наслідки існування явища «торгівля людьми»

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк соціологічного опитування щодо рівня Вашої обізнаності про причини та наслідки існування явища «торгівля людьми». Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання треба надати відповідь у графі навпроти шляхом постановлення позначки (наприклад, «+», або «V»). Результати Вашої активної громадянської позиції буде використано для розроблення рекомендацій щодо оптимізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми. Дякуємо Вам за участь!

Чи вважаєте Ви, що торгівля людьми є суспільно-небезпечним явищем, що порушує права особистості?			
Так		Ні	
Чи знаєте Ви які існують форми торгівлі людьми?			
Так		Ні	
Чи потрапляли Ви в ситуації з високим ризиком втягнення Вас в будь-яку експлуатацію чи злочинну діяльність?			
Так		Ні	
Чи замислювались Ви про те, що Ваша конкретна життєва ситуація могла мати ознаки торгівлі людьми?			
Так		Ні	
Чи вважаєте Ви, що ефективна протидія торгівлі людьми залежить не тільки від діяльності правоохоронних органів?			
Ні	Так, громадські інституції відіграють важливу роль	Так, до цього процесу залучені інші органи влади	Усі суб’єкти мають взаємодіяти
Чи знаєте Ви, які існують методи убезпечення себе від статусу потенційної жертви торгівлі людьми?			
Так		Ні	

Чи було б Вам цікаво взяти участь у просвітницьких заходах, спрямованих на підвищення обізнаності про причини та наслідки торгівлі людьми?	
Так	Ні

РЕЗУЛЬТАТИ
соціологічного опитування думки громадян щодо рівня їхньої обізнаності про причини та наслідки існування явища «торгівля людьми»

Вибірковим анкетуванням було охоплено 312 респондентів Київської області. Час проведення анкетування – друге півріччя 2022 і початок 2023 року. 19% респондентів відмовилися відповідати на питання.

<table>
<tr><td colspan="4">Чи вважаєте Ви, що торгівля людьми є суспільно-небезпечним явищем, що порушує права особистості?</td></tr>
<tr><td colspan="2">Так</td><td colspan="2">Ні</td></tr>
<tr><td colspan="2">81%</td><td colspan="2">19%</td></tr>
<tr><td colspan="4">Чи знаєте Ви, які існують форми торгівлі людьми?</td></tr>
<tr><td colspan="2">Так</td><td colspan="2">Ні</td></tr>
<tr><td colspan="2">8%</td><td colspan="2">92%</td></tr>
<tr><td colspan="4">Чи потрапляли Ви в ситуації з високим ризиком втягнення Вас в будь-яку експлуатацію чи злочинну діяльність?</td></tr>
<tr><td colspan="2">Так</td><td colspan="2">Ні</td></tr>
<tr><td colspan="2">42%</td><td colspan="2">58%</td></tr>
<tr><td colspan="4">Чи замислювались Ви про те, що Ваша конкретна життєва ситуація могла мати ознаки торгівлі людьми?</td></tr>
<tr><td colspan="2">Так</td><td colspan="2">Ні</td></tr>
<tr><td colspan="2">14%</td><td colspan="2">86%</td></tr>
<tr><td colspan="4">Чи вважаєте Ви, що ефективна протидія торгівлі людьми залежить не тільки від діяльності правоохоронних органів?</td></tr>
<tr><td>Ні</td><td>Так, громадські інституції відіграють важливу роль</td><td>Так, до цього процесу залучені інші органи влади</td><td>Усі суб’єкти мають взаємодіяти</td></tr>
<tr><td>3%</td><td>49%</td><td>11%</td><td>37%</td></tr>
<tr><td colspan="4">Чи знаєте Ви, які існують методи убезпечення себе від статусу потенційної жертви торгівлі людьми?</td></tr>
<tr><td colspan="2">Так</td><td colspan="2">Ні</td></tr>
<tr><td colspan="2">43%</td><td colspan="2">57%</td></tr>
<tr><td colspan="4">Чи було б Вам цікаво взяти участь у просвітницьких заходах, спрямованих на підвищення обізнаності про причини та наслідки торгівлі людьми?</td></tr>
<tr><td colspan="2">Так</td><td colspan="2">Ні</td></tr>
<tr><td colspan="2">65%</td><td colspan="2">35%</td></tr>
</table>

Додаток В

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор,
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

17. 02. 2023 р.

АКТ
про впровадження результатів дисертації Нєбитової Наталії Юріївни на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081«Право» в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу Колодейчак С.І., (голова комісії), завідувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента Кулікова В.А., старшого наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук Бондаря С.В. склала цей акт про те, що результати дисертації Нєбитової Наталії Юріївни на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми» впроваджені в освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Нєбитової Наталії Юріївни містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ при викладанні відповідних навчальних дисциплін, а також були використані в науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу академії.

Голова комісії: **Станіслава КОЛОДЕЙЧАК**

Члени комісії:
кандидат юридичних наук,
доцент **Володимир КУЛІКОВ**

кандидат юридичних наук **Сергій БОНДАР**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки
України
Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

14. 02. 2023 р.

АКТ
про впровадження результатів дисертації Нєбитової Наталії Юріївни на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» у науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: заступника начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Калиновського О. В. (голова комісії), завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента Пастуха І.Д., провідного наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, доктора юридичних наук, доцента Севрука В.Г. склала цей акт про те, що результати дисертації Нєбитової Наталії Юріївни на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії органів Національної поліції України з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми» впроваджені у науково-дослідну діяльність академії.

Результати дисертації відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для слухачів магістратури та аспірантури, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Нєбитова Н. Ю. Поняття, ознаки взаємодії та співпраці органів національної поліції України з іншими суб'єктами у протидії торгівлі людьми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10 (296). С. 138–141. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/24.pdf

2. Нєбитова Н. Ю. Завдання та принципи взаємодії органів національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11 (297). С. 134–137. http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/23.pdf

3. Нєбитова Н. Ю. Види та напрями взаємодії органів національної поліції з державними та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2021. Вип. 2. Т. 2. С. 148–155. http://www.nvppp.in.ua/vip/2021/2-2/26.pdf

4. Нєбитова Н. Ю. Нормативно-правове забезпечення взаємодії громадських інституцій з правоохоронними органами у протидії торгівлі людьми в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права. 2022. Вип. 4. С. 127–131.* http://nvppp.in.ua/vip/2022/4/21.pdf

5. Нєбитова Н. Ю. Адміністративно-правові інструменти взаємодії органів Національної поліції України з державними інституціями у сфері протидії торгівлі людьми. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 5. С. 132–139. http://apnl.dnu.in.ua/5_2022/20.pdf

6. Нєбитова Н. Ю. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 1–2 листопада 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 65–67.

7. Нєбитова Н. Ю. Мовна структура наукової мови. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 45–47.

8. Нєбитова Н.Ю. Принципи взаємодії органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6–7 березня 2020 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2020. С. 77–80.

9. Нєбитова Н. Ю. Поняття взаємодії та її значення у протидії торгівлі людьми. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

10. Нєбитова Н. Ю. Міжнародно-правові інструменти співпраці у сфері протидії торгівлі людьми. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 39–41.

Зазначені публікації підтвердили високий науково-теоретичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами підготовки та проведення усіх видів занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу академії.

Голова комісії:
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник **Олександр КАЛИНОВСЬКИЙ**

Члени комісії:
доктор юридичних наук,
професор **Ігор ПАСТУХ**

доктор юридичних наук,
доцент **Володимир СЕВРУК**